

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KOBİ'LERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUMUNDA
FİNANS PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜME YÖNELİK BİR
UYGULAMA**

Mehmet Şükrü DOĞAN
(Makine Mühendisi)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MAKİNE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Prof.Dr.Muhittin ŞİMŞEK**

İSTANBUL 2007

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KOBİ'LERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUMUNDA
FİNANS PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜME YÖNELİK BİR
UYGULAMA**

Mehmet Şükrü DOĞAN

(Makine Mühendisi)

(141101719960015)

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MAKİNE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Prof.Dr. Muhittin ŞİMŞEK**

İSTANBUL 2007

TEŞEKKÜR

Bu çalışma bir çok kişinin ilgi, destek ve yardımlarıyla gerçekleşmiştir. Ancak, çalışmanın hazırlanma sürecinde her zaman yardımlarına başvurduğum, ilgi ve desteklerini esirgemeyen, değerli bilim adamı, hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr.Muhittin ŞİMŞEK'e, gösterdikleri hoşgörü nedeniyle sevgili çalışma arkadaşlarıma, Tez'e veri sağlayan KOSGEB Başkan Yardımcısı Mustafa H. ÇOLAKOĞLU ve personeline, değerli görüş ve önerileriyle Tez'in oluşumuna ayrıca katkıda bulunan jüri üyelerine ve değeri ölçülemez katkı ve sabrı nedeniyle her zaman yanımda olan aile üyelerime teşekkürü bir borç bilir, sonsuz şükranlarımı sunarım.

Şubat 2007

M. Şükrü DOĞAN

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
TABLO LİSTESİ	IX
BÖLÜM I.....	1
I.1. GİRİŞ	1
BÖLÜM II.....	7
II.1. KOBİ KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE KOBİ’LER.....	7
II.1.1. KOBİ TANIMLARI.....	7
II.1.2. KOBİ’LERİN EKONOMİK AKTİVİTE İÇİNDEKİ KONUMLARI	16
II.1.3. TÜRKİYE’DEKİ KOBİ’LERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI.....	29
II.1.3.1. Mali Sistemden Sağlanan Fonlar.....	32
II.1.3.1.1. Banka Kredileri.....	33
II.1.3.1.2. Sermaye Piyasası Fonları.....	35
II.1.3.1.3. Diğer.....	40
II.1.3.2. Kamu Destekleri.....	42
II.1.3.3. Özkaynaklar	54

BÖLÜM III.....	55
III.1.AVRUPA BİRLİĞİN'DE KOBİ'LER VE KOBİ FİNANSMANININ TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	55
III. 1.1 AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNİN KOBİ FİNANSMANINA ETKİ KANALLARI.....	66
III.1.1.1 Yasal Düzenlemeler ve Avrupa Birliğinin Kobileri Teşvik Mekanizmaları.....	67
III.1.1.2. Basel II Sermaye Uzlaşısı.....	71
BÖLÜM IV.	79
IV.1. AMPİRİK ÇALIŞMA.....	79
IV.1.1. ÇALIŞMA KAPSAM VE YÖNTEMİ.....	79
IV.1.2. ÇALIŞMANIN BULGULARI.....	80
BÖLÜM V.	86
V.1. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	86
KAYNAKLAR.....	91
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

KOBİ'LERİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUMUNDA FİNANS PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜME YÖNELİK BİR UYGULAMA

Bu yüksek lisans tezinde Türkiye'deki mevcut tüm işletmelerin yüzde 99,8'ini ve toplam istihdamın yüzde 76,7'sini oluşturan Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) ekonomik aktivite içindeki yeri ve finansman sorunları incelenerek, Avrupa Birliği'nin KOBİ politikaları ve Basel II karşısındaki durumun ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalıştırılan işçi sayısı ve ciro gibi farklı değişkenler üzerinden tanımlanması mümkün olan KOBİ'ler, ekonomik ve sosyal göstergeleri güçlü şekilde belirleyebilecek konumdadırlar. Türkiye'deki KOBİ'lerin yapısal olarak banka finansmanından istenen düzeyde yararlanamamaları, uluslararası mal ve hizmet piyasalarında rekabet güçlerini azaltıcı yönde rol oynamaktadır. Avrupa Birliği sürecinde KOBİ'ler, yeni finansman kaynaklarına erişim açısından fayda sağlayabilmelerine rağmen, artan rekabet ve daha şeffaf bir işleyiş yapısı, uluslararası standartlara uygun mali tablo üretilmesi ve kurumsal yönetim ilkeleri gibi kriterler arayan Basel II süreci nedeniyle de olumsuz etkileneceklerdir.

Bu çerçevede, bu yüksek lisans tezinde, Avrupa Birliği sürecinde, Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman sorununun lehlerine çözülmesini teminen; rekabet düzeylerinin artırılması, teknolojik yeniliklerle destekli, verimli ve etkin iş süreçlerine sahip, kurumsal yapısı sağlam birer işletmeye dönüşmelerinin önemi vurgulanmaktadır.

Şubat, 2007

M. Şükrü DOĞAN

ABSTRACT

FINANCE PROBLEMS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES (SMEs) IN THE HARMONIZATION PROCESS WITH THE EUROPEAN UNION: AN APPLICATION

In this master thesis, within the framework of European Union policies and *Basel II* regulations, it is aimed to determine the situation and to analyze the role of the Small and Small and Medium Sized Enterprises (*SMEs*), which constitutes 99,8 % of all firms and 76,7 % of employment of Turkey, in economic activity and finance problems.

SMEs which can be defined in the basis of different parameters such as number of working people and sales volume, are in a position to strongly determine the economic and social indicators. The structurally insufficient finance conditions of Turkish SMEs from banks play important role in the decline of competitive power in international goods and services market. Although the SMEs can make good use of new financement opportunities, they can be affected negatively because of increasing the competition and Basel II regulations which require criterions such as more transparent business structure, production of financial statements in line with international standards and the corporate governance principles.

Within this framework, in the thesis, so as to assure the solution of the finance problems of Turkish SMEs in European Union harmonization process, the importance of the increase in competition levels, the conversion to an entity with strong corporate structure, productive and efficient business steps and supported with technological developments are emphasized.

February, 2007

M. Şükrü DOĞAN

KISALTMALAR

TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
AB	: Avrupa Birliği
EIC	: Avrupa Bilgi Merkezleri
BRE	: İşletmeler Arası İşbirliği Bürosu
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
DTM	: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT	: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
SMEs	: Small and Medium-Sized Enterprises (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler)
GSİS	: Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TGB	: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SB	: Serbest Bölge
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
ISO	: Uluslararası Standartlar Organizasyonu
KSS	: Küçük Sanayi Siteleri
EB	: Endüstri Bölgesi
MPM	: Milli Prodüktivite Merkezi
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TOSYÖV	: Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı

KGF	: Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş.
MEKSA	: Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
YEP	: Yeni Ekonomi Pazarı
GİP	: Gelişen İşletmeler Piyasaları A.Ş.
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	: Sermaye Piyasası Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
AKKB	: Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası
KfW	: Kreditanstalt für Wiederaufbau (Alman Yatırım Bankası)
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezi
TEKMER	: Teknoloji Geliştirme Merkezi
ORTKA	: Ortak Kullanım Atölyeleri
ORTEM	: Ortak Kullanım Eğitim Merkezleri
TESKOMP	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
Şekil III.1 Risk Yönetimi Uygulamalarından Etkilenecek Bilanço Kalemleri.....	74
Şekil III.2 Ülkemizde Yaygın Olarak Kullanılan Teminat Türleri.....	75
Şekil III.3 Risk Bazlı Kredi Fiyatlamasının Safhaları.....	76

TABLO LİSTESİ

	<u>SAYFA NO</u>
Tablo II.1 Türkiye’de Kullanılan KOBİ Tanımları.....	11
Tablo II.2 Avrupa Birliği’nde KOBİ Tanımının Aşamaları.....	13
Tablo II.3 Türkiye’deki İşletmelerin Sektörel Dağılımı.....	17
Tablo II.4 İmalat Sanayi Alt Sektörlerine İşletmelerin Dağılımı.....	17
Tablo II.5 İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı.....	18
Tablo II.6 KOBİ Tanımı Yönetmeliğine Göre İşletmelerin Sınıflandırılması.....	18
Tablo II.7 Açılan ve Kapanan İşletme Sayısı.....	20
Tablo II.8 Merkez Bankası Sektör Bilançoları Genel Değerlendirmesi.....	22
Tablo II.9 TSE İşletme ve Ürün Bazında Belgelendirme Faaliyetleri.....	23
Tablo II.10 TSE Personel Belgelendirme Faaliyetleri.....	23
Tablo II.11 TSE Metroloji ve Kalibrasyon Faaliyetleri.....	24
Tablo II.12 Akredite Edilen Kuruluş Sayısı.....	24
Tablo II.13 MPM Verimlilik Artırma Projesi	24
Tablo II.14 Sınai Mülkiyet Hakları Başvuru ve Tescil Sayıları.....	26
Tablo II.15 KOSGEB Veri Tabanına Kayıtlı KOBİ’lerin İhracatı.....	26
Tablo II.16 Yatırım Teşvik Belgesi Sayısının Sektörel Dağılımı.....	42
Tablo II.17 Yatırım Teşvik Toplam Tutarlarının Sektörel Dağılımı (Milyon YTL).....	43
Tablo II.18 Hazine Garantisi Altında veya İkrazen Bankalara Aktarılan KOBİ Kredileri	43
Tablo II.19 KOSGEB Destek Tutarının Yıllara Göre Değişimi.....	45
Tablo II.20 Halkbank Kredilerinin Türlerine Göre Dağılımı (Milyon YTL).....	46
Tablo II.21 Türk Eximbank’ın İhracat Sektörüne Verdiği Destek (Milyon ABD Doları).....	47
Tablo II.22 TESKOMB Tarafından Kullanılan Kredi Kefaletleri (YTL).....	47
Tablo II.23 KGF Sermaye ve Ortaklık Yapısı.....	48
Tablo II.24 KGF’nin Teminat Sağladığı İşletme Sayısı ve Teminat Tutarı.....	48
Tablo II.25 2005 Yılında Verilen Garanti/Kefaletlerin Sektörel Dağılımı.....	49
Tablo II.26 İşletme Büyüklüğü-Adet Oranı.....	49

Tablo II.27 Ar-Ge ve İhracatta Devlet Yardımları.....	53
Tablo III.1 Avrupa Birliği’ndeki KOBİ Tanımı.....	55
Tablo III.2 AB Ülkelerinde KOBİ’lerin Tercih Ettiği Finansal Kurumlar.....	57
Tablo III.3 AB Ülkelerinde KOBİ’lerin Tercih Ettiği Finansman Türleri.....	58
Tablo III.4 Basel II Çerçevesinde Risk Ölçüm Metodları.....	72
Tablo III.5 Standart Yönteme Göre Derecelendirme Sınıfları.....	72
Tablo III.6 Türkiye’de ve Dünyada Firmaların Mali Kaynakları (%).....	77
Tablo IV.1 İşletme Adına Araştırmaya Katılan Yetkililerin Dağılımı.....	80
Tablo IV.2 İşletme Adına Araştırmaya Katılan Yetkililerin Eğitim Durumları.....	80
Tablo IV.3 İşletmelerin İstihdam Ettikleri İşçi Sayısı Açısından Dağılımı.....	80
Tablo IV.4 İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Yer.....	81
Tablo IV.5 İşletmelerin Hukuki Statüleri İtibariyle Dağılımı.....	81
Tablo IV.6 İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Sektörler İtibariyle Dağılımı.....	81
Tablo IV.7 İşletmelerin Sermayelerinin Dağılımı.....	82
Tablo IV.8 İşletmelerin Faaliyetleri Kapsamında En Çok Sıkıntıya Düştikleri Alanlar....	82
Tablo IV.9 İşletmelerin En Çok Karşılaştığı Finansman Sorunu.....	82
Tablo IV.10 İşletmelerin Başvurdukları Finansman Yöntemlerinin Dağılımı.....	83
Tablo IV.11 İşletmelerin Kredi Kullanım Açısından Dağılımı.....	83
Tablo IV.12 Kredi Kullanan İşletmelerin Kullandıkları Kredilerin Dağılımı.....	83
Tablo IV.13 Kredi Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar.....	84
Tablo IV.14 Kredi ve Teminat Mektubu Alırken Verilen Teminatların Dağılımı....	84
Tablo IV.15 KOBİ’lere Sağlanan Teşviklerden Yararlananların Dağılımı.....	84
Tablo IV.16 Yararlanılan KOBİ Teşviklerinin Dağılımı.....	85
Tablo IV.17 İşletmelerin KOBİ Teşviklerinden Yararlanmama Gerekçeleri.....	85
Tablo IV.18 Basel II Kriterleri Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumunun Dağılımı85	
Tablo IV.19 AB Projelerinden Yararlanan İşletmelerin Dağılımı.....	85

BÖLÜM I

GİRİŞ

Dünya genelinde özellikle 1980’li yıllarda artarak devam eden globalleşme ve finansal liberalizasyon süreci, beraberinde değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen şirketlerin önemini arttırmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişimler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojiye en son gelişmelerin bu şirketlere adaptasyonunun maliyetinin yüksekliği nedeniyle uyum sorununun yaşanması, ekonomide meydana gelen değişikliklere uyum sağlama esnekliği yüksek ve konjonktürel dalgalanmalara, ekonomik ve mali krizlere karşı daha esnek olan, ekonomik ve sosyal yaşamın temel istikrar unsurlarından biri olarak görülen KOBİ’lerin dünya genelinde önemini daha da arttırmıştır¹. KOBİ’lerin Türkiye gibi gelişmekte olan ülke ekonomileri için önemi de 1990’lı yıllardan itibaren anlaşılmaya başlandı. Buna rağmen, Türkiye’deki KOBİ’lerin istihdam yaratma kapasitelerini elde edebilmeleri, konjonktürel dalgalanmalar karşısında potansiyel etkinliklerini yakalayabilmeleri, küçük üretim birimlerinin yaygın olduğu esnek üretim sisteminin yarattığı avantajları kazanabilmeleri için daha istikrarlı, kalıcı, etkili iktisat politikası uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Tüm ekonomilerin temel dinamiğini oluşturmalarına rağmen, bugün dünya literatüründe üzerinde fikir birliği sağlanmış bir küçük ve orta büyüklükte işletme tanımı bulunmamaktadır. KOBİ’ler; üretim, pazarlama, finansman, personel ve yönetim gibi temel işletmecilik fonksiyonlarının yanı sıra istihdam ettikleri personel sayısı, satış hacmi, sabit sermaye ve makine parkı değeri, kullandıkları enerji miktarı, kurulu kapasite düzeyi, katma değerleri, kar büyüklüğü ve piyasa payı gibi

¹ Erçel, G.: “Enflasyonu Düşürme Programı ve KOBİ’ler, İzmir, Türkiye, (31.08.2000).

ölçülebilen özellikleri açısından da büyük farklılıklar göstermektedirler. Bu durum tüm bu nitel ve nicel özellikleri kapsayan ve genel geçerliliği olabilecek bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle KOBİ tanımı ülkelere göre değiştiği gibi temel alınan ölçütlere göre de farklılık arz etmektedir.

Durumu rakamlardan bağımsız düşünerek, hatta rakamları yadsıyarak, biraz sübjektif olarak, yani düşünsel ve bir iç bakışıyla değerlendirirsek şöyle bir KOBİ tanımına ulaşabiliriz:

- Kısıtlı sermaye ve pazarlama olanaklarına rağmen, kendi çabasıyla ayakta duran, bu çabayla gerek kendi ülkesinin gerekse diğer ülkelerin piyasalarına mal ve hizmet üreten sunan,
- O ülkede oluşabilecek herhangi bir ekonomik buhranda, ülkenin geniş kesimleri, yani işçi, memur ve çalışanlarla birlikte yoğun olarak olumsuz etkilenen,
- Büyük işletme ve firmalar, ekonomik sistemde oluşan bunalımlar sonucu yatırımlarını rahatlıkla transfer edip, siyasi sorunu ve ekonomik problemi olmayan ülkelere ve pazarlara kaydırabilirken, ekonomik olumsuzluğu finans darlığı, sermaye azlığı, kısıtlı kapasite ve pazar daralması nedeniyle olanca şiddetiyle hisseden,
- Bunun sonucu ağır yaralar alabilen ve iflas kelimesiyle yaşayan ama buna rağmen yine de üreten,
- Ekonomik gelişme ve büyüme dönemlerinde ise sınırsız başarı hikayeleri yaratan,
- Toplam ve oransal olarak o ülke için büyük işletmelerden çok daha fazla katma değer yaratabilen tüm ticari, sınai ve hizmet işletmeleri birer KOBİ'dir².

AB uyum süreci kapsamında 2006 yılı Mayıs ayında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın kabul ettiği tek KOBİ tanımına kadar, Türkiye'de KOBİ tanımlarının kurumlara göre farklılıklar gösterdiği, üzerinde uzlaşılmış bir KOBİ tanımı olmadığı, farklı kurumların faaliyet gösterilen sektör, çalışan sayısı, sabit yatırım tutarı ve KOBİ sermaye yapısı gibi hususlarda farklı kıstasları dikkate alarak KOBİ tanımı yaptıkları görülmektedir. Böyle bir yapı, bazı işletmelerin belli uygulamalarda KOBİ olarak dikkate alınırken, diğer uygulamalarda bu tanımın dışında kalabilmelerine

² Şimşek,M.: "Ekonominin Lokomotifi KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları", Melisa Matbaacılık, İstanbul, Türkiye, (2002) 5-7.

neden olarak, hem Ülke içinde etkin bir KOBİ politikasının uygulanmasını olumsuz etkilemiş hem de rekabet edilen ülkelerdeki KOBİ'ler ile Türkiye'deki KOBİ'ler arasında haksız rekabete yol açmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu 2003 yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre, KOBİ'ler, mevcut tüm işletmelerin % 99,8'ini ve toplam istihdamın % 76,7'sini oluşturmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı % 38'e ulaşmakta ve toplam katma değer % 26,5'i yine bu işletmelerce yaratılmaktadır. KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payları, yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle beraber, ortalama % 10 oranında gerçekleşmektedir. Gerek Türkiye'deki kişi başına düşen milli gelirin düşüklüğü ve sermaye dağılımındaki yoğunlaşmalar, gerekse kar marjlarının düşük olması sebebiyle KOBİ'lerin özkaynak tutarlarının düşük olması, KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler (Hesap-kayıt düzeni, mali yükümlülükler, v.b.), kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde imaj/tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmelerinin büyük ölçekli şirketlere kıyasla daha zor olması, ayrıca bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeler ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri nedeniyle sermaye piyasalarından yeterince faydalanmamaları ve banka dışı mali kurumların (Finansal kiralama, faktoring, vd.) ülkemiz finansal sistemi içerisinde küçük bir yer teşkil etmesi nedenlerinden dolayı, KOBİ'ler açısından en kritik konumda olan finansman kaynağı; bankacılık sektöründen alınan kredilerdir. Avrupa Birliği'nde yüzde 30–35 arasında olan KOBİ'lerin toplam banka kredilerinden aldığı payın, Türkiye'de yüzde 6–8 arasında tahmin edilmesi, Türkiye'de KOBİ'ler ile banka ve finans kurumları arasındaki bağın çok zayıf olduğunun en açık göstergesidir.

Avrupa Birliği KOBİ politikasına, 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'nın 157. maddesinde yer verilmiştir. AB'nin sanayi politikasında temel amacı, sanayinin yapısal değişime uyumunun ve KOBİ'lerin gelişimi için gerekli olan elverişli iş ortamının sağlanması ve teknolojik araştırma ve geliştirme alanında var olan potansiyelden daha fazla yararlanılmasıdır.

Avrupa Komisyonu içinde, birbirinden farklı olarak çalışmalarını yürüten Sanayi ve KOBİ'lere ilişkin genel müdürlüklerin 1 Ocak 2000 tarihinde birleştirilerek yeni

bir genel müdürlük oluşturulması suretiyle, geçmişte iki ayrı politika olarak ele alınan sanayi ve KOBİ politikaları, bir bütün olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda oluşturulan Girişimler Genel Müdürlüğü, açık rekabet ve serbest piyasa ilkesini güçlendirme ve KOBİ'lerin kurulma ve gelişmesini özel destek programları ile destekleme ilkesini göz önünde bulundurarak, koordinasyon görevlerinin yanı sıra, iç pazara ilişkin mevzuat taslaklarının hazırlanmasında rol oynamaktadır.

2000 yılında kabul edilen AB'nin Lizbon Stratejisi³ çerçevesinde, bilgiye dayalı daha rekabetçi bir ekonomi yaratılmasında KOBİ'ler önemli bir yer tutmaktadır. Lizbon Stratejisi'ni destekleyen AB'nin girişimcilik politikasına istinaden Girişimler Genel Müdürlüğü, "Girişimcilik Politikası için Çalışma Programı 2000–2005" başlıklı bir rapor hazırlayarak, girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi için çeşitli tedbirler önermiştir.

21 Ocak 2003 tarihinde ise Avrupa Komisyonu, KOBİ'lere yönelik politikaları içeren ve "KOBİ Paketi" olarak adlandırılan, üye ve aday ülkeler ile Avrupa Komisyonu'nun Avrupa KOBİ Şartı'nda belirlenen ilkeleri nasıl uyguladıklarına dair değerlendirmeler bulunan bir paket kabul etti.

AB'de toplam işletmelerin %99,8'ini, istihdamın ise üçte ikisini oluşturan KOBİ'ler ekonomide önemli bir yere sahiptir.

KOBİ'leri destekleyen Avrupa Birliği politikalarına bakıldığında, bölgesel fonlar kapsamında bulunan yapısal fonların KOBİ'lerin desteklenmesinde önemli bir yeri olduğu görülmektedir⁴.

Avrupa Birliği ile tam üyelik sürecinde geline nokta, Türkiye, AB'nin KOBİ'lere yönelik projeleri çerçevesinde, işletmeler 4. Çok Yıllı Programı ve 6. Çerçeve Programı'na katılmaktadır. Ancak Türkiye' de özel sektörde faaliyet gösteren firmaların Avrupa Birliği fon ve mali işbirliği olanaklarından doğrudan yararlanması mümkün değildir. Türkiye' nin Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke olması dolayısıyla, Türk girişimciler ve işletmeler de Avrupa Birliği menşeli birtakım proje ve ihalelere katılabilmektedirler. Buna göre, Türk girişimciler, Avrupa Birliğinin üçüncü ülkelere yönelik PHARE, ISPA, SAPARD, MEDA, CARDS ve TACIS fonlarından finanse edilen projelerin ihalelerine katılabilirler. Ayrıca Türk KOBİ'

³ Odabaşı,A.: "Avrupa Birliği'nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye ", Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2005) 25.

⁴ Köstepen,C.: "Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye'ye Sağlanan Kredi İmkanları ", Yayın No 166, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2001) 13-15.

lerin yabancı Avrupalı KOBİ' ler ile işbirliği geliştirilmesine yönelik Avrupa Bilgi Merkezleri (EIC) ve İşletmeler Arası İşbirliği Bürosu (BRE) programlarının yanı sıra Avrupa Yatırım Bankası'ndan KOBİ' lere sağlanan kredilerden de faydalanması mümkündür.

2007 yılı başından itibaren AB üyesi ülkeler başta olmak üzere pek çok ülkede yürürlüğe girecek olan Basel-II, bankaların riske dayalı bir sermaye yükümlülüğüne tabi olmasını öngören ve bankaların bulundurmaları gereken sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında basitten gelişmişe doğru giden farklı ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilmesine imkân tanıyan kapsamlı bir düzenlemedir. Söz konusu düzenlemenin, BDDK'nın açıkladığı 'Basel-II Yol Haritası' çerçevesinde standart yöntemler itibarıyla 2008 yılı başından itibaren, ileri modeller itibarıyla da 2009 yılı başından itibaren Türkiye'de de uygulamaya konulması planlanmaktadır. Oldukça kapsamlı ve teknik seviyesi yüksek hükümler içeren Basel-II'nin bankalar dışında pek çok kesime önemli etkilerinin olacağı tahmin edilmektedir. Banka müşterisi konumunda olan şirketler ve özelde de KOBİ'ler, hiç şüphesiz bu kapsamda değerlendirilen en önemli kesimdir.

Bu çalışmada KOBİ kavramı genel olarak incelenmekte, Türkiye'deki KOBİ tanımları ışığında KOBİ'lerin Türkiye'deki ekonomik faaliyet içindeki konumları ve temel finansman kaynakları analiz edilip Avrupa Birliği uyum sürecinin mevcut KOBİ finansmanına olası etkileri değerlendirilmektedir.

Çalışmanın giriş kısmı olan ilk bölümünden sonra, farklı KOBİ tanımları, KOBİ'lerin hangi ekonomik gerekliliklerden ortaya çıktıkları, KOBİ'lerin diğer işletmelere kıyasla sahip oldukları avantajlar ve dezavantajlar, Türk ekonomisi içinde KOBİ'lerin rolü ve son olarakta Türkiye'deki KOBİ'lerin temel finansman kompozisyonu, ikinci bölümde ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde, Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler ve KOBİ finansmanının temel özelliklerine yer verilmekte ve Birliğin girişimcilik politikası bağlamında KOBİ'lerin uluslararası piyasalarda rekabet edebilirliklerini sağlamayı amaçlayan politikaları ve Avrupa Birliği uyum sürecinin KOBİ finansmanına etkileri irdelenmiş, Avrupa Birliği teşvik mekanizmaları ve Avrupa Birliği kaynaklı uzun vadeli işletme yatırım kredileri kanalıyla doğrudan, Avrupa Birliği'nin uygulanmasını yasal mevzuatına dâhil ederek kabul ettiği Basel-II düzenlemeleri yoluyla da dolaylı olarak etkileyen kanallar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ayrıca, KOBİ'lerin Avrupa Birliği sürecinde karşılaşılabilecekleri finans problemlerine ilişkin bir uygulama yapılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise sonuç ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

BÖLÜM II

II.1 KOBİ KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE KOBİ’LER

II.1.1. KOBİ TANIMLARI

Dünya genelinde özellikle 1980’li yıllarda artarak devam eden globalleşme ve finansal liberalizasyon süreci, beraberinde değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen şirketlerin önemini arttırmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişimler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojiye en son gelişmelerin bu şirketlere adaptasyonunun maliyetinin yüksekliği nedeniyle uyum sorununun yaşanması, talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine hızla uyum sağlayabilmeleri, esnek üretim yapısına sahip olmaları, bölgesel kalkınmayı sağlamaları ve yöresel farklılıkları azaltmaları, yeni iş imkanları yaratarak istihdama önemli katkılarda bulunmaları ve benzeri özellikleri nedenleriyle, küçük ve orta ölçekli işletmeleri ekonomik ve sosyal yaşamın olmazsa olmaz istikrar unsuru haline getirmiş, ülkelerin sürdürülebilir büyüme performansında yadsınamaz bir önem kazandırmıştır.

İşletme/Girişimcilik yazını incelendiğinde, KOBİ’lerin ortak kabul görmüş bir tanımı bulunmadığı görülmektedir. KOBİ’ler; “İşletmenin aynı anda hem sahibi, hem de yöneticisi durumunda olan, çevresinin dışına çıkmamış lokal faaliyetlerde bulunan, yalnızca özkaynakları ile finanse edilmiş işletmeler⁵”, “Bağımsız bir kişi tarafından işletilen, sahip olunan ve üretim yaptığı alanda baskın (lider) konumda bulunmayan işletmeler” ve “Kredi, personel, stok seviyeleri, üretim, servis, pazarlama ve satış gibi kritik kararların firmada görevli uzmanların yardımı

⁵ Baykal,C.: “KOBİ’lerde Yapısal Düzenlemeler”, Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ’ler Semineri, İstanbul, Türkiye, (2000) 7.

olmaksızın bir veya iki kişi tarafından alındığı işletmeler” olarak farklı şekillerde niteliksel tanımlar yapılmıştır⁶.

Küçük işletmelerin tanımlanması ve büyüklük kriterlerinin saptanması tartışmalı bir konudur. Büyüklük ölçüsü olarak hangi kriterlerin alınacağı ve bunların miktarı konusunda literatürde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Günümüzde, küçük işletmeler denilince, eskiden olduğu gibi başarısız olduğu için büyüyememiş, küçük ölçeklerde kalmış işletmeler kastedilmemektedir. Tam tersine küçük işletmeler dinamik, yenilikçi, fırsatları zamanında değerlendirebilen işletmelerdir^{7,8}.

KOBİ’ler, ekonominin dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkelerin sosyo ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Genel olarak KOBİ’ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir⁹.

Küçük bir işletmeye sahip olmak öncelikle büyük işletmelerle rekabet etmede girişimciye iki temel avantaj sağlayabilir. Bunlar; müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişkiler içerisinde girebilmek ve pazarlama, üretim ve hizmet konularında büyük işletmelere göre daha esnek olabilmektir.

KOBİ girişimcileri, faaliyette bulundukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisinde olabilen kişilerdir. Özellikle, müşteriyle olan yakın ilişkileri, bu işletmelere büyük işletmelerin sahip olamayacakları bir üstünlük sağlamaktadır.

Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ’ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyüklerden daha fazla bir esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ’ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler.

⁶ Uslu, Ş., Uygun, M.: “Yeni Rekabet Koşullarında KOBİ’lerin Değişen Pazarlama Stratejileri ve Pazarlama Sorunları: Konya Örneği”, Doğu Akdeniz Üniversitesi KOBİ Konferansı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, (2002) 1.

⁷ Uzunoğlu, S.; Apak, S.; Açıkgöz A.F.: “AB Müzakere Sürecinde KOBİ’lerin Korunması ve Uyum Stratejileri”, Yayın No 2005-36, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Türkiye, (2005) 7-8.

⁸ Erkan, M.: “KOBİ’lerde Finansman Sorunları ve Dış Kaynaklı Krediler”, A.Ü. Afyon İİBF Yıllığı, Türkiye, Yayın No 7 (1990) 23.

⁹ Uludağ, İ.; Serin, V.: “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler”, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, (1990).

Tüm bunların yanı sıra, KOBİ' ler şu tür ortamlarda da bir takım avantajlar elde edebilmektedirler¹⁰:

- Büyük miktarda yatırıma girmeden önce yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olmasında,
- Yönetimde çok yakın denetime ihtiyaç hissedilmesinde,
- Üretilen mal ve hizmetin pazarının sınırlı olmasında,
- El emeğinin mal ve hizmetin üretilmesinde önemli bir faktör olarak yer almasında,
- Üretilen mal veya hizmete olan talebin sınırlı olmasında,
- Kolay bozulabilen malların pazarlanması ya da üretilmesinde,
- Personel ile yakın ilişkilerin gerekli olmasında,
- Teknik gelişmelere kısa sürede ayak uydurabilme yeteneğine sahip olunmasında,
- Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayelerine ağırlık verilmesinde,
- Desteklenmeleri aynı zamanda ülkedeki işsizliğin azalması anlamına gelmesinde,
- İşgörenlerin kendi bölgeleri veya yaşamak istedikleri bölgelerde kurulmasında,
- Ülke içindeki farklı bölgelerin kalkınmasında ve çevrenin korunmasında.

KOBİ' lerin dezavantajlarını ise aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Olumsuz rekabet,
- Genel yönetim yetersizliği,
- Özellikle stratejik kararların işletme sahip veya ortaklarınca alınıp, orta ve/veya alt düzey görevlilerin tam katılımının sağlanamaması
- İşletme bünyesinde, mali danışman veya uzman istihdam edememe,
- Uzman bir finansman ekibi veya departmanından yoksunluk,
- Sermaye yetersizliği,
- Finansal planlama yetersizliği,
- Banka ve diğer finansal kurumlardan yeterli desteği görememe,
- Sermaye piyasasından yeterince yararlanamama,
- Ürün geliştirme eksikliği,
- Üretim ve satış arasındaki koordinasyon yetersizliği,
- Modern pazarlama etkinlikleri sergileyememe,
- İşletmelerin küçük veya orta ölçekli olması sonucu ihale vb. etkinlikleri izleyememek,
- İşyerinin veya yerleşim alanının küçüklüğü,

¹⁰ Akgemci, T.: “KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler”, KOSGEB, Ankara, Türkiye, (2001) 15.

- Bağımsızlığını kaybetme ve batma riski,
- Kalifiye eleman sağlayamamak,
- Mevzuat ve bürokrasi.

Kullanılan ölçütlerin değişiklik arz etmesinin yanında, KOBİ'nin tek parça ve bir bütün olarak tek bir üretim birimini ifade etmeyip kapsamı içine “Mikro ölçekli işletmeler”, “Küçük ölçekli işletmeler” ve “Orta ölçekli işletmeler” gibi 3 farklı birimin girmesi de, ortak kabul gören bir KOBİ tanımı yapılmasını güçleştirmektedir¹¹.

Ulusal ekonomilerdeki KOBİ'lerin uluslararası piyasalardaki rekabet gücünün artırılması ve uluslararası iş hacmini ölçüt alabilmelerini teminen, KOBİ'lere yönelik çeşitli politikaların geliştirilmesi, politikalar çerçevesinde uygulanacak programların planlanması ve bu konudaki araştırmaların yürütülmesinde bir standardın oluşturulması amacıyla ortak bir KOBİ tanımı belirlenmesine duyulan ihtiyaç çok açıktır. Tanımlardaki ayrılık, işletmelerin farklı kuruluşlardan hizmet talep etmeleri halinde farklı değerlendirmelere tabi tutulmaları sonucunu doğurmakta, bu durum hizmet arz edenlerle hizmet talep edenler arasında anlayış farklılığına yol açmakta, uygulamaların etkinliğini azaltmakta ve hizmetlerde şeffaflığın sağlanmasının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Tüm bunlar ışığında, KOBİ'ler ve Ülkenin tüm makroekonomik politika etkinliği açısından, KOBİ tanımı, önem arz eden temel bir konudur.

Bu açıdan Ülkemiz mevzuatı ve uygulamalar değerlendirildiğinde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Avrupa Birliği uyum kapsamında hazırladığı ve 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/9617 Karar sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik yayınlanıncaya kadar, üzerinde uzlaşılmış bir KOBİ tanımı olmadığı ve farklı kurumların faaliyet gösterilen sektör, çalışan sayısı, sabit yatırım tutarı ve KOBİ sermaye yapısı gibi hususlarda farklı kriterler kullandığı görülmektedir. Böyle bir yapı, bazı işletmelerin belli uygulamalarda KOBİ olarak dikkate alınırken, diğer uygulamalarda bu tanımın dışında kalabilmelerine neden olmaktadır. Farklı kurumlarca kullanılan KOBİ tanımlarının yer aldığı Tablo II.1'den de görüldüğü

¹¹ Devlet Planlama Teşkilatı: “2004 Türkiye İktisat Kongresi KOBİ Çalışma Grubu Raporu”, 5-9 Mayıs, İzmir, Türkiye, (2004).

üzere, Türkiye’de KOBİ tanımları mezkur yönetmeliğin yayımlanmasına kadar kurumlara göre farklılıklar göstermektedir^{12,13,14}.

Tablo II.1. Türkiye’de Kullanılan KOBİ Tanımları

Kurum	Sektör	Çalışan Sayısı	Sabit Yatırım Tutarı
Hazine Müsteşarlığı	İmalat, Tarım, Turizm, Sağlık, Eğitim, Madencilik, Yazılım	250	950.000 YTL
Dış Ticaret Müsteşarlığı	İmalat	200	2.000.000 \$
TÜİK	-	100	-
DPT	-	100	-
KOSGEB	İmalat	150	-
Halk Bankası	İmalat	250	1.500.000 YTL
Kredi Garanti Fonu	-	250	-
Eximbank	İmalat	200	2.000.000 \$
2005/9617 Sayılı Sanayi Bakanlığı Yönetmeliği	İmalat	250	

T.C. Hazine Müsteşarlığı Tanımı :

T.C. Hazine Müsteşarlığı’na göre; 1-9 işçi istihdam edenler Mikro ölçekli, 10-49 işçi arası Küçük ve 50-250 işçi istihdam edenler ise Orta ölçekli işletme sayılırken KOBİ teşvik belgelerine konu edilen yatırım tutarı ise 950.000 YTL olması gerekmektedir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

(KOSGEB) Tanımı :

1990 tarihli 3624 sayılı KOSGEB hakkındaki kanunun 2. maddesine göre; 1-50 işçi istihdam eden Küçük, 51-150 işçi istihdam eden ise Orta ölçekli işletme sayılmaktadır.

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) Tanımı:

T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1-200 işçi arasını ve 2 Milyon Dolar tutarındaki sabit yatırım tutarını Orta ölçek ölçütü olarak kabul etmiştir.

¹² Yılmaz, F.: “Türkiye’de KOBİ’ler ”, İş Bankası İstanbul, Türkiye, (2003).

¹³ Devlet Planlama Teşkilatı: “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı ”, Ankara, Türkiye, (2004) 25-27.

¹⁴ Odabaşı, A.: “Avrupa Birliği’nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye ”, Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2005) 91-92.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Tanımı:

Türkiye İstatistik Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatı ise 1-9 işçi çalıştıran işletmeleri çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmeleri küçük ölçekli, 50-99 işçi çalıştıran işletmeleri ise orta ölçekli olarak tanımlamaktadır.

Halk Bankası Tanımı:

Teşvik Belgeli KOBİ, 1-150 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 100 milyar TL’yi geçmeyen imalat sanayii işletmeleri, Normal KOBİ ise 1-250 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 400 milyar TL’yi geçmeyen imalat sanayii işletmeleri olarak tanımlanmıştır.

Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) Tanımı:

Kısa vadeli YTL krediler kapsamında KOBİ ihracat kredisi için 1-200 işçi çalıştıran sabit sermaye yatırımları 2 milyon Doları geçmeyen imalat sanayii işletmeleri olarak tanımlamıştır.

KOBİ tanımının kurumlar arasında bu şekilde farklı tanımlamalara tabi olması, yukarıda da değinildiği üzere, bu işletmelere verilmek istenen destek politikalarının birlik ve etkinliğini azaltmıştır. Avrupa Birliği’nin de politika etkinliği açısından tek bir KOBİ tanımına geçmesi sebebiyle Türkiye’de de KOBİ tanımına ilişkin farklılıkları ortadan kaldırmak amacıyla 12.04.2005 tarihli 5331 sayılı Kanuna dayanarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nca hazırlanan ve 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2005/9617 Karar sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre; 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon YTL’yi aşmayan çok küçük işletmeler “Mikro işletme”, 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon YTL’yi aşmayan işletmeler “Küçük işletme” ve 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL’yi aşmayan işletmeler de “Orta büyüklükteki işletme” olarak belirlenmiştir¹⁵.

Bunun yanında, gelişmiş ülkelerde ve Avrupa Birliği gibi belli topluluklarda, ulusal ekonomi veya ilgili Topluluk içinde sağlanan teşvik ve yardımlardan daha kolay yararlanılmasını teminen, ağırlıklı olarak, işletmelerde istihdam edilen personel sayısı, işletmenin ciro tutarı gibi büyüklükler baz alınarak tanımlama da

¹⁵ 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2005/9617 Karar sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik

yapılabilmektedir. Tüm bunların yanında, risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirecek olan Basel II Sermaye Uzlaşısı hükümlerinde de bankaların kredi faaliyetlerinde dikkate alacakları KOBİ sınıfının sınırları, Uzlaşıda bahsedilen her bir sermaye yeterliliği hesaplama yöntemi için firmaların toplam satış ciroları ve bir bankadan kullandığı toplam kredi (Nakdi + gayrinakdi) tutarına göre belirlenmiştir.

Avrupa Birliği'nde üye ülkelerle uygulanan KOBİ politikalarında uyumlu ve etkin hareket edebilmenin temel şartlarından biri olarak ihtiyaç duyulan ortak KOBİ tanımı ekonomik yapının işleyişindeki değişiklikler ve Avrupa Birliği'nin KOBİ politikasında yaptığı revizyonlar neticesinde süreç içerisinde değişikliğe uğramıştır¹⁶.

Tablo II.2 Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımının Aşamaları

Dayanak	Ciro	Çalışan Sayısı	Bilanço Değeri
96/280/EC sayılı Komisyon tavsiye kararı	40 Milyon ECU	250	27 Milyon ECU
2003/361/EC sayılı Komisyon tavsiye kararı	50 Milyon EURO	250	43 Milyon EURO

07/02/1996 tarihli Konsey Kararı çerçevesinde belirgin bir şekilde ortaya konulan KOBİ tanımı; işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve bağımsızlık derecesinden oluşan ölçütleri kapsamaktadır. Bu tanıma göre; 250'den az işçi çalıştıran işletmeler KOBİ olarak değerlendirilmektedir. 10'dan az işçi çalıştıran işletmeler, çok küçük işletme grubuna dahil edilmektedir. 50'den az işçi çalıştıran, yıllık cirosu 7 Milyon ECU'yu aşmayan veya yıllık bilançosu 5 Milyon ECU'nun altında olan işletmeler küçük ölçekli işletme olarak nitelendirilmektedir. Orta ölçekli işletme, 50-250 işçi çalıştıran ve yıllık cirosu 40 Milyon ECU'nun altında olan, yıllık bilançosu 27 Milyon ECU'yu aşmayan işletme olarak tanımlanmaktadır. KOBİ'lerin bir başka ölçütü de, sahip oldukları bağımsızlık düzeyi ile ilgilidir. Büyük ölçekli bir işletmenin veya ortaklaşa hareket eden birkaç büyük işletmenin bir KOBİ'de sahip olduğu hissenin %25'in altında olması koşulu aranmaktadır.

¹⁶ Odabaşı,A.: “Avrupa Birliği'nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye ”, Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2005) 13.

Avrupa Komisyonu'nun KOBİ'lerin tanımına ilişkin olarak daha önce hazırlanmış olan 96/280/ EC sayılı önerisini geliştiren 2003/361/EC sayılı önerisi 06.05.2003 tarihinde kabul edilmiş olup, sözkonusu öneri 01.01.2005 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun bundan sonraki tüm uygulamalarında esas alınacak olan ve 1996 yılında tespit edilen eski tanımın yerini alan yeni KOBİ tanımında eleman sayısı ve ciro kriterleri yeniden belirlenmiştir.

6 Mayıs 2003 tarihli Tavsiye Kararı'na göre KOBİ tanımında yapılan değişiklikler sonucu KOBİ tanımı; 250 çalışandan daha az sayıda çalışanı olan, yıllık bilançosu en fazla 43 Milyon Euro ve/veya yıllık cirosu ise 50 milyon Euro'dan az olan işletmeleri içermektedir. Bu noktada "Küçük" ve "Orta ölçekteki" işletmeler için bir ayırım yapmak gerekmekte olup, "Küçük İşletmeler", 50 veya daha az çalışan bulunduran, yıllık ciro ve/veya bilançosu 10 milyon Euro'yu geçmeyen işletmelere denmektedir. "Mikro İşletme" ise 10 kişiden az çalışanı olan ve yıllık ciro ve/veya bilançosu 2 milyon Euro'yu geçmeyen işletmelere denmektedir. Bir işletmenin sermayesi ya da oy haklarının %25'i veya daha fazlası direkt ya da doğrudan olarak bir veya birden fazla kamu kuruluşu tarafından, birlikte veya tek tek kontrol ediliyorsa, o işletme KOBİ olarak tanımlanamaz^{17,18,19}.

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel II Sermaye Uzlaşısı'nda sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde KOBİ sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmeye başlanacaktır. KOBİ; toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımına bağlı olarak "Perakende-Kurumsal" ayrımı çok önem kazanmakta olup bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 Milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'ler "Perakende Portföy" içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler ise "Kurumsal Portföy" içinde tanımlanmaktadır.

Ayrıca birbirleriyle bağlı olduğu düşünülen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföydeki bu tarz firmalara verilen nakit ve gayrinakdi kredi miktarının perakende kredi portföyünün % 0,2'sini geçmemesi şartı aranır.

¹⁷ <http://www.mess.org.tr/ab/PDF/ABKobiPolitikalarıBilgNotu.pdf>

¹⁸ TÜBİTAK: "The New Definition of SMEs ", Ankara, Türkiye, (2005).

¹⁹ http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf

Yine, bir bankada “Perakende Portföyü” içinde (Perakende- KOBİ olarak) değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak (1 milyon Euro) diğer bir bankada “Kurumsal Portföyü” içerisinde değerlendirilebilecektir. Yani, satışları 50 milyon Euro’dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro’nun altında kredi kullanırsa “Perakende Portföyü” içinde değerlendirilecek (Perakende-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 milyon Euro’nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada “Kurumsal Portföyünde” değerlendirilecek (Kurumsal- KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemle göre farklılık arz edecektir.

Mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma bütün özellikleri günümüz tanımına uygun olsa bile, çalıştığı banka Basel II’deki standart yöntemi uyguluyorsa kredilerinin toplam 1 milyon Euro’yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen Rating’ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir²⁰.

Bir başka deyişle, bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir²¹.

²⁰ Murat,A.: “Küresel Rekabet Sürecinde KOBİ’ler İçin Yol Haritası Çerçevesi”, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü & Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2006) 10-12.

²¹ Finansbank: “Basel II KOBİ’lerin Hayatında Neleri Değiştirecek”, KobiFinans Bilgi Serisi II, İstanbul, Türkiye, (2006) 13-15.

II.1.2. KOBİ'LERİN EKONOMİK AKTİVİTE İÇİNDEKİ KONUMLARI²²

KOBİ'ler pek çok ülkede olduğu gibi ülkemiz ekonomisi için de oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunda KOBİ'lerin hem toplam şirket sayısı, hem istihdam hem de katma değer içerisindeki önemli payları etkili olmaktadır.

Değişen şartlara hızla uyum sağlayabilmeleri, esnek üretim yapısına sahip olmaları, bölgesel kalkınmayı sağlamaları ve yöresel farklılıkları azaltmaları, yeni iş imkanları yaratarak istihdama önemli katkılarda bulunmaları ve benzeri özellikleriyle KOBİ'ler; Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasında stratejik öneme sahiptir.

Türkiye'de KOBİ'ler, mevcut tüm işletmelerin % 99,8'ini ve toplam istihdamın % 76,7'sini oluşturmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı % 38'e ulaşmakta ve toplam katma değer % 26,5'i yine bu işletmelerce yaratılmaktadır. KOBİ'lerin toplam ihracat içindeki payları, yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle beraber, ortalama % 10 oranında gerçekleşmekte ve bu kesimin toplam banka kredileri içindeki payı % 5'in altında seyretmektedir²³.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2003 yılında yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı (GSİS) sonuçlarına göre ülkemizde 1.720.598 işletme bulunmakta olup, sektörel dağılımı Tablo II.3'de verilmiştir. Tabloda, imalat sanayi sektörünün toplam işletme sayısının %14,35'ini oluşturduğu, ticaret işletmelerinin ise %46,19 ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İmalat sanayinde çalışanların sayısı 2.043.815 olup toplam çalışan sayısına oranı %32,6'dır. İmalat sanayisinin işletme sayısı ticaret sektörünün üçte biri kadar olmasına rağmen, istihdamdaki payı ticaret sektörüyle hemen hemen aynıdır. Diğer tüm sektörlerdeki işletme ve çalışan sayısının toplamı, imalat sanayindeki işletme ve çalışan sayısına eşittir.

²² Bu bölümdeki sayısal veri, bilgi ve analizler, Devlet Planlama Teşkilatı: "Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara, Türkiye, (2006) çalışmasından alınmıştır.

²³ Devlet Planlama Teşkilatı: "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı ", Ankara, Türkiye, (2004) 9-10.

Tablo II.3 Türkiye’deki İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	İşyeri Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
Ticaret	794.715	46,19	2.048.264	32,24
İmalat	246.899	14,35	2.071.855	32,61
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	244.490	14,21	500.104	7,87
Otel ve lokantalar	163.112	9,48	526.845	8,29
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faal.	90.919	5,28	213.400	3,35
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	90.473	5,26	325.697	5,13
İnşaat	35.702	2,07	229.400	3,61
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	31.546	1,83	99.966	1,58
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	13.538	0,79	123.178	1,95
Eğitim Hizmetleri	5.692	0,33	76.435	1,21
Madencilik ve Taşocakçılığı	1.809	0,11	80.341	1,27
Elektrik, Gaz, Su Dağıtımı	1.703	0,10	57.591	0,90
Toplam	1.720.598	100,00	6.353.076	100,00

Kaynak: TÜİK, 2003

İmalat sanayinde faaliyet gösteren 246.899 girişimin sektörlere göre sayısal ve oransal dağılımı Tablo II.4’de verilmiştir. İmalat sanayi alt sektörleri, işletme sayılarına göre sıralandığında metal eşya, mobilya imalatı, giyim eşyası ve tekstil, gıda ürünleri ve içecek imalatı, ağaç ürünleri ve makine ve teçhizat imalatı ilk sıralarda yer almakta iken istihdam açısından tekstil, giyim eşyası, gıda imalatı ve makine teçhizat imalatı önem kazanmaktadır.

Tablo II.4 İmalat Sanayi Alt Sektörlerine Göre İşletmelerin Dağılımı

Faaliyet Kodu ve Adı	İşletme Sayısı	%	İstihdam	%
28-Makine ve teçhizatı hariç, metal eşya sanayii	33.304	13,49	137.163	6,62
36-Mobilya imalatı, B.Y.S. diğer imalat	31.695	12,84	115.200	5,56
18-Giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi vb.	31.592	12,8	302.219	14,59
15-Gıda ürünleri ve içecek imalatı	27.781	11,25	257.037	12,41
20-Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (Mobilya hariç)	26.861	10,88	78.120	3,77
17-Tekstil ürünleri imalatı	20.432	8,28	400.026	19,31
29-B.Y.S. Makine ve teçhizat imalatı	17.643	7,15	139.525	6,73
26-Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	11.130	4,51	131.485	6,35
22-Basım ve yayım, plak, kaset v.b.	8.706	3,53	7.852	0,38
25-Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	7.950	3,22	83.746	4,04
19-Derinin tabaklanması, işlenmesi, saraçıye ,vb	6.592	2,67	47.687	2,30
27-Ana metal sanayi	5.616	2,27	75.467	3,64
31-B.Y.S. elektrikli makine ve cihazların imalatı	4.026	1,63	37.764	1,82
34-Motorlu kara taşıtı, römork vb. İmalatı	3.798	1,54	84.171	4,06
24-Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	3.786	1,53	76.497	3,69
33-Tıbbi aletler,hassas ve optik aletler ile saat imalatı	2.044	0,83	16.729	0,81
21-Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	1.954	0,79	35.680	1,72
35-Diğer ulaşım araçlarının imalatı	923	0,37	13.052	0,63
32-Radyo, tv, haberleşme vb. cihazların imalatı	527	0,21	11.955	1,82
30-Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı	368	0,15	2.524	0,12
37-Geri Dönüşüm	73	0,03	949	0,05
23-Kok kömürü, rafine ürünleri, nükleer yakıt imalatı	67	0,03	6.173	0,30
16-Tütün ürünleri imalatı	31	0,01	10.834	0,52
Toplam	246.899	100	2.071.855	100

Kaynak: TÜİK, 2003

İmalat sanayi işletmelerinin ölçeksel dağılımı ise Tablo II.5’ de verilmiş olup, imalat sanayi işletmelerinin % 90’a yakını, sadece işletme sahibinin çalıştığı veya 1-9 işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerdir. 100-150, 151-250 ve 250+ çalışan aralıklarının herbirinde işletme sayısı 1.000’den daha azdır.

Tablo II.5 İmalat Sanayi İşletmelerinin Ölçeksel Dağılımı

Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	%
Sadece İşletme Sahibi	1.509	0,61
1 – 9	220.030	89,12
10 – 49	20.325	8,24
50 – 99	2.453	0,99
100 – 150	946	0,38
151 – 250	719	0,29
250 +	917	0,37
Toplam	246.899	100,00

Kaynak: TÜİK, 2003

Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında, Bakanlar Kurulu’na kabul edilerek 18 Kasım 2005 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 2005/9617 sayılı karar eki, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmeliğe göre işletme tanımları Tablo II.6’ da verilmiştir. Çalışan sayısı esas alındığında, GSİS sonuçlarına göre, ülkemizde faaliyet gösteren imalat sanayi işletmelerinin % 99,63’ü KOBİ ölçeğindedir. KOBİ tanımı tüm kurum ve kuruluşlar için, tek bir tanım getirirken, daha önce sadece çalışan sayısı esas alınırken mali bilanço değeri, yıllık net satış hasılatı, aidiyet gibi kriterler de bir işletmenin tanımlanmasında dikkate alınmaya başlamıştır. Ayrıca, işletmenin ölçeğine üç yıllık bir dönemdeki veriler dikkate alınarak karar verilecektir.

Tablo II.6 KOBİ Tanımı Yönetmeliğine Göre İşletmelerin Sınıflandırılması

Çalışan Sayısı	Ölçek	Mali Bilanço Değeri (YTL)	Yıllık Net Satış Hasılatı (YTL)
0-9	Mikro	1.000.000	1.000.000
10-49	Küçük	5.000.000	5.000.000
50-249	Orta	25.000.000	25.000.000
≥250	Büyük	≥25.000.000	≥25.000.000

Kaynak: KOBİ Tanımı Yönetmeliği, 2005

Esnaflık, sanatkarlık, tüccarlık ve sanayici olarak da sınıflandırılabilen KOBİ'ler; Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) tarafından temsil edilmektedir. TESK'e bağlı 13 Mesleki Federasyon, 82 Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 3.170 adet Esnaf ve Sanatkar Odası bulunmakta olup 1.780.329 esnaf ve sanatkar kayıtlıdır. TOBB'a bağlı 364 Odaya kayıtlı 1.200.000 işletmeden kapasite raporu tescil ettirerek TOBB Veri Tabanına kaydolmuş işletmelerin sayısı 70.015'dir. Bu işletmelerin %60,8'ine karşılık gelen 42.585 işletme imalat sanayi işletmesidir. Buna göre imalat sanayi işletmelerinin ancak % 17'sinin kapasite raporu bulunmaktadır. Bu durum ise, işletmelerimizin kapasitesinin bilinmemesi nedeniyle, ortak hareket edememeleri, ihtiyaçların yurtiçinden karşılanabilme imkanı mevcutken yurtdışından temini vb. olumsuzluklara ve kayıplara sebep olmaktadır.

İşletmeler muhtelif nedenlerle faaliyetlerine son verebilmektedir. Tablo II.7' de, 2000-2005 döneminde açılan ve kapanan işletme sayıları verilmiştir.

Tablo II.7 Açılan ve Kapanan İşletme Sayısı

Sektör Kodu ve Adı	2002 İşyeri Sayısı	2003*	2003**	2004*	2004**	2005*	2005**	Genel Toplam
(15) Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	27.781	677	351	624	352	657	505	30.947
(16) Tütün Ürünleri İmalatı	31	5	1	5	0	2	0	44
(17) Tekstil ve Tekstil Ürünleri İmalatı	20.432	2.166	524	1.918	475	1.658	390	27.563
(18) Giyim Eşyası İmalatı	31.592	465	310	305	176	192	145	33.185
(19) Derinin Tabaklanması ve İşlenmesi	6.592	284	146	135	107	145	110	7.519
(20) Ağaç Ürünleri İmalatı	26.861	123	61	191	83	146	85	27.550
(21) Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	1.954	197	36	151	30	184	38	2.590
(22) Basım ve Yayımlar	8.706	326	127	395	182	526	206	10.468
(23) Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	67	11	5	0	0	8	1	92
(24) Kimyasal Madde ve Ürünler ile Suni Elyaf İmalatı	3.786	367	72	365	89	291	47	5.017
(25) Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	7.950	327	163	451	233	458	242	9.824
(26) Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	11.130	181	83	266	126	317	99	12.202
(27) Ana Metal Sanayi	5.616	196	89	305	115	397	206	6.924
(28) Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	33.304	329	136	340	151	362	133	34.755
(29) Makine ve Teçhizat İmalatı	17.643	456	160	672	206	634	249	20.020
(30) Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri İmalatı	368	28	20	42	7	46	3	514
(31) B.Y.S. Elektrikli Makine ve Cihazların İmalatı	4.026	55	11	126	15	117	27	4.377
(32) Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazların İmalatı	527	94	16	28	2	27	6	700
(33) Tıbbi Aletler, Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı	2.044	171	90	219	104	131	18	2.777
(34) Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı Römork İmalatı	3.798	159	53	181	38	196	96	4.521
(35) Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	923	62	16	94	18	112	38	1.263
(36) Mobilya İmalatı, Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmalat	31.695	501	434	569	353	554	466	34.572
(37) Yeniden Değerlendirme	73	1	2	0	1	1	0	78
TOPLAM	246.899	7.181	2.906	7.382	2.863	7.161	3.110	277.502

Kaynak: TÜİK, 2006 * Faaliyete katılan net şirket ve kooperatif sayısı, ** Faaliyete katılan net ticari ünvanlı işyeri sayısı

GSİS 2003 sonuçlarına göre; 246.899 olan imalat sanayi işletme sayısı, 2005 yılı sonunda 277.502'ye, toplam işletme sayısı ise 1.720.598'den 1.890.785'e yükselmiştir. Buna göre, son 3 yılda imalat sanayinde işletme sayısı yılda ortalama %4,13, toplam işletme sayısı ise yılda ortalama %3,3 oranında artmıştır. İşletme sayısı, tekstil ve tekstil ürünleri sektöründe %11,6, basım ve yayım alt sektöründe %7, kimyasal madde alt sektöründe %10,8, plastik ve kauçuk ürünleri sektöründe ise %7,85 oranında ortalamanın üzerinde bir artış göstermiştir.

İşletmelerimizin sağlıklı bir altyapıya sahip işyerlerinde faaliyet gösterebilmesi için, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kredi sağlanan 386 KSS'de 86.666 işyeri bulunmakta olup, 2005 yılında programa alınan 74 KSS'nin inşaatının tamamlanması ile 9.873 işyeri daha KOBİ'lerin kullanımına sunulacaktır. Son 15 yılda 590 adet OSB projesi başlamış olup bunların 117'si tamamlanmıştır.

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na istinaden, teknoloji transferine yardımcı olmak, yüksek ve ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini teşvik edici teknolojik altyapıyı ve insan kaynağını oluşturmak, bilgi ve teknoloji tabanlı, yenilikçi KOBİ'lerin kurulmasını sağlamak amacıyla, 20 adet TGB kuruluş süreci başlamıştır. Halen, TGB'lerde 500'e yakın işletme Ar-Ge çalışması yapmaktadır. Plan döneminde, hem TGB'lerin sayısının hem de TGB'lerde Ar-Ge çalışması yaparak desteklenen KOBİ'lerin sayısında önemli artış olması beklenmektedir.

İhracat amaçlı yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını düzenli, ucuz ve kaliteli olarak temin etmek, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak amacıyla, 3218 sayılı kanuna istinaden 20 adet Serbest Bölge kurulmuştur. 1993 yılından itibaren yeni SB kurulmamaktadır. Serbest Bölgelerde işletmelere muhtelif muafiyet ve teşvikler verilmekte olup, AB üyeliği gerçekleştiğinde SB'lerde üretim yapılmayacaktır. SB'de 837'si üretim (%22), 2.511'i alım-satım (%64), 559'u (%14) diğer sektörlerde faaliyet gösteren ve SB'yi işleten olmak üzere 3.932 işletme faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin 645'i yabancı (%16), 3.287'si (%84) ise yerli sermayeli şirketlerdir. 40.000'e yakın kişinin istihdam edildiği SB'lerden, 2005 yılında 23 milyar ABD Doları dış ticaret gerçekleşmiştir.

4737 sayılı kanuna istinaden kurulan Endüstri Bölgeleri'nin amacı ise sektörel bazda ihtisas bölgeleri kurulmasına ve bazı işletmelerin faaliyet gösterdiği alanların münferit yatırım yeri olarak ilan edilebilmesine imkan tanıyarak, yeni teknolojileri içeren yatırımların ve yabancı sermayenin ülkemize girişini teşvik etmektir. Zira, 1990-2003 döneminde, ülkemizde yaklaşık 35 milyar ABD doları yabancı sermaye yatırım izni verilmiş, 21 milyar ABD doları

yatırım gerçekleşmiştir. 10 trilyon ABD Doları tutarındaki dünya toplam yabancı sermaye yatırımı dikkate alındığında, ülkemizde yabancı sermaye yatırımı yok denecek düzeydedir.

İmalat sanayindeki KOBİlerin %60'ından fazlasının KSS, OSB, SB, EB, TGB vb. sanayi alanları dışında faaliyet göstermekte olması, işletmelerin kalite, enerji temini, ulaşım, lojistik, çevre kirliliği vs. açıdan sağlıklı işyeri ihtiyacının halen önemli ölçüde karşılanamamış olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, yeni başlayan ve inşaatı devam eden sanayi bölgelerine yeterli kaynak ayrılarak, bir an önce tamamlanıp işletmelerin kullanımına sunulması gerekmektedir.

Merkez Bankası "Sektör Bilançoları" çalışmasına göre; 12 ana sektör ve 26 alt sektörde faaliyet gösteren 6.667 adet işletmenin verileri Tablo II.8' de verilmiştir. Tabloda, KOBİ'lerin faaliyet karlılığının ve karlılık marjının giderek azaldığı görülmektedir.

Tablo II.8 Merkez Bankası Sektör Bilançoları Genel Değerlendirmesi

Yıl	Bilanço Değerinde KOBİ (%)'si	Tüm Sektörlerin Faaliyet Karlılığı (%)	Tüm Sektörlerin Karlılık Marjı (%)	İmalat Sanayi KOBİlerinin Karlılık Marjı (%)	İmalat Sanayi KOBİlerinin Faaliyet Karlılığı (%)
2002	14	7,0	3,0	1,7	7,5
2003	15	5,6	4,3	2,2	4,0
2004	14	5,4	4,2	1,6	3,7

Kaynak: T.C.Merkez Bankası, 2005 (1-500 işçi çalıştıran işletmeler alınmıştır)

KOBİ'lerin en önemli sorunlarından biri de kalitedir. TSE, Ürün ve Hizmet Yeri Belgelendirmesi, Sistem Belgelendirmesi ve Personel Belgelendirmesi olmak üzere 3 ayrı alanda belgelendirme hizmetleri yapmakta olup, 21.063 adet TSE standardı yürürlükte. TSE tarafından düzenlenen belgelerin işletme ve ürün bazında sözleşme sayıları Tablo II.9' da verilmiştir. Tablodaki sayılar ile imalat sanayi işletme sayısı karşılaştırıldığında kalitesini belgelendiren işletme sayısının %3 civarında olduğu görülmektedir. ISO 9000 belgesine sahip işletme sayısının ise TSE ve diğer kuruluşlardan belge alan işletmeler olarak, azami 5.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir ki; bu sayı da çok düşüktür.

Tablo II.9 TSE İşletme ve Ürün Bazında Belgelendirme Faaliyetleri

Belge Türü	İşletme Sayısı	Sözleşme Sayısı
TSE Markası	7.743	16.329
TSEK Markası	2.949	6.064
Ex Uygunluk Markası	68	146
Hizmet Yeri Yeterlilik Belgesi	20.623	21.948
Deney Laboratuvar Yeterlilik Belgesi	172	1.780
Karayolu İle Tehlikeli Atık Toplama Aracı Uyg. Belgesi	710	774
Kalite Sistem Belgesi (ISO 9000)	3.110	3.110
ISO 14000 Çevre Sistem Belgesi	222	222
İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Belgesi (OHSAS)	190	190
Tehlike Analizleri ve Kritik Kontrol Noktalarına Göre Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi Belgesi (HACCP)	248	248
Tıbbi Cihazlar Kalite Sistem Belgesi	3	3
TSE-HAR Harmonize Marka Kullanma Belgesi	142	142
CB Deney belgesi	74	74
CCA-NTR	1	1
KEYMARK Belgesi	-	-
Toplam	36.255	48.794

Kaynak : TSE, Ekim 2005

TSE'nin ISO/IEC/17025 standardına uygun olarak belgelendirdiği personel sayısı Tablo II.10' da verilmiştir. Söz konusu sayıların da bu sektörlerde çalışanların sayısı ile karşılaştırıldığında çok düşük kaldığı görülmektedir.

Tablo II.10 TSE Personel Belgelendirme Faaliyetleri

EOQ Kategorileri Belge Sayısı	Kaynakçı ve Tahribatsız Muayene Belge Sayısı	Meslek Standardları Belge Sayısı	Yıllık Belge Sayısı
645	589	1.876	3.110

Kaynak: TSE, Ekim 2005

Ankara, Gebze Kalite Kampusü, İzmir, Çorum, Denizli, Kayseri, Afyon, Balıkesir, Burdur, Manisa ve Turgutlu'da; ambalaj, elektrik, elektronik, gıda ve mikrobiyoloji, ısı ve basınçlı kaplar, inşaat, kimya, makina, tahribatsız muayene ve tekstil alanlarında TS EN ISO/IEC 17025 standardına uygun olarak çalışmalarını yürüten TSE laboratuvarları 20 Ekim 2005 tarihi itibarıyla 66.668 adet rapor vermiştir.

TÜRKAK ve Alman Akreditasyon Kurumu DAR tarafından akredite edilmiş olan TSE Metroloji ve Kalibrasyon Laboratuvarları, Ankara, Gebze ve Bursa'da, elektrik, elektronik, mekanik, sıcaklık, basınç, uzunluk ve biyomedikal cihazların kalibrasyonu konularında faaliyetlerini sürdürmektedir (Tablo II.11).

Tablo II.11 TSE Metroloji ve Kalibrasyon Faaliyetleri

Basınç	Biyomedikal	Geometrik	Elektrik	Mekanik	Sıcaklık	Eğitim
862	1.292	4.889	3.056	3.086	4.782	1.204

Kaynak : TSE, Ekim 2005

Belgelendirme, muayene ve deney çalışmalarının uygunluk değerlendirmesi hizmetlerinin akreditasyonu için 1999 yılında kurulan Türk Akreditasyon Kurumu, ISO/IEC 17011 standardına göre 69 kuruluşun akreditasyonunu gerçekleştirmiştir. Akredite deney ve kalibrasyon laboratuvarlarının sayısının da son derece az olduğu görülmektedir (Tablo II.12).

Tablo II.12 Akredite Edilen Kuruluş Sayısı

Akreditasyon Türü	Akredite Kuruluş Sayısı
Deney Laboratuvarı	29
Kalibrasyon Laboratuvarı	19
Sistem Belgelendirme Kuruluşu	19
Ürün Belgelendirme Kuruluşu	1
Personel Belgelendirme Kuruluşu	1

Kaynak : TÜRKAK, 2005

Milli Prodüktivite Merkezi, 1998 yılından itibaren özellikle sanayisi gelişmekte olan illerden başlayarak KOBİ'lerin geliştirilmesini amaçlayan sistematik çalışmalar yürütmekte, Verimlilik Artırma Projesi kapsamında tüm sektörlerde verimlilik bilinci yaygınlaştırılmaktadır. MPM'nin işletmelerde verimliliği artırma çalışmalarının çok daha fazla işletmeye ulaşması gerekmektedir (Tablo II. 13).

Tablo II.13 MPM Verimlilik Artırma Projesi

Faaliyet Türü	Sayı
Araştırma Projeleri	105
Danışmanlık Hizmeti Verilen İşletme	302
Danışmanlık Hizmeti	785
Düzenlenen Eğitim	466
Eğitimlerde Toplam Ders Saati	2.847
Eğitimlerde Katılan Kişi	16.457
Verimlilik Konferansı	260
Verimlilik Konferansı Katılan Kişi	19.742

Kaynak: MPM, 2005

İGEME web sitesinde ülke ürün profilleri yayınlanmakta ve uluslararası fuarların Türkiye milli katılım organizasyonu gerçekleştirilmektedir. Devlet yardımları kapsamında 1998 yılından itibaren 333 İşletmeye İhracat Pazar Araştırması Desteği verilmiş, 43 adet yayın

hazırlanmış, 314 adet eğitim programında 16.193 kişi eğitilmiştir. İGEME, İhracatçı Birlikleri ve Eximbank işbirliği ile “81 İlden Sınırların Ötesine Projesi Dış Ticaret” seminerlerinde yaklaşık 5.000 kişi eğitilmiştir.

Teknolojik gelişmenin sağlanmasında sınai mülkiyet hakları konusu da çok önemlidir. Bu nedenle, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde ülkemizin kaydettiği önemli aşamalardan biri sınai mülkiyet haklarının korunması alanındaki düzenlemeler ve yapılanmadır. TPE tarafından 1995–2005 döneminde yapılan tescillerin sayısı, Tablo II.14’de verilmekte olup sürekli bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

Yıllık patent başvuru sayısı yüzü geçmezken TPE tarafından yapılan patent tescillerinin tamamına yakınının yabancı başvuru olduğu görülmektedir. Yerli başvuruların tescil oranı ise %10 düzeyindedir.

Faydalı model başvurusunda ise, yerli başvurular daha fazladır ancak başvuruların ortalama olarak yarısının tescil ile sonuçlandığı görülmektedir. Tasarım başvuru sayısı da yıllar itibariyle artmasına rağmen yetersiz düzeydedir.

Marka başvurusu ve tescili sayıları ise diğer sınai mülkiyet haklarına göre oldukça yüksek olup başvuruların yaklaşık %60’ının tescil ile sonuçlandığı görülmektedir.

Özellikle 2000 yılından sonraki dönemde kamu bilincinin giderek artması, işletmelerin tasarım ve tasarım tescili kavramıyla daha çok karşılaşmaları vb. nedenlerle endüstriyel tasarım başvurularında önemli artış gözlenmektedir.

İşletmelerimiz markalaşarak, uluslararası pazarlarda rekabet gücünü yükseltmeyi amaçlamakta olup, 2003 – 2004 yıllarında marka başvuru sayısında %23 oranında artış gerçekleşmiştir.

Ülkemizin ihracatında öne çıkan sektörlerle baktığımızda ürünlerinin katma değer açısından ilk sıralara giremediği görülmektedir. Yeni ürün oluşturmak konusunda diğerlerine göre öne çıkan ve ürünlerde estetik kaygıların da üreticiyi önemli ölçüde yönlendirdiği sektörlerde ise katma değer azlığı önemli bir eksikliklerdir.

Tablo II.14 Sınai Mülkiyet Hakları Başvuru ve Tescil Sayıları

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Yerli Patent Başvuru	178	187	210	214	273	266	299	388	465	633	814
Yerli Patent Tescil	60	47	7	32	28	26	44	44	79	53	91
Yabancı Patent Başvuru	1.520	718	1.329	2.280	2.755	3.178	2.920	1.492	413	1.592	2.144
Yabancı Patent Tescil	703	554	451	764	1.114	1.131	2.092	1.742	1.111	1.907	2.662
Yerli Faydalı Model Başvuru	34	178	213	279	308	444	624	913	1.196	1.458	1.672
Yerli Faydalı Model Tescil	0	0	113	141	160	146	256	376	708	679	924
Yabancı Faydalı Model Başvuru	3	3	11	18	9	16	16	14	16	20	14
Yabancı Faydalı Model Tescil	0	0	4	9	11	4	12	14	12	8	13
Yerli Tasarım Başvuru	1.505	1.652	1.962	1.830	1.698	2.216	2.593	3.671	4.042	4.528	4.343
Yerli Tasarım Tescilleri	387	1.527	1.789	1.703	1.577	2.076	2.440	3.488	3.811	4.332	4.408
Yabancı Tasarım Başvuru	28	166	186	224	243	271	277	276	286	373	367
Yabancı Tasarım Tescilleri	26	165	182	224	241	264	269	270	283	331	376
Marka Başvuru	15.898	20.167	20.711	19.542	23.686	28.627	28.177	35.685	37.919	46.456	42.661
Marka Tescilleri	10.454	12.745	10.627	7.464	17.987	15.771	14.103	19.015	21.391	27.236	25.126

Kaynak : TPE, 2005

TİM tarafından 2004 yılında ihracat yaptığı belirtilen işletmelerden 50.000’den fazla işletmenin kayıtlı olduğu KOSGEB Veri Tabanına kayıtlı olanların sayısı 10.179, bu işletmelerin ihracat tutarı ise 8.384.549.000 ABD Dolarıdır (Tablo II.15). Buna göre, ülkemizin ihracatının %13’ünü oluşturan işletmeler, imalat sanayi işletmesi olup; KOSGEB tarafından desteklenmesi hedeflenmiştir.

Tablo II.15 KOSGEB Veri Tabanına Kayıtlı KOBİ’lerin İhracatı

Çalışan sayısı	İşletme Sayısı	İhracat Tutarı (ABD Doları)
1-150	10.179	8.289.120.000
151-250	15	94.880.000
1-250	10.184	8.384.549.000

Kaynak: TİM ve KOSGEB, 2004

Ülkemizde, yıllık ihracat tutarı 100.000 ABD dolarından daha az olan 25.000 işletme bulunmaktadır. İhracat yapma çabasında olan ve belirli bir tecrübe edinmiş bulunan bu işletmelerin herbirinin ihracatını artırıcı destek, tedbir ve yönlendirmelerle, ülkemizin toplam ihracatında önemli bir artış sağlanabileceği görülmektedir.

Ülkemiz KOBİ'lerinin uluslararası mal ve hizmet piyasalarında rekabet edebilme düzeylerinin artırılmasına yardımcı olacak plan ve programları uygulamaya koyabilmek ve uygulanacak programlarının etkinliğinin tesisi için, KOBİ'lerin mevcut mali ve sınai durumlarının gerçekçi bir şekilde tespiti çok büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, DPT'nin hazırladığı küçük ve orta ölçekli işletmelerin, güçlü ve zayıf yönleri ile karşılaşacakları fırsatların ve tehditlerin analiz edildiği GZFT çalışmasının sonuçlarına kısaca değinirsek, aşağıdaki gibi özet yapmak mümkündür.

KOBİ'lerin Güçlü Yanları:

- İstihdamın olumlu bir unsuru olup, işsizlik sorununa çözümde önemli rol oynamaktadır.
- Bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktadır.
- Modern üretim tekniklerinin daha fazla benimsenmesi konusunda bilinç oluşmaya başlamıştır.
- Yenilik, atılım ve girişimcilik için istek duymaktadırlar.
- Ekonomik konjonktürdeki değişikliklere kolay uyum sağlayabilmektedirler.
- Hızlı ve değişime uyum sağlayabilecek esnek yapıları vardır.
- KOBİ'ler dinamik yapısıyla genel ekonomi için dinamizm kaynağıdır.
- Başarma ve kazanmaya yönelmiş girişimciler bulunmaktadır.
- Girişimcilik zihniyeti gelişme trendine girmiş bulunmaktadır.
- Girişimcilik kapasitelerinin yüksek olması nedeniyle uluslararası rekabet koşullarına uyumda azimli ve isteklidirler.
- İşletmelerin yüksek öz sermaye oranı ile çalışması, onları finansal krizlere daha az duyarlı hale getirmektedir.
- KOBİ'lerin sayısal açıdan fazlalığı, riskin dağılımı ve girişimciliğin gelişimi açısından olumludur.
- KOBİ girişimcileri; üreticilik, dış piyasalara açılarak rekabet etme ve bunun için gereken enformasyona sahip olma konularında kendisine güvenmektedir.
- Yatırım üretkenliği yüksektir.

KOBİ'lerin Zayıf Yönleri:

- Teknoloji kullanma, Ar-Ge ve yeni ürün / yenilik konularında bilinç ve birikim eksikliği vardır.
- Kredilerden yeterince yararlanılamamaktadır.
- Teminat, garanti ve kefalet verme güçlüğü mevcuttur.
- Modern pazarlama tekniklerini kullanamamaktadırlar.

- Kalite ve markalaşma eksiği vardır.
- KOBİ yönetici ve çalışanlarının eğitim seviyesi ve kalitesi istenilen düzeyde değildir.
- İleri teknolojik yatırımlar için kaynak eksikliği bulunmaktadır.
- Bilişim teknolojilerinin getirdiği imkanlardan yararlanma düzeyi düşüktür.
- KOBİ’ler kurumsallaşmamaktadır.
- KOBİ sahiplerinin yönetsel becerileri düşüktür.
- Kayıt dışılık yaygındır.
- Eski teknoloji kullanımı rekabet gücünü azaltmaktadır.
- İletişim eksikliği vardır.
- Proje hazırlama ve yönetim tecrübesi eksikliği bulunmaktadır.
- Göreceli üstün olduğumuz sektörler belirlenmemiştir.
- Uygun yatırım alanlarına sağlıklı yönlendirme yapılamamaktadır.
- İşbirliği ve verimlilik düzeyleri düşüktür.

KOBİ’lerin Önündeki Fırsatlar:

- KOBİ’lerin ekonomideki öneminin bilincine varılmıştır.
- Pekçok platformda KOBİ konusu tartışılmaktadır.
- AB vb. uluslararası fon kaynakları yeni fırsatlar sunmaktadır.
- AB pazarları KOBİ’lere yeni fırsatlar sunacaktır.
- Devlet, tüm kurumlarıyla KOBİ’lere sahip çıkmaktadır.
- Fikri ve sınai mülkiyet hakları mevzuatı ve teknik alt yapısı oluşturulmuştur.
- Türkiye’de çoğu sektörde eksikliği hissedilen strateji ve eylem planı yaklaşımı devlet tarafından benimsenmiştir.
- Makro ekonomik göstergelerde iyileşme uzun vadede avantaj sağlamaktadır.
- KOBİ Stratejisinin hazırlanması ve AB KOBİ Sözleşmesinin imzalanması uygulamada yetersizliklere rağmen önemli bir gelişmedir.

KOBİ’lere Yönelik Tehditler:

- Ekonomik belirsizlikler KOBİ’leri olumsuz etkilemektedir.
- KOBİ finansman kaynakları yetersizdir.
- KOBİ’lere hizmet ve destek veren kurumlar arasındaki eşgüdüm eksiktir.
- KOBİ’lere yönelik politika, strateji vb. dokümanların uygulaması yetersiz kalmaktadır.
- SSK primi, vergi, v.b. yükümlülüklerde oranlar yüksektir.
- İletişim, bilgilendirme ve güven sorunu bazı konularda yeterince aşılamamıştır.

- Sektörel bazlı yurtdışı tanıtım yetersizdir.
- AB rekabet ortamına yeterince hazırlanılmaması KOBİ'leri olumsuz etkileyecektir.

GZTF analizi neticesinde; KOBİ'lerin güçlü yanları kadar zayıf yanlarının da önemli düzeyde olduğu ve önümüzdeki fırsatların ise zaman kaybetmeden değerlendirilememesi durumunda, hepsinin birer kayıp ve tehlide dönüşeceği görülmektedir. Gümrük Birliği Anlaşması sonrasındaki dönemde yaşanan olumsuz tecrübeler, üyelik müzakereleri devam ederken alınması gereken tedbirler ve yapılması gereken çalışmalar kapsamında yol gösterici olmalıdır. Daha net bir ifade ile KOBİ'lerin fırsatlardan yararlanmada ve tehditlere karşı tedbir almada, dünyada hızla gelişen ekonomik değişim nedeniyle kaybedecek zamanı yoktur.

GZFT analizi; KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılabilmesi için sorunların tesbiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde ülkemizde işletmeler, meslek odaları, kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerde önemli bilgi ve tecrübe birikiminin oluşmasına rağmen bu birikimin sistematik biçimde uygulamaya yansıtılarak göstergelerle ölçülebilen gelişmeler kaydedilmesinde yeterince başarılı olmadığımızı göstermektedir. Ayrıca, herhangi bir konuda çok başarılı KOBİ örneklerimiz ve uygulamalarımız bulunmasına rağmen, bunların yeterince yaygın düzeyde, sektörün ve ekonominin geleceğini değiştirebilecek ivme ve büyüklükte olmadığı da anlaşılmaktadır.

GZFT analizi neticesinde KOBİ'lerin sorun alanları:

- Aile İşletmeciliği, Profesyonel Yönetim ve Kurumsal Yönetim
 - Devletin KOBİ Politikası
 - Finansman ve Devlet Yardımları
 - Pazarlama
 - Teknoloji ve Yenilikçilik
- başlıkları altında toplanmıştır.

II.1.3 TÜRKİYE'DEKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI

Türkiye'deki KOBİ'lerin karşılaştığı temel problemlerden en önemlisi finansman kaynaklarına erişim sorunudur. Kar marjları düşük olan KOBİ'lerin gerek yatırım, gerekse işletme sermayesi oluşturmada uzmanlaşmış bankaların, hem yetersiz hem de kaynaklarının ihtiyaca cevap verememelerinden dolayı bu kaynaktan yararlanamayan KOBİ'ler, genel banka sistemine ve kredilerine başvurduğu anda da birtakım bürokratik uygulamalar,

ödeyemeyeceği kadar yüksek faiz oranları ve ödeme koşulları ile karşılaşabilmektedir. Finansman problemleri açısından en çok değinilen hususlar ise teşviklerden yeterince yararlanamamaları, banka kredilerinin temininde güçlüklerle karşılaşmaları, sermaye piyasasından fon sağlayamamaları ve alternatif finansman araçlarına erişimlerinin oldukça sınırlı olmasıdır.

Türkiye'deki KOBİ'ler, karşılaştıkları yetersiz ve yüksek maliyetli finansman problemi nedeniyle faaliyetlerini büyük oranda kendi özkaynakları ile finanse etme yoluna gitmişler, sadece ihtiyaç duyduklarında bankalara yönelmişlerdir. Firma bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması ve bankacılık hizmet ürünlerinin işletme sahipleri tarafından fazlaca tanınmaması bu sorunun temel sebepleri olarak gösterilebilir. Özellikle işletme bilançolarının genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmaması, KOBİ'lerin kayıtdışından kayıtalına girmek istememeleri, şeffaf olmayan uygulamaları, KOBİ'lerin kurumsal olarak yönetilmemeleri ve yüksek kredi maliyetleri ile kredi tesisinde istenen teminatların KOBİ'lerce karşılanmasının güç olması nedenleriyle KOBİ kesimi bankacılık faaliyetlerinden istenilen düzeyde yararlanamamış, bankacılık kesiminden kredi kullanımı imkanı son derece kısıtlı kalmıştır (Finansman maliyeti yüksekliğinin Türk KOBİ'lerine olumsuz etkisi % 48 iken, AB ortalamasında bu oran %16'yı geçmemektedir).

Türkiye'de KOBİ'lerin desteklenmesi için oluşan kurumsal yapı girişimciliği teşvik işlevini de görmektedir. Bu kurumsal yapı; değişik bakanlıklar, merkezler ve meslek kuruluşlarından oluşmaktadır. Bu konuda öncelikli rolü üstlenen Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Bakanlığa bağlı olan KOSGEB, değişik bakanlıklara bağlı birimler, bankalar ve meslek kuruluşları ile koordinasyon yapısı içinde politikaların oluşturulup uygulanmasını sağlamaya çalışmaktadır. KOSGEB, KOBİ'lerin teknolojik yeniliklere uyumlarını sağlamak, rekâbet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur. KOSGEB'in diğer amaçları; küçük işletmelerin iş fırsatları ve başarılarını artırmak, iş ortamlarını iyileştirmek, elektronik ticaretin geliştirilebilmesi için diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak ve teknopark ve teknokentlerin oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

Hazine Müsteşarlığı ise; imalât, tarımsal sanayi, turizm, eğitim, sağlık, madencilik, yazılım geliştirme konularında faaliyet gösteren KOBİ'lere yatırım teşvik belgesi düzenleyerek, bu nitelikteki işletmelerin, gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası, yatırım indirimi, Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası, vergi, resim ve harç istisnası, Yatırımları Teşvik Fonu'ndan kredi tahsisi gibi destek unsurlarından faydalanabilmesini temin etmektedir.

Girişimciliğin finansal açıdan desteklenmesinde bazı bankalar da katkıda bulunmaktadır. Bu alanda uzun yıllardır faaliyet gösteren Türkiye Halk Bankası'nın (Halkbank) uzun ve orta vadeli proje kredisi temin etme, KOBİ'lerin gelişmesini ve büyük sanayiye geçmesini sağlamak üzere danışmanlık hizmeti verme ve proje ve teknik bilgi akışını sağlama gibi işlevleri de vardır.

Meslek kuruluşlarından Sanayi Kooperatifleri; üyelerinin ürünlerinin alımı ve pazarlanması işlevlerini yerine getirmektedir. Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifleri; üyelerine mesleki uğraşlarına yarayacak krediyi sağlamak amacıyla kefil olmaktadır. Ticaret ve Sanayi Odaları; üyelerinin mesleki sorunlarının çözümü amacıyla araştırmalar yapmakta, bunları yayımlamakta ve eğitim seminerleri, panel ve toplantılar düzenlemektedirler. Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV); KOBİ'lere her konuda yardımcı olmak, yönlendirmek, aydınlatmak, sorunlarına çözüm bulmak, kamuoyu ve lobiler oluşturmak için 1989 yılında kurulmuştur.

Son olarak, finansal destekler çok yeterli olmasa da bu konuda da devam eden bazı destekler söz konusudur. Bunlar arasında Yeni Girişimci Desteği, KOSGEB'in genç girişimci geliştirme programından mezun olan girişimcilere, İş Geliştirme Merkezlerinde yer alan ve İş Kurma Danışmanlığı Desteğini alarak başarılı iş planları hazırlayan girişimciler tarafından imalat sektöründe faaliyet gösteren pazarlama ve hizmet sektörlerinde kurulan işletmelere, kuruluş tarihinden itibaren 1 yıllık süre içerisinde yapacakları başlangıç harcamalarını karşılamak üzere verilen finansal desteği içermektedir.

Diğer bir finansman desteği veren kuruluş olan Kredi Garanti Fonu İşletme ve Araştırma A.Ş. (KGF), TOSYÖV, Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA), TESK ve TOBB tarafından kurulmuş olup 1995 yılında ortak olan Halkbank ve KOSGEB'in katkıları ile işlerlik kazanarak KOBİ'lerin, Halkbank'tan alacakları krediye teminat veya garanti verilmesini sağlamaktadır. Bu fondan yararlanabilecek işletmelere, Kredi Garanti Fonu garantisi ile açılacak kredilerde verilecek garanti kefalet tutarının üst sınırı, en çok 400.000 Euro karşılığı liradır. Riskin paylaşımı ilkesine göre çalışan KGF, kredinin tamamına değil, belli bir oranına kadar garanti/kefalet sağlamaktadır. 200.000 Euro'ya eşdeğer liraya kadar olan talepler için kredinin en çok % 80'ine garanti/kefalet verilmektedir. 200.000 Euro'yu aşan garanti/kefaletlerde bu oran azami % 70 olarak uygulanmaktadır²⁴.

KOBİ'lere finansman desteği sağlayan KOBİ A.Ş., Halkbank, Halk Leasing, TOBB ve

²⁴ <http://www.kgf.com.tr> (Kredi Garanti Fonu)

TOBB'a üye 15 oda, KOSGEB ve TESK'in işbirliğiyle kurulmuştur. Şirket, KOBİ'lere ortak olarak sermaye desteğinde bulunmaktadır. Başvuruları uygun bulunan firmaların % 49 oranında hissesi alınarak firmaya ortak olunmakta ve böylelikle küçük işletmeler faizsiz finansman kaynağına kavuşması hedeflenmektedir²⁵.

Türkiye'de KOBİ'lere yönelik kredi garantisi, girişim sermayesi yatırım ortaklığı, gayri menkul yatırım ortaklığı, KOBİ finans şirketleri, KOBİ'lere yönelik faktoring ve leasing şirketleri, KOBİ'lerin menkul kıymet piyasalarından yararlanmasını sağlayan KOBİ borsası gibi bazı finansman kurumları da, ya çok sembolik düzeyde gerçekleşmiş ya da kavramsal düzeyde kalmıştır.

Sonuç olarak, birer ticari işletme olarak KOBİ'lerin finansman kaynakları kapsamında değerlendirilebilecek olan temel kaynaklar, mali sistemden sağlanan fonlar (Banka ve katılım bankası kredileri, sermaye piyasalarından sağlanan fonlar, finansal kiralama borçları, faktoring borçları, tüketici finansman şirketlerinden sağlanan fonlar), kamu destekleri ve özkaynaklardır.

II.1.3.1 MALİ SİSTEMDEN SAĞLANAN FONLAR

Ülkemizde kişi başına düşen milli gelir seviyesinin düşüklüğü nedeniyle tasarruf eğilimi az olmakta ve yatırımlara aktarılacak sermaye oluşturulamamaktadır. Bu durum yeni yatırım yapmak amacıyla olan girişimcileri, büyüme ve gelişen teknolojiye ayak uydurma çabasında olan küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarını finansman sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Ülkemizde KOBİ'lere finansal destek, uzun yıllardan bu yana kamuya ait bankalar yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bunların başlıcaları olan Türkiye Kalkınma Bankası, Halk Bankası dışında, dolaylı da olsa destek sağlayan Bağ-Kur, Milli Prodüktivite Merkezi, Ticaret ve Sanayi Odaları vb. kamu kuruluşlarından söz edilebilir. Bu kuruluşlar dışında 1990 yılında 3624 sayılı Kanun ile kurulan KOSGEB önemli bir yer tutmaktadır. Başkanlığın amacı; KOBİ'lere danışmanlık, eğitim, teknolojinin geliştirilmesi gibi konularda destek hizmeti sağlamaktır.

Türkiye'de KOBİ'lerin mali sistemden temin ettikleri fon miktarı diğer gelişmekte olan ülkelerle ve gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında istenilen düzeylerde değildir. Mali piyasalardaki fon arzı, yüksek ve sürekli kamu açığından dolayı kamu kesimi tahvil ve

²⁵ <http://www.kobias.com.tr> (KOBİ A.Ş.)

bonoları yoluyla Hazine tarafından talep edilmiş, bu durumda özel sektör yatırım ve harcamalarına yeterli düzeyde fon ayrılamamasına neden olmuştur.

KOBİ'ler, mali sistemdeki fonlara başlıca üç kanalla erişebilirler. Finansal sistemin yaklaşık yüzde 95'ini oluşturan bankacılık sektörü; özel sektöre fon sağlayabilme potansiyeli açısından, şüphesiz ilk konumdadır.

II.1.3.1.1 BANKA KREDİLERİ

Ülkemizde KOBİ'lere yapılan çeşitli yardım ve destekler mevcut olmakla birlikte, finansman KOBİ'lerin en önemli sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar, küçük ölçekli işletmelerin, finansman ihtiyaçlarını karşılamada banka kredilerini ilk çözüm olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Ancak KOBİ'lerin kullandıkları kredi toplam kredi hacminin %8-10'u gibi çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır²⁶.

KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi açısından gerek geçmişte ülkemiz ekonomisinden gerekse de ülkemiz KOBİ'lerine özel bazı koşullardan kaynaklanan bir takım problemler bulunmaktadır. Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zafiyetleri, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememeleri, özkaynak yetersizliği, KOBİ'lere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görece olarak daha pahalı olması bankaların KOBİ'lere kredi verme konusunda çekimser davranmalarına sebep olmaktadır. Açılan kredilerde de KOBİ'ler miktar, vade, faiz oranı ve teminat açısından zorlu kredi koşullarına maruz kalmaktadır. Bu da KOBİ'lerin finansman maliyetlerini yükselmekte ve banka kredilerini tercih etmemelerine sebep olmaktadır. Ayrıca geçmişte bankaların topladıkları kaynakları büyük ölçüde kamu borçlanma enstrümanlarına, daha sonra da grup firmalarına plase etmeleri sebebiyle bu iki kesim dışındaki kesimlere aktarılabilecek kaynaklar kısıtlı seviyelerde kalmıştır. Kalan kaynaklar içerisinde ise, bankalar; yüksek risk taşıyan KOBİ'ler yerine riski düşük büyük ölçekli şirketleri tercih etmektedir. KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi ise daha çok kamu bankaları aracılığıyla ve teşvikli veya çeşitli fonlarca aktarılan kaynaklar üzerinden olmaktadır.

KOBİ'lerin kredi temininde karşılaştıkları güçlükler Mac Millan Gap Fenomeni'ni esas alınarak açıklanabilir. Mac Millan Gap, İngiltere'de Harold Mac Millan başkanlığında yapılan ve geleneksel bir banka sisteminde kredilerin kendini ispatlamış büyük anonim ortaklıklara yöneldiğini, dolayısıyla yeni girişimcilerce kurulan küçük işletmelerin banka kredilerinden yararlanamadıklarını ispatlayan araştırmaya verilen isimdir. Ülkemizde de bu sorunun olduğu

²⁶ Yüksel, A.: "Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri ", Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ankara, Türkiye, (2005) 9-12.

ilk kez İTO'nun 4671 firmayı kapsayan çalışmasıyla ortaya konmuştur. Mac Millan Gap fenomeninde belirtildiği üzere bankalar KOBİ'leri çok riskli gördüklerinden özellikle ipotek ve gayrimenkul teminatı talep etmektedirler. Kredi maliyetleri kredi bulunduğu koşullarda çok yüksek olmaktadır. KOBİ'ler düşük faaliyet karlılıkları ile bu yüksek faiz yükünü kaldıramamaktadır²⁷.

Diğer taraftan, Türkiye'nin sanayi yapısı son yıllarda literatürde “Ekonomik grup” denilen organizasyon yapısı üretmiştir. Bu şirket gruplarının özellikleri; sermaye yoğun teknolojiler kullanarak ulusal ve uluslararası pazarlara yönelik çok fabrikalı üretim yapmaları, dikey bütünleşmelerini aşağı yukarı tamamlamış olmaları ve en önemlisi hemen hemen tümünün kendi bankalarının ya da finans kuruluşlarının olmasıdır. Bu özelliklerinin yanı sıra bir başka özellikleri de şirket gruplarının, aynı zamanda aile şirketi özelliklerinin de devam ediyor olmasıdır. Ekonomik grupların kendi bankalarının olması, finans piyasalarıyla mal piyasaları arasında çok özel bir ilişki oluşturmaktadır. Türkiye’de mal piyasalarına baktığımızda; yüksek tekelleşmenin altında yatan gerçeğin, ekonomik grupların bankalar kanalıyla finans sektöründe egemenlik kurmuş olmaları ile yakından ilgisi olduğu, dolayısıyla toplam tasarruflar içinde en önemli payın zaten devlet tarafından emildiği ve bu tasarrufları toplayan bankaların kendi grup şirketlerine kredi yönlendirmesi yaptığı düşünüldüğünde KOBİ'lere bir şey kalmadığı savunulmaktadır.

Bu kapsamda, KOBİ kredilerine ilişkin kesin bir istatistik mevcut olmamakla birlikte, bazı çalışmalarda bu kredilerin toplam krediler içerisindeki payının %10'dan daha düşük olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu tahminlerde önemli olan bir husus da KOBİ tanımıdır. Örneğin BDDK tarafından 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilen ve Basel-II hükümleri çerçevesinde 50 milyon €'luk ciro tanımının kullanıldığı “Sayısal Etki Çalışması – Türkiye (QIS-TR) 25” kapsamında bankalar tarafından raporlanan veriler ışığında; KOBİ'lere kullandırılan nakdi kredilerin toplam nakdi kredilerin %18,6'sını, KOBİ'lere kullandırılan toplam kredilerin (Nakdi ve gayri nakdi) ise toplam kredilerin %8,8'ini oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan bankaların KOBİ tanımına ilişkin yeterli bilgilere ulaşamadıkları durumda ilgili şirketleri büyük ölçekli şirket kategorisinde değerlendirdiği dikkate alındığında, sağlıklı veriler üzerinden elde edilecek istatistiklerde bu oranların artabileceği düşünülmektedir²⁸.

²⁷ Erkumay, M.A.: “KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması”, Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara, Türkiye, (2000) 9.

²⁸ Yüksel, A.: “Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ankara, Türkiye, (2005) 10.

II.1.3.1.2 SERMAYE PİYASASI FONLARI

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren artan kamu açıkları ve bu açıkların finansmanında borçlanmanın tercih edilmesi kamu menkul kıymet stoklarının hızla artmasına neden olmuştur. Bu durum özel sektör menkul kıymet stoklarının payında önemli bir gerileme meydana getirmiştir. Böylece mali piyasalarda kamu menkul kıymetleri lehine güçlü bir “Crowding out” etkisi yaşanmış ve fonların büyük kısmı kamu kesimi tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

KOBİ’lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler (Hesap-Kayıt Düzeni, Mali Yükümlülükler, vb.), kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde imaj / tanınma sorunları sebebiyle; sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri de büyük ölçekli şirketlere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ’lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmaması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönlü bu sebeplerin yanı sıra, talep yönünden de KOBİ hisselerinin yüksek risk taşıması, bu şirketlerin genelde yatırım aşamasında ya da kar dağıtamayacak durumda olması, hisse senetlerinin likiditesinin düşük olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerle olan talepleri düşük kalabilmektedir.

Bir çok girişimci kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük kalmayı tercih etmektedir. Kamu otoriteleri tarafından fark edilmeyecekleri ve zorlandıklarında mevzuat dışı işlemlere girebilme esnekliğini taşıyacakları için işletmelerin küçük kalmayı avantajlı bulması sermaye piyasasına girme konusunda bir engel oluşturmaktadır. Diğer taraftan bu şirketler kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına da sahip bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye’de hisse senedi piyasası incelendiğinde İMKB’nin arz yönünden tam bir olgunluğa erişmemiş ve Türkiye’nin en büyük şirketleri arasında yer alan şirketlerden birçoğunun halka açılmamış olduğu görülmektedir. Düzenli karı ve riski az olan büyük şirketlerin yakın gelecekte hisse senedi piyasasına girme potansiyeli taşıması, riski yüksek gelişmekte olan şirketlerin bu aşamada bu piyasadan faydalanma şansını azaltmaktadır.

Ülkemizde KOBİ’lerin özkaynak ihtiyacının giderilmesi ve sermaye piyasası olanaklarından azami ölçüde faydalanabilmesine yönelik olarak ilgili kurumlarca çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

İMKB, KOBİ'lerin ve yeni ekonomi şirketlerinin sermaye piyasasından en üst düzeyde yararlanmalarını teminen II. Ulusal Pazar ve Yeni Ekonomi Pazarı oluşturmuştur İkinci Ulusal Pazar'ın amacı, İMKB Kotasyon Yönetmeliği'ndeki kotasyon koşullarını sağlayamayan şirketler ile KOBİ'lerin sermaye piyasalarından kaynak temin etmelerine olanak sağlamak, söz konusu şirketlerden Borsa Yönetim Kurulu'nca Borsa'da işlem görmesi uygun görülenlerin hisse senetlerine likidite sağlamak ve bu hisse senetlerinin fiyatlarının düzenli ve şeffaf bir piyasada, rekabet koşulları içinde oluşmasını temin etmektir. Makro ekonomik açıdan bakıldığında; ülkemizde KOBİ'lerin kaynak bulmakta güçlük çektikleri bilinmekte, ürün ve hizmet sunumundan elde ettikleri gelirlerin bu şirketlere ancak işletme sermayesi sağlayabildiği, fakat yeni yatırımların gerçekleştirilmesinde yetersiz kaldığı çok açıktır. Bu noktadan hareketle; İMKB bünyesindeki II. Ulusal Pazarın en büyük işlevi KOBİ'lere fon temin etmek, dolayısıyla ekonomiye kaynak yaratarak iktisadi büyümeyi sağlamaktır. İMKB'nda "Yeni Ekonomi Pazarı" (YEP)'nin oluşturulmasındaki amaç; telekomünikasyon, bilişim, elektronik, internet, bilgisayar üretim, yazılım ve donanım, medya veya Borsa Yönetim Kurulu'nca kabul edilecek benzeri alanlarda faaliyet gösteren teknoloji şirketlerinin sermaye piyasasından kaynak elde etmelerini sağlamak ve sözkonusu şirketlerin hisse senetlerinin Borsa'da güven ve şeffaflık ortamında, organize ikincil piyasada işlem görmesini temin etmektir.

II. Ulusal Pazar'da 15 şirket, Yeni Ekonomi Pazarı'nda ise 2 şirket işlem görmektedir. Ancak, KOBİ'lerin sermaye piyasaları yolu ile finansman ihtiyaçlarını karşılaması konusunda bu pazarlar yeterli katkıyı sağlayamamıştır.

Bu kapsamda; başta küçük ve orta büyüklükteki işletmeler olmak üzere, tüm sektörlerde gelişme ve büyüme potansiyeline sahip işletmelerin sermaye piyasalarından fon sağlamalarına imkan tanımak üzere, sermaye piyasası araçlarının aracı kuruluşlar vasıtasıyla alım ve satımının yapıldığı borsa dışı teşkilatlanmış piyasa kurulması çalışmaları başlatılmış bu amaçla da; Piyasaya ilişkin organizasyonu oluşturmak, geliştirmek, piyasanın güven ve istikrar içerisinde, serbest rekabet koşulları altında, dürüstlük ve açıklık ilkeleri çerçevesinde faaliyette bulunulmasını sağlamakla görevli olarak anonim şirket niteliğindeki “Gelişen İşletmeler Piyasaları A.Ş.” 30 Aralık 2005 itibarıyla kurulmuştur.

Hem reel hem de finansal kesimi temsil eden Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği'nin %7,25, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ve Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nın %5'er ve 7 banka ile 45 aracı kurumun da geri kalan sermayeyi koymak suretiyle GİP'e ortak olmaları, bu piyasadaki beklentilerin

yüksekliğini ve her iki tarafından da bu Borsa'nın gelişimi için arkasında güçlü bir şekilde duracağını göstermektedir.

Piyasada, genellikle Anadolu'da bulunan ve İMKB ölçeğine göre de küçük kalan şirketlerin hisse senetlerinin işlem görmesi beklenmektedir. Dolayısıyla mevcut durumda oluşturulacak Piyasa küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri hedeflemekte olup, belirli bir büyüklüğün üzerindeki şirketlerin hisse senetlerini İMKB'ye kote etmeleri, İMKB ölçeğine göre küçük kalan şirketlerin ise bu piyasaya gelmeleri beklenmektedir.

GİP'e kote olmak isteyen şirketlerin yerine getirmeleri gereken kotaston şartlarının İMKB'ye göre daha düşük belirlenip sadece belirli bir asgari sermaye ve halka açıklık oranı gibi bazı koşullar da aranması, özellikle kamuyu aydınlatma ilkesinden taviz verilmeyip bu Piyasadaki görece hisse senetlerini alan yatırımcıların zarara uğramalarının önüne geçilebilmesi ve şirketlerin gerçek durumlarının kamuya açıklanmasını sağlamak amacıyla mali tablolarının bağımsız denetimden geçmesi şartlarının aranması Piyasanın gelişimini hem arz yönünden hem de talep yönünden teşvik edici olacaktır. Ayrıca, yeterli likiditenin sağlanması amacıyla "Piyasa yapıcılığı" sistemine dayalı olarak elektronik işlem platformu şeklinde çalışması ve Piyasaya kote olmak isteyen her şirketin, en az bir piyasa yapıcı aracı kuruluş ile anlaşması piyasaya işlerlik kazandırmada yararlı olacaktır.

Girişim sermayesi, yüksek büyüme potansiyeline sahip girişimlere yapılan yatırımı ifade etmektedir. Birkaç türü olan girişim sermayesi dar anlamda yalnızca şirketlerin kuruluş aşamalarındaki yatırımları kapsamaktadır. Girişim Sermayesi kavramı (Venture capital), özellikle ABD'de bu şekilde yorumlanmakta, şirketlerin büyüme ve genişleme dönemlerinde yapılan yatırımlar ise Özel Hisse Senedi yatırımı (Private equity) olarak anılmaktadır. Geniş anlamıyla Girişim Sermayesi ise, şirketlere herhangi bir aşamada yapılan yatırımları ifade etmektedir. Girişim sermayesinin özel hisse senedi yatırımlarını da kapsayacak şekilde kullanılması özellikle Avrupa'da yaygındır.

Kavram, ülkemiz mevzuatında da geniş anlamıyla yer almıştır. Girişim sermayesi yatırımı, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri:VI No:10 ve 15 Tebliğinde de "Girişim şirketlerinin birinci el piyasalarda ihraç ettiği sermaye piyasası araçlarına yapılan uzun vadeli yatırımlar" olarak tanımlanmaktadır.

Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları, kayıtlı sermayeli olarak kurulan ve çıkarılmış sermayelerini esas olarak sermaye ve faiz kazancı elde etmek amacıyla Girişim Sermayesi Yatırımlarına yönelten halka açık anonim ortaklıklardır. Tescili takip eden bir yıl içerisinde ortaklığın çıkarılmış sermayesinin en az %10'unun, üçüncü yılsonuna kadar %30'unun,

beşinci yılsonuna kadar %49'unun halka arz edilmesi zorunludur. Girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının kazançları, kurumlar vergisi ve gelir vergisi kesintisinden istisnadır.

Girişim sermayelerinin amacı, büyüme ve ihracat potansiyeline sahip olduğu halde finansman yetersizliği nedeniyle gelişme gösteremeyen KOBİ'lere ortak olmak suretiyle finansal destek sağlamaktır. Girişim sermayeleri, ortaklık bazında yatırımda bulunduğu KOBİ'lerin hisselerini sürekli elinde bulundurmadan, desteklenen KOBİ'lerin gelişimi belli bir karlılık ve büyüme düzeyine ulaştıktan sonra KOBİ'deki ortaklık hissesini, piyasa değeri üzerinden işletmenin esas sahibine, eğer bu mümkün olmuyorsa, hisseleri yeni bir ortağa ya da borsada satmaktadır.

Risk sermayesi yatırım ortaklıklarının;

- Adi veya imtiyazlı hisse senetlerini satın almak suretiyle KOBİ'lere ortak olmak,
- KOBİ'ler tarafından ihraç edilen borçlanma senetlerini satın almak,
- KOBİ'lerin yönetimine katılmak, bu şirketlere danışmanlık hizmeti vermek, suretiyle KOBİ'lere finansman sağlayacak şekilde yapılandırılabilmesi mümkündür.

Risk sermayesi yatırım ortaklıklarının sağladığı temel avantajlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:²⁹

- Birikimler profesyonel portföy yöneticileri tarafından yönetilmektedir.
- Halka açık bir şirket olması nedeniyle Sermaye Piyasası Kurulu'nun gözetim ve denetimine tabidir.
- Ortaklık portföyünün, portföye alınacak farklı risk sermayesi şirketlerinin menkul kıymetleri ve diğer sermaye piyasası araçlarıyla çeşitlendirilmesi nedeniyle risk azaltılabilmektedir.
- Dinamik ve yaratıcı; ancak finansal gücü yeterli olmayan girişimcilerin yatırım fikirlerini gerçekleştirmelerine olanak tanınarak, bilimsel ve teknolojik alanda dünya ülkeleri ile rekabet edebilecek ürünlerin ortaya konulması sağlanabilmektedir.
- Ortaklık hisse senetlerinin borsada işlem görmesi ile riskli yatırımların likidite edilmesi mümkün hale gelmektedir.

Türkiye'de Temmuz 2006 itibarıyla girişim sermayesi yatırım ortaklığı adı altında çalışan üç şirket vardır: 1996 yılında kurulan Vakıf Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş., 2000 yılında kurulan İş Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş ve 1998 yılında TOBB, T. Halk Bankası, KOSGEB, TESK, 5 Sanayi Odası, 2 Ticaret Odası, 7 Ticaret ve Sanayi Odası,

²⁹ <http://www.spk.gov.tr> (Sermaye Piyasası Kurulu)

2 Ticaret Borsası ve Halk Leasing'in ortaklığıyla anonim ortaklık olarak kurulup 2004 yılında KOBİ Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı'na dönüştürülen KOBİ A.Ş.' dir.

KOBİ'lerin sermaye piyasalarından fon temin etmeleri ile ilgili bir diğer husus sermaye piyasası araçlarının ihracında katlanılacak maliyetleri bu şirketlerin karşılamasının güç olmasıdır.

Daha önce de belirtildiği gibi KOBİ'lerin finansman sorunlarından birisi, belki de en önemlisi özkaynak yetersizliğidir. Küçük bir sermaye ile kurulan ve/veya yatırımları için kaynağa ihtiyaç duyan KOBİ'ler hisse senedi ihracı yoluyla fon temin etmek istediklerinde, bunları satın alacak kimse bulamamaktadırlar. Çünkü bu tür işletmeler ya yatırım aşamasındadırlar ya da zararları nedeniyle kar dağıtamayacak durumdadırlar. Bu nedenle KOBİ'lerin hisse senetlerine küçük tasarruf sahipleri ilgi göstermemektedir. Bu hisse senetlerini alan tasarruf sahipleri ise bunları, ihtiyaç duydukları zaman hemen paraya çevirememektedir. Çünkü, bu tür hisse senetleri çoğunlukla kotasyon şartlarını karşılamadığından borsada işlem görmemektedir.

Ayrıca hisse senedi ihracı konusunda karşılaşılan bir takım güçlükler de mevcuttur. Özellikle çok ortaklı KOBİ'lerin sermaye artırımını sırasında çıkarılan hisse senetlerini 3 aylık zaman zarfında mevcut ortaklara ve/veya üçüncü kişilere satarak bedellerini tamamen ve nakden tahsil etmeleri güç olmaktadır. Bu süre içinde satılamayan kısımlar da taahhüt veren banka, aracı kurumlar ve/veya ortaklar tarafından satın alınmaktadır. Ancak bankaların ve/veya aracı kurumların portföylerine riskli ve/veya uzun vadede getiri sağlayacak hisse senetlerini almada isteksiz davranmaları nedeniyle söz konusu kurumların KOBİ'lere taahhüt verdiği çok sık görülmemektedir.

SPKn'nun 12. maddesinde yer alan düzenleme ile şirketlerin sermaye artırım işlemlerine kolaylık sağlamak amacıyla 'Kayıtlı Sermaye Sistemi' getirilmiştir. Bu sisteme göre şirket, yönetim kurulu kararı ile esas sözleşmede belirtilen sermaye tavanına ulaşınca kadar TTK'nun esas sermayenin artırılmasına ilişkin hükümlerine bağlı olmaksızın sermaye artırmaktadır. Böylece şirketler sermaye artırımını sırasında genel kurul toplanması ile ilgili katlanılan maliyetlerden kurtulmuş olmaktadır. Kayıtlı Sermaye Sistemi'nin KOBİ'ler için en önemli faydası, bu işletmeler genellikle yatırım aşamasında oldukları ve gelecekteki nakit ihtiyaçlarını kesin olarak tahmin edemedikleri için, bunların kısa aralıklarla ve düşük tutarlarla sermaye artırımını yapabilmelerine olanak sağlamasıdır. Düşük tutarlarda sermaye artırımını yapılmasının nedeni de bu şirketlerin ortaklarının yüksek miktarda sermaye koyacak yapıda olmamalarıdır. Ancak bu işletmelerin büyük bölümü düşük sermaye ile kurulup daha sonra zaman içinde geliştikçe sermaye artırımına gitmektedirler. Buna bağlı olarak KOBİ'ler,

kendileri için önem taşıyan bu sistemden, sisteme geçiş için öngörülen ve onlara göre oldukça fazla miktardaki belirli sermayeye sahip olma şartını gerçekleştiremediklerinden yararlanamamaktadırlar.

SPKn'nun 13.üncü maddesi uyarınca, halka açık anonim ortaklıkların ihraç edebileceği tahvil ve borçlanma aracı niteliğindeki diğer borçlanma senetlerinin toplam tutarı, bağımsız denetlemeden geçmiş mali tablolarda yer alan çıkarılmış/ödenmiş sermaye, yedek akçeler ve yeniden değerlendirme değer artış fonundan fazla olamaz. Halka açık olmayan ortaklıklarda ise ihraç sınırı; TTK'nun 422. maddesinde belirtilen, genel kurulca onaylanan son bilançoda görülen çıkarılmış/ödenmiş sermaye ve yeniden değerlendirme değer artış fonu toplamını aşamaz.

SPKn'nun 13.üncü maddesinin Bakanlar Kurulu'na verdiği yetkiye istinaden 27.01.1993 tarih ve 21487 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 93/3983 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca anılan tahvil ihraç limiti, son yıl bağımsız denetlemeden geçmiş mali tablolarda yer alan net dönem karı elde edilmişse 6 katına, dönem karı bulunmaması halinde ise 3 katına çıkarılmıştır³⁰.

KOBİ'ler açısından değerlendirildiğinde, bu şirketlerde sermaye miktarının düşüklüğü ve özellikle ilk kuruluş yıllarında kar elde edememeleri nedeniyle, tahvil ihraç limitleri çok düşük tutarda kalacağından tahvil ihracından elde edilecek fon da ihtiyacı karşılayamamaktadır. Tahvil ihracını engelleyen bir diğer unsur da taleptir. Bu tür şirketlerin çıkardığı tahvillerin riskli olduğu düşüncesi nedeniyle, küçük tasarruf sahiplerinin yanı sıra kurumsal yatırımcılar, özellikle de bankalar, bu şirketlerin tahvillerini satın almada isteksiz davranmaktadır. Ayrıca, KOBİ'lerin çıkaracağı tahvillerin anapara ve faizlerinin vadelerinde ödeneceğine ilişkin garantör bir kurum istenmekte, bu kurum da, KOBİ'lere yönelik garanti kurumları olmadığı için bankalar olmaktadır. Fakat bankalar da bu tür bir garantörlük yapmaktan kaçınmaktadırlar.

II.1.3.1.3 DİĞER

Factoring; büyük miktarlarda kredili satışlar yapan işletmelerin, bu satışlardan doğan alacak haklarının "Factoring Şirketi" olarak adlandırılan finansal kuruluşlar tarafından satın alınması esasına dayanan bir finansal faaliyettir. Bir factoring anlaşması ile faktör, satıcı firmanın yaptığı kredili satışlarla ilgililer türlü muhasebe kayıtlarının tutulması, kredili satışlardan doğan alacakların vadesinde tahsil edilerek takip edilmesi, alacakların tahsil

³⁰ Erkumay, M.A.: "KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması", Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara, Türkiye, (2000) 10-15.

edilmemesi halinde doğacak kayıpların tam olarak karşılanması, satıcı işletmeye kredili satış tutarlarının belirli bir oranında kredi verilmesi, potansiyel ve mevcut müşterilerin mali durumları hakkında bilgi toplanması ve malların satış imkanlarının arttırmak üzere piyasa araştırması yapılması gibi fonksiyonları üstlenmektedir. Faktoring işleminin avantajları;

- Yapılan kredili satışların muhasebesinin faktor tarafından üstlenilmesi suretiyle operasyonel rahatlık sağlanması,
 - Faktor şirketin kredili satış bedellerinin tahsil edilememesi halinde doğacak tüm kaybı üstlenerek, satıcı işletmenin karşılaşılabileceği güçlük ve endişeleri bütünüyle ortadan kaldırması suretiyle riskin giderilmesi,
 - Ek finansman olanakları sağlaması,
- olarak sayılabilir³¹.

Faktoring, ülkemizde yeterince kullanılan bir finansal araç değildir.

Leasing (Finansal Kiralama), bir yatırım malının mülkiyeti leasing şirketinde kalarak, belirli bir kira karşılığında, kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve yapılan sözleşmede belirlenen değer üzerinden sözleşme süresi sonunda mülkiyetin kiracıya geçmesini sağlayan çağdaş bir finansman yöntemidir. Ülkemizde ve dünyada giderek daha önemli bir yatırım finansmanı yöntemi haline gelen Leasing, bir malın özkaynak ya da kredi kullanarak satın alınması yerine, bir Leasing şirketi tarafından satın alınarak yatırımcıya kiralanması, kira süresinin sonunda ise sembolik bir bedel karşılığı yatırımcıya satılması anlamına gelmektedir. Leasing'in avantajlarını³²;

- Yatırımlara % 100 finansman sağlaması,
- Özkaynakları tüketmemesi,
- İstikrarlı bir finansman yöntemi olması,
- Pasif hanesinde borç olarak gözükmemesi,
- Maliyet açısından banka kredisinden daha avantajlı olması,
- Leasing'e konu olan ekipmanın teminat olarak değerlendirilebilmesi,

³¹ Uğur,A.: “KOBİ’ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri”, Sinemis Yatınları, Ankara, Türkiye, (2006) 77-86.

³² Çolakoğlu,M.: “KOBİ Rehberi”, KOSGEB Başkanlığı, Ankara, Türkiye, (2002) 171.

- Orta vadeli bir finansman yöntemi olması,
- Sözleşme sonunda ekipmanın sembolik bir bedelle kiracıya devredilmesi,
- İflas durumunda Leasing'e konu ekipmanın iflas masası dışında kalması,

olarak sıralayabiliriz³³.

II.1.3.2 KAMU DESTEKLERİ³⁴

KOBİ'lerin finansman kaynaklarına ulaşımındaki zorluklar, KOBİ'lerin faaliyetlerindeki kamu yararı göz önünde tutularak çeşitli mekanizmalarla en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde bu konuda devletin finansal alandaki desteği olarak; KOSGEB tarafından KOBİ'lere kullandırılan uygun koşullu kredileri, KOBİ teşvik kredileri, Halk Bankası aracılığı ile imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan KOBİ'lere kullandırılan kredileri, sivil girişimler olarak da banka kredilerine teminat sağlayan Esnaf ve Sanatkar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri ile Kredi Garanti Fonu'nu, T.C. Hazine Müsteşarlığı'nca verilen yatırım teşviklerini, Eximbank kanalıyla ihracat yapan KOBİ'lere verilen kredileri ve KOBİ'lere sağlanan çeşitli vergi avantajlarını sayabiliriz.

T.C. Hazine Müsteşarlığı'nca belirli sektörlerdeki yatırımlar teşvik edilmektedir. Genel ekonomik durumun etkisiyle yıldan yıla görülen değişime rağmen, 2000–2005 dönemi incelendiğinde yılda ortalama 3.390 adet teşvik belgesi verilmiş olup, imalat sanayinin payı ortalama %61'dir (Tablo II.16).

Tablo II.16 Yatırım Teşvik Belgesi Sayısının Sektörel Dağılımı

Yıl	İmalat Sanayi	Tarım	Madencilik	Enerji	Hizmetler	Toplam
2000	2.095	94	85	46	1.201	3.521
2001	1.298	52	63	46	696	2.155
2002	1.955	43	101	29	874	3.002
2003	2.559	84	123	38	1.072	3.876
2004	2.558	82	168	41	1.229	4.078
2005	1.990	84	140	62	1.434	3.710
Ort.	2.076	73	113	44	1.084	3.390

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Kasım 2005.

Yatırım teşviklerinin toplam tutarı açısından da imalat sanayi ilk sırayı korumakta olup, yıllık yatırım tutarı giderek artmaktadır. Söz konusu dönemde verilen yatırım teşviklerinin %54'ü imalat sanayi sektöründedir (Tablo II.17).

³³ Karışman,M.: “Leasing-Finansal Kiralama”, Finansal Kiralama Derneği, İstanbul, Türkiye, (2005) 19-26.

³⁴ Bu bölümdeki sayısal veri, bilgi ve analizler, Devlet Planlama Teşkilatı: “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara, Türkiye, (2006) çalışmasından alınmıştır.

Tablo II.17 Yatırım Teşvik Toplam Tutarlarının Sektörel Dağılımı (Milyon YTL)

Yıl	İmalat Sanayi	Tarım	Madencilik	Enerji	Hizmetler	Toplam
2000	3.893	132	75	2.193	2.920	9.214
2001	6.213	103	95	1.992	3.520	11.922
2002	9.057	178	656	507	5.322	15.719
2003	13.196	330	356	498	11.792	26.172
2004	13.345	372	601	1.035	6.140	21.494
2005 Kasım	10.279	444	454	1.382	6.419	18.978

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Kasım 2005.

Söz konusu dönemde, tüm sektörler itibariyle yılda ortalama 186.000 kişiye istihdam sağlayabilecek yatırım teşvik belgesi alınırken istihdamda imalat sanayinin payı % 57’dir. Her yıl istihdam edilebilir nüfusa katılan işgücü sayısı ile yeni yatırımlarla sağlanan istihdam alanı karşılaştırıldığında, yeni yatırım sayısının işsizliği gidermek için son derece yetersiz kaldığı, yatırımların sayı ve istihdam kapasitesi açısından 5-6 kat artırılması gerektiği görülmektedir.

T.C. Hazine Müsteşarlığı’nca, 2001-2005 yılları arasında dış finansman kaynaklarından sağlanan ve kamu bankaları aracılığıyla KOBİ’lerin yatırım finansmanında kullandırılan, krediler Tablo II.18’de yer almaktadır. Tablodan da görülebileceği gibi, 2001-2005 yılları arasında Avrupa Yatırım Bankası, KfW, Dünya Bankası ve Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası’ndan aracı bankalar vasıtasıyla KOBİ’lere kullandırılmak üzere toplam 2,3 milyar ABD Doları tutarında kredi sağlanmıştır.

Tablo II.18 Hazine Garantisini Altında veya İkrazen Bankalara Aktarılan KOBİ Kredileri

Kredinin Adı	Kullanıcı Kuruluş	Kreditör	Kredi Tutarı (milyon €)
Global II	TSKB, Vakıfbank	AYB	125
TERRA Deprem KOBİ Destek Kredisi	TSKB, Sınai Yatırım Bankası, Vakıfbank	AYB	75
Sanayide Çevre Koruma Kredisi	TSKB	KfW	9,7
KOBİ Kredi Programı	TSKB	KfW	21,3
Global III	TSKB, Vakıfbank	AYB	200
II. İhracatın Geliştirilmesi ve Finansmanı Projesi	Ticari Bankalar	Dünya Bankası	303,1 ABD Doları
Global IV	Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıfbank, TSKB, TKB	AYB	250
KOBİ Kredisi	Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıfbank, TSKB, TKB	Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası (AKKB)	200
Yenilenebilir Enerji Projesi	TSKB, TKB	Dünya Bankası	202,03 ABD Doları
KOBİ Yatırımlarının Finansmanına Yönelik TSKB Aracılık Kredisi	TSKB	AYB	150
III. İhracatın Geliştirilmesi ve Finansmanı Projesi	Ticari Bankalar	Dünya Bankası	305 ABD Doları
İspanya KOBİ Kredisi	TSKB ve TKB	İspanya Hükümeti	30
Sanayi Sektörü Global Kredi V	TC Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıfbank, TSKB, Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)	AYB	250

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Aralık 2005.

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla 3624 sayılı Kanunla 20 Nisan 1990 tarihinde kurulan KOSGEB Başkanlığı, KOBİ'lere verilen desteklerin en önemli birikim merkezi durumundadır. KOSGEB tarafından KOBİ'lere sağlanan mali desteklerin yanı sıra; İŞGEM (İş Geliştirme Merkezi), TEKMER (Teknoloji Geliştirme Merkezi), ORTKA (Ortak Kullanım Atölyeleri), ORTLAB (Ortak Kullanım laboratuvarları) ve ORTEM (Ortak Kullanım Eğitim Merkezleri) gibi lojistik destekler de verilmektedir[18].

KOSGEB, KOBİ'lerin yoğun olarak bulunduğu illerdeki OSB ve KSS'lerde yerleşik 28 adet İGEM (İşletme Geliştirme Merkezi) ve 10 adet Laboratuvar Müdürlüğü, üniversite kampüslerinde yerleşik 18 adet TEKMER (Teknoloji Geliştirme Merkezi) olmak üzere toplam 56 birim ile KOBİ'lere hizmet ve destek sunmaktadır. KOBİ destek politikası ve destek araçlarını geliştirmek amacıyla Ankara'da 6 adet araştırma merkezi bulunmaktadır. Meslek Odaları ve sivil toplum örgütleri işbirliği ile kurulan 41 adet Sinerji Odağı ise KOSGEB Merkezlerinin bulunmadığı illerde ve bölgelerde hizmet sunmaktadır[18].

İmalat sanayinin gelişmesini ve rekabet gücünün artırılmasını hedefleyen KOSGEB Başkanlığı, hedef kitlesini oluşturan KOBİlerin özelliklerini tanımak ve ihtiyaçlarını tespit ederek değerlendirmek üzere 2004 yılından itibaren Yararlanıcı Durum Tesbit Formu(YDTF) uygulaması başlatmıştır. 31 Aralık 2005 tarihi itibarıyla 50.000'den fazla KOBİ, KOSGEB Veri Tabanına kaydedilmiş olup, 5.000'e yakın işletme üç yıllık bir dönemi kapsayacak destekleme sürecinde esas alınacak bir doküman olan Stratejik Yol Haritasını hazırlamış ve destek süreci başlamıştır. KOSGEB destekleri; işletmede stratejik hedef yaklaşımını geliştirmeye yönelik olarak, destek programları kapsamında verilmektedir. Destek programları şunlardır;

- İşletmenin genel anlamda geliştirilmesini hedefleyen “İşletme Geliştirme Programı”,
- İşletmenin mevcut ürünlerinin kalite, belgelendirme vb. niteliklerini ve üretim kapasitesini yükseltmeyi ve maliyetleri düşürmeyi hedefleyen “Ürün Geliştirme Programı”,
- İşletmenin yeni bir ürün veya üretim teknolojisi geliştirmesini hedefleyen “Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Programı”,
- İşletmenin pazar payının artırılması ve yeni uluslararası pazarlara açılmasını hedefleyen “İhracat Geliştirme Programı”,
- İşletmede girişimcilik kültürünün geliştirilmesini hedefleyen “Girişimciliği Geliştirme Programı”,

- Kümeleme ve sınai kalkınmayı amaçlayan “Bölgesel Kalkınma Programı”

KOSGEB’in 22 ayrı destek türü yukarıda belirtilen programların özelliklerine göre hedefleri ve işletmelerin talep ve ihtiyaçları dikkate alınarak oluşturulan iş planına göre işletmelere sağlanmaktadır. Tablo II.19’da KOSGEB’in işletmelere sağladığı destek tutarı yıllar itibariyle verilmiştir.

Tablo II.19 KOSGEB Destek Tutarının Yıllara Göre Değişimi

Yıl	Cari Destek Tutarı (TL)	Cari Destek Tutarı (ABD Doları)
2000	715.149.324.133	2.760.198
2001	3.618.323.394.762	2.973.740
2002	7.338.952.843.632	4.880.979
2003	123.678.402.317.834	82.633.067
2004	144.111.018.794.304	101.099.471
2005	62.736.315 YTL	46.929.424

Kaynak : KOSGEB, Kasım 2005

KOSGEB’in KOBİ’lere sunduğu hizmet ve destekler imalat sanayi işletmeleri ile sınırlıdır. Ayrıca, KOSGEB’in destek bütçesinin AB-25 ortalaması ile karşılaştırıldığında son derece yetersiz olduğu görülmektedir.

KOSGEB’in KOBİ’lere sağladığı en önemli destek danışmanlık desteğidir. KOBİ’lerin KOSGEB Danışmanlık Tedarikçi Envanteri’ne kayıtlı danışmanlardan alacağı hizmetler desteklenmektedir. KOSGEB, bir yandan işletmelere danışmanlık desteği sağlarken öte yandan KOBİ’lere danışmanlık hizmeti sunacak sektörün oluşmasına ve gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. KOSGEB’in belirlediği kriterlere göre, KOSGEB Danışmanlık Tedarikçisi Veri Tabanında halen 422 danışman kayıtlıdır. KOBİ’lere eğitim desteği verilmesi amacıyla oluşturulan KOSGEB Eğitimci Tedarikçi Veri Tabanında ise 1.020 eğitimci kayıtlıdır. Söz konusu veri tabanında özel sektör, kamu ve üniversiteler başta olmak üzere tüm sektörlerden ve branşlardan eğitimci ve danışman bulunmaktadır.

Ülkemizde yaklaşık 3 milyon kişi işsizdir. 2001-2005 döneminde işsiz kişi sayısında yılda ortalama 130.000 artış olmuştur. Özel sektörün ise yeni istihdam alanı sağlama kapasitesi istihdam arzını karşılayacak düzeyde değildir. Sorunun çözümü bir yandan istihdam kapasitesini artırıcı tedbirler alırken, öte yandan gençlerimizi kendi işlerini kurmaya yönlendirmek, bu amaçla gerekli ekonomik ve politik altyapıyı, yasal mevzuatı ve destek mekanizmaları oluşturmak, yeterli kaynak tahsis ederek girişimcilere kullanırmak, toplumda kendi işini kurma bilincini ve arzusunu yükseltmektir.

Bu çerçevede, Dünya Bankası Özelleştirme Sosyal Destek Projesi kapsamında; Tarsus, Van, Eskişehir, Mersin, Adana ve Ereğli illerinde yeni iş kuranların desteklendiği İşletme Geliştirme Merkezleri kurulmuş, buralarda yeni kurulan 171 KOBİ’de 907 kişiye, istihdam sağlanmıştır. ÖSDP II kapsamında, 2006-2009 yılları arasında 4 İŞGEM daha kurulacaktır. AB, KOSGEB ve TESK tarafından yürütülecek Kadın Girişimcilik Projesi kapsamında da 4 İŞGEM kurulacak, 100 kişiye girişimcilik istihdam imkanı sağlanacak, 100 kişiye girişimcilik eğitimi verilecektir. Öte yandan, 2000-2005 yılları arasında KOSGEB ile 69 üniversite işbirliğiyle 2.550 adet son sınıf öğrencisine girişimcilik eğitimi verilmiştir. 2006-2008 döneminde ise 5.000 kişiye girişimcilik eğitimi verilmesi planlanmıştır. Bazı üniversitelerin ve orta eğitim kurumlarının müfredatlarına girişimcilik eğitimlerini dahil etmeleri olumlu bir gelişme olmakla birlikte yaygınlaştırılmasına ve içeriğinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgesel kalkınmanın sağlanması, yan sanayinin oluşması, istihdam imkanı oluşturulması vb. önemli katkıları bulunan İŞGEM’lere ilişkin mevzuat düzenlemelerinin yapılmasına ve kaynak sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Halkbank aracılığı ile; KOBİ’lere gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası, katma değer vergi istisnası ve bütçe kaynaklı işletme ve yatırım kredisi sağlanmaktadır. Esnaf, sanatkar ve KOBİ’lerin uygun koşullarda kredilendirilmesini hedefleyen Halkbank’ın; etkin, tabana yaygın, uygun limit ve uygun faizli kredi kullandırma ilkesiyle 2003–2005 döneminde kullandığı krediler Tablo II.20’de verilmektedir. Kredi kullanan işletme sayısı, işletme başına kullandırılan kredi miktarı, kredilerin vadesi ve faiz oranı vb. kriterlere göre, Halkbank kredilerinin yetersiz olduğu görülmektedir.

Tablo II.20 Halkbank Kredilerinin Türlerine Göre Dağılımı

Kredi Türleri		2003 (milyon TL)	2004 (milyon TL)	31 Ağustos 2005 (YTL)
KOBİ Ticari Kredileri		588.092.461	917.573.588	985.258.141
	Fon Kredileri	261.329.845	368.174.878	493.907.168
	KOBİ Sanayi Kredileri	326.762.616	549.398.710	491.350.973
İhtisas Kredileri		399.995.596	572.754.386	608.028.482
Kooperatif Kredileri		686.714.372	1.212.263.251	1.465.384.331
Kurumsal Nakdi Ticari Krediler		522.231.262	1.004.590.311	1.013.031.228
Kurumsal Gayri Nakdi Krediler		879.528.863	1.955.489.660	1.785.461.684

Kaynak: Halkbank, 2005

T.C. Ziraat Bankası; 2005 yılında Küçük İşletme Kredileri kapsamında 1 milyar YTL, KOSGEB ile yapılan protokol çerçevesinde ise 43 Milyon ABD Doları nakdi kredi kullandırmıştır. Ziraat Bankası, reel sektörün desteklenmesi ve KOBİ’lerin finansman

ihtiyacının giderilmesi için nakdi ticari kredi plasmanlarının %50'sini Küçük İşletme Kredilerine ayırmaktadır.

Eximbank'ın ihracat yapan işletmelere sağladığı kredi tutarları Tablo II.21'de verilmiştir. Eximbank kredilerinin yıllar itibariyle önemli bir artış göstermediği, buna karşılık ihracatın artmasıyla kredi ile ihracat tutarı arasındaki oranın da giderek azalarak, %23 düzeyinden %11 düzeyine indiği görülmektedir.

Tablo II.21 Türk Eximbank'ın İhracat Sektörüne Verdiği Destek (ABD Doları)

Kredi Türü	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Destek (Kredi+Sigorta/Garanti)	6.501	5.643	4.996	6.319	6.922
İhracat tutarı	27.775	31.334	36.059	47.253	63.016
Toplam Destek/ İhracat Tutarı (%)	23,4	18,0	13,8	13,4	11,0

Kaynak : Eximbank, 2005

Esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin finansman sorunlarına günün koşullarına uygun, kalıcı ve sistematik çözümler üretmeyi amaçlayan TESKOMB bünyesinde, 1.500.000 esnaf ve sanatkarın üye olduğu 943 adet Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi ve 32 adet Bölge Birliği faaliyet göstermektedir. TESKOMB, T.Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkarımıza kullandırılan kredilere kefalet etmekte olup yıllar itibariyle kefalet verilen işletme sayısı ve kefalet tutarı Tablo II.22'de verilmiştir. Kefalet verilen işletme sayısının toplam işletme sayısına oranı ise %12'dir.

Tablo II. 22 TESKOMB Tarafından Kulandırılan Kredi Kefaletleri

Yıllar	Kefalet Verilen İşletme Sayısı	Kefalet Edilen Kredi Tutarı (YTL)
2000	486.244	391.588.000
2001	374.004	173.221.000
2002	100.806	153.900.000
2003	149.509	689.700.000
2004	226.288	1.212.200.000
2005	226.488	1.476.000.000

Kaynak: TESKOMB, Ekim 2005

AECM-Avrupa Karşılıklı Garanti Kuruluşları Birliği'ne 2000 yılında üye olan TESKOMB, esnaf ve sanatkarlara ucuz kredi sağlamak amacıyla ülkemizde yoğun olarak sürdürdüğü faaliyetler yanında kredi kaynaklarının çeşitlendirilmesini ve artırılmasını sağlamak amacıyla uluslararası finans kuruluşları nezdinde çalışmalarına devam etmekte olup, Avrupa Yatırım Bankasından 50 Milyon Euro kredi sağlanmıştır.

KOBİ'lerin ihtiyacına göre orta-uzun vadeli ve uygun koşullu banka kredisi alabilmeleri amacıyla kredi garantisi sağlayan Kredi Garanti Fonu İşletme Araştırma A.Ş. (KGF) Federal

Almanya Hükümeti ile T.C. Hükümeti arasında 14.03.1993 tarihinde imzalanan Teknik İşbirliği anlaşması (GTZ) kapsamında “ Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için Kredi Garanti Fonu Kurulmasına Yardım” anlaşması çerçevesinde 10 Milyon TL sermaye ile 1992 yılında TOBB, TOSYÖV, MEKSA, TESK’in katılımı ile KOBİ’lerin kredi teminatı sorunlarının çözümüne yönelik olarak, bu işletmelerin kullanacakları kredilere garanti sağlamak amacı ile kurulmuş olup, mevcut sermaye ve ortaklık yapısı Tablo II.23’de gösterilmektedir³⁵.

Tablo II.23 Sermaye ve Ortaklık Yapısı

Hissedarlar	Pay	Hisse (%)	Sermaye Tutarı (YTL)
KOSGEB	680	16.67	8.350
TOSYÖV	680	16.67	8.350
MEKSA	680	16.67	8.350
TOBB	680	16.67	8.350
TESK	680	16.67	8.350
HALKBANK	680	16.67	8.350
Toplam	4080	100	50.100

KGF uygulamasından küçük ve orta boy işletme (KOBİ) sahibi tacir ve sanayiciler ile esnaf ve sanatkarlar ve genç girişimciler yararlanabilirler. 250 işçiye kadar çalışanı olan işletmeler KOBİ olarak kabul edilmektedirler.

KGF garanti/kefaletinin üst sınırı, en çok 400.000 EURO eşdeğeri YTL.'sidir. Riskin paylaşımı ilkesine göre çalışan KGF, kredinin tamamına değil, belli bir nispetine garanti/kefalet sağlamaktadır. 200.000 EURO'ya eşdeğer YTL.'ye kadar olan talepler için kredinin en çok %80'ine garanti/kefalet verilmektedir. 200.000 EURO'yu aşan garanti/kefaletlerde bu oran azami %70 olarak uygulanır.

KOBİ’lerin bankalardan kullanacakları kredilere teminat sağlamak amacıyla oluşturulan KGF A.Ş. fonu, toplam 5.861.000 Euro olup, yaklaşık 40 milyon Euro teminat verebilme imkanı mevcuttur. KGF A.Ş. bugüne kadar 958 işletmeye 1.698 adet kredi teminatı vermiştir.

Tablo II. 24 KGF'nin Teminat Sağladığı İşletme Sayısı ve Teminat Tutarı

Yıllar	Adet	Teminat Tutarı	Yaratılan Kredi Hacmi	Teminat Tutarı	Yaratılan Kredi Hacmi
		(Bin YTL)		(Bin Euro)	
2001	54	2.200	3.100	2.600	3.600
2002	93	5.200	6.900	3.400	4.500
2003	172	14.100	19.200	8.400	11.400
2004	253	28.200	42.100	15.800	23.600
2005	235	28.500	41.800	17.300	25.200

Kaynak: KGF

³⁵ Kredi Garanti Fonu A.Ş. Hakkında Hizmetiçi Bilgi Notu, (2006)

2005 yılında KGF tarafından, KOBİ'lerin kullandığı her türlü nakdi ve gayrinakdi krediye verilen garantilerin ağırlıklı kısmı imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelere verilmiştir (Tablo II.25).

Tablo II.25 2005 Yılında Verilen Garanti ve Kefaletlerin Sektörel Dağılımı

Ölçek	Oran
Mikro (1-9 personel)	%29
Küçük (10-40 personel)	%52
Orta (50-249 personel)	%19

Kaynak: KGF A.Ş. 2005 Faaliyet Raporu.

2005 yılı için KGF tarafından verilen kefaletlerden yararlanan işletme büyüklüklerine bakıldığında, tüm kefaletlerin yarısını Küçük Boylu işletmelerin kullandığı görülmektedir (Tablo II.26).

Tablo II.26 İşletme Büyüklüğü - Adet Oranı (2005 Yılı)

Sektör	Oran
İmalat	%85
Hizmetler	%9
Madencilik	%6

Kaynak: KGF A.Ş. 2005 Faaliyet Raporu.

Son olarak; Ülkemizde işletmelere yeni yatırım yapmaları, teknoloji geliştirme, istihdam alanı oluşturmaları ve dış ticareti artması amacıyla, Maliye Bakanlığı tarafından, muhtelif kanunlara istinaden sağlanmakta olan vergisel teşvikler ve muafiyetler şunlardır;

i) 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda Yer Alan Vergisel Teşvikler:

- Ar-Ge İndirimi : 31 Temmuz 2004 tarihinden geçerli olmak üzere işletme bünyesinde gerçekleştirilen, yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik araştırma ve geliştirme harcamaları tutarının %40'ı yıllık beyanname ile bildirilen gelirden indirilebilecektir.
- Yatırım İndirimi İstisnası : Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen mükellefler faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin %40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirebileceklerdir.

ii) 5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Yer Alan Vergisel Teşvikler:

– Ar-Ge İndirimi : 31 Temmuz 2004 tarihinden geçerli olmak üzere işletme bünyesinde gerçekleştirilen, yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik Ar-Ge harcamaları tutarının %40'ı beyanname ile bildirilen kurum kazancından indirilebilecektir.

– Yatırım İndirimi İstisnası : Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil, ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükellefler faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imal ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyetinin %40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından indirebileceklerdir.

iii) 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nda Yer Alan Vergisel Teşvikler:

– Deniz, hava ve demiryolu araçlarının, yüzer tesis ve araçların kiralanması ve çeşitli şekillerde işletilmesi faaliyeti ile iştigal eden mükelleflere bu amaçla yapılan: deniz, hava ve demiryolu taşıma araçları teslimleri, yüzer tesis ve araçların teslimi, bu araçların imal ve inşası ile limanlar ve hava meydanlarının inşası, yenilenmesi ve genişletilmesine ilişkin teslim ve hizmetler, bu araçların tadili, onarımı ve bakımı hizmetleri katma değer vergisinden istisnadır.

iv) 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nda Yer Alan Vergisel Teşvikler:

– TGB'lerde ve TÜBİTAK- MAM Teknoloji Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren mükelleflerin bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden, bu bölgelerde çalışan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri gelir vergisinden 31 Aralık 2013 tarihine kadar muafıdır.

– TGB yönetici şirketi, bu bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri ile bölgede çalışan araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personeli ücretleri bakımından da muafiyet uygulanır.

v) 4737 Sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu'ndaki Vergisel Teşvikler:

– Endüstri Bölgelerinde faaliyette bulunan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine yönelik teşviklere 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu ile gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren hisselerinde teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği sağlanmaktadır.

vi) 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'ndaki Vergisel Teşvikler:

- Serbest Bölgeler; gümrük bölgesi dışında sayılmakta olup, işletmelerin bölgelerde elde ettikleri kazançları faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir veya kurumlar vergisinden, istihdam edilen personele ödenen ücretler gelir vergisinden, faaliyetleri ile ilgili yaptıkları işlemler ise her türlü vergi, resim ve harçtan 31/12/2008 tarihine kadar muaftır.
- Serbest Bölgelerde faaliyette bulunan mükelleflerin; bu bölgelerde elde ettikleri kazançlar, Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden muaftır.
- Serbest Bölge hükümlerinin uygulandığı mallar ile Serbest Bölgelerde verilen hizmetler katma değer vergisinden muaftır.

vii) 4325 Sayılı Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam ve Yatırımların Teşviki Kanunu'ndaki Vergisel Teşvikler:

- Kalkınmada Öncelikli Yörelerde en az 10 kişilik istihdam öngören teşvik belgeli yatırımlar için gerçek ve tüzel kişilere Hazineye ait arazi ve arsaların mülkiyeti bedelsiz devredilebilmektedir.
- Gelir ve Kurumlar Vergisi indirimi 31 Aralık 2007 tarihinde sona ermek üzere, Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamında sayılan illerdeki işyerlerinde fiilen ve sürekli olarak 10+ işçi çalıştırılması halinde, bu işyerlerinden elde edilen kazançlar üzerinden hesaplanan gelir ve kurumlar vergisinden işçi sayısına göre tespit edilen oranda indirim uygulanmaktadır.

viii) 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu'ndaki Vergisel Teşvikler:

- OSB'lerde faaliyette bulunan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine 5084 sayılı kanuna istinaden gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren paylarında teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği sağlanmaktadır.
- OSB tüzel kişiliği, 4562 sayılı kanunu uygulanması ile ilgili işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Atık su arıtma tesisi işleten OSB'den belediyelerce atık su bedeli alınmaz. OSB kurulması amacıyla oluşturulan iktisadi işletmelerin arsa ve işyeri teslimleri katma değer vergisinden istisnadır.
- OSB ve KSS'lerin alt yapılarını hazırlamak ve buralarda faaliyette bulunanların arsa, elektrik, gaz, buhar ve su gibi ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, kamu kurumları ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerce birlikte

oluşturulan ve kazancının tamamını bu yerlerin ortak ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanan iktisadi işletmeler kurumlar vergisinden muaftır.

– OSB’lerdeki binalar, inşalarının sona erdiği tarihi takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl süreyle emlak vergisinden muaftır.

ix) 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu’ndaki Vergisel Teşvikler:

– Bankalar, yurtdışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilerin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler (Kredilerin kullanımları hariç) damga vergisinden istisnadır.

x) 492 Sayılı Harçlar Kanunu’ndaki Vergisel Teşvikler:

– Anonim, eshamlı komandit ve limited şirketlerin kuruluş, sermaye artırımı, birleşme, devir, bölünme ve nevi değişiklikleri nedeniyle yapılacak işlemler ile bankalar, yurtdışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilerin temini ve bunların teminatları ile geri ödenmelerine ilişkin işlemler harçtan muaftır.

– OSB, EB veya TGB’de yer alan gayrimenkullerin ifraz veya taksim veya birleştirme işlemleri harçtan muaftır.

xi) 5084 Sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu’ndaki Vergisel Teşvikler:

– Faaliyete yeni başlayan mükellefler en az 30 işçi çalıştırmaları, öteden beri faaliyette bulunan mükellefler de mevcut istihdam sayılarını en az %20 oranında artırarak en az 30 işçi çalıştırmaları koşuluyla, çalışanlarının ücretleri üzerinden hesaplanan gelir vergisinin (asgari ücret üzerinden hesaplanan gelir vergisi tutarı ile sınırlı olması şartıyla) OSB’lerde ve EB’lerde tamamı, diğer bölgelerde de %80’i muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden gelir vergisinden indirilir. Bu kanunla getirilen gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren hisselerinde teşvik ile enerji desteği 31/12/2008 tarihine kadar uygulanacaktır. Kanun kapsamına giren illerde 31.12.2007 tarihine kadar tamamlanan yeni yatırımlar da, bu teşvikler yatırımın tamamlandığı tarihinden itibaren 5 yıl daha uygulanır.

– Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin kapsama dahil illerdeki işyerlerinde yeni işe aldıkları işçiler için 506 sayılı kanun uyarınca prime esas kazançları üzerinden tahakkuk ettirilecek primlerin işveren hissesinin bir kısmı veya tamamı Hazine tarafından karşılanmaktadır.

– Kanun kapsamındaki illerde en az 30 kişilik istihdam öngören yatırımlara; Hazineye, katma bütçeli kuruluşlara, belediyelere veya il özel idarelerine ait arazi veya arsalar bedelsiz olarak devredilebilmekte veya kullanma izni verilebilmektedir.

– Kapsam dahilindeki illerde, imalat sanayi, madencilik, turizm konaklama tesisi, eğitim veya sağlık alanlarında asgari 30 işçi çalıştıran işletmelerin elektrik enerjisi giderlerinin % 20'si 31 Aralık 2008 tarihine kadar, Hazine tarafından karşılanmaktadır.

Yukarıda belirtilen vergisel teşviklerden ve muafiyetlerden yararlanan işletme sayısı, bu işletmelerin sektörel, bölgesel ve ölçeksel dağılımı, sağlanan teşviklerin maddi değeri ve türü, sağlanan teşvikler ile hedeflenen ekonomik değerlerin gerçekleşme durumu teşvikler neticesinde gerçekleşen kazançlar dolayısıyla ödenen vergiler vb. performans ve etkinliğe ilişkin güncel bilgiler bulunmamaktadır. Bu durum, sağlanmış olan vergisel teşviklerin KOBİ'lere ve genel ekonomiye katkısı ile teşviğin etkinliği konusunda sağlıklı bir değerlendirme yapabilme imkânını ortadan kaldırmaktadır.

TÜBİTAK Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı'nın faaliyet alanı içinde; Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası kapsamındaki görevlerinin yanı sıra, Ar-Ge Yardımı kapsamında üstlendiği görevler de bulunmaktadır. Ar-Ge Yardımı uygulaması ile yeni bir ürün geliştirme veya üretimle ilgili bir teknik geliştirme amacıyla planlanan projelere destek sağlanmaktadır. DTÖ Anlaşmasına taraf olmamız ve ayrıca Gümrük Birliği nedeniyle nakit teşvikler yerine, AB ve GATT normlarına uygun devlet yardımları verilmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın TÜBİTAK kanalıyla işletmelere sağladığı Ar-Ge yardımı ve ihracatı artırma amaçlı destekleri Tablo II.27'de verilmektedir. İhracat amaçlı desteklerin ülkenin toplam ihracatına oranına bakıldığında %0,1 civarında son derece yetersiz düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo II.27 Ar-Ge ve İhracatta Devlet Yardımları

Destekler (ABD Doları)	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ar-Ge	26.987.050	33.018.497	25.812.926	37.818.522	45.827.865	39.197.249
Çevre	66.742	68.081	152.769	203.547	280.636	533.644
Pazar Araştırması	82.736	32.082	80.998	144.197	96.868	109.100
Yurt Dışı Ofis-Mağaza	355.548	373.098	642.494	1.082.929	1.290.075	1.330.848
Yurt Dışı Fuar	8.418.319	17.599.457	31.622.956	56.272.868	79.972.743	65.988.090
Eğitim	24.819	3.040	10.324	1.948	5.196	16.440
İstihdam	17.124	34.776	43.298	51.135	71.546	26.629
Marka	0	170.317	1.281.270	3.874.007	3.589.342	4.343.874
Turquality	0	0	0	0	2.303.987	805.949
Toplam	35.952.338	51.299.348	59.647.035	99.449.153	133.438.258	112.351.823

Kaynak: DTM, Kasım 2005

TTGV başta KOBİ'ler olmak üzere özel sektörde sanayi kuruluşlarının teknoloji geliştirme ve yenilik çalışmalarına yatırım yapmalarını teşvik etmekte, Ar-GE'ye dayalı, teknolojik yenilik içeren, sanayide uygulanabilir ve ekonomik değeri olan projelere destek vermektedir.

II.1.3.3 ÖZKAYNAKLAR

KOBİ'ler başlangıç sermayelerini çoğu zaman firma sahiplerinin ve onların yakın çevresinin kişisel tasarruflarından sağlamaktadırlar. Genellikle kısıtlı sermaye imkânlarıyla çalışan KOBİ'lerin büyüme dönemlerinde ise en önemli kaynakları otofinansman yoluyla bünyede bırakılan karlar olmaktadır.

KOBİ'ler sabit sermaye ve işletme sermayesi tutarlarından oluşan ilk yatırım tutarını genellikle; bireysel tasarrufları sonucunda oluşturdukları özkaynaklardan, akraba ve dostlarından sağladıkları borçlardan karşılamaktadırlar. Dolayısıyla kuruluş aşamasında özkaynaklarının sınırlı olması nedeniyle yatırım projeleri başarılı ve karlılık oranları yüksek dahi olsa, KOBİ'lerin finans kurumlarından yabancı kaynak sağlama olanakları hemen hemen hiç yoktur. Çünkü finansal kurumlar genellikle bilançoları sağlam olan işletmeleri tercih etmektedirler. Böylece KOBİ'ler daha işletmenin başlangıç yıllarında özkaynak sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. KOBİ'lerin özsermaye olanaklarının sınırlı olması, tasarruf sahiplerinin de KOBİ'leri riskli bulması nedeniyle kuruluş anında yeterli işletme sermayesi olmayan bu kuruluşlar daha sonra da çok uzun ömürlü olamamaktadır. İşletme sahibi kendi imkanları çerçevesinde yatırıma girişmekte, imkanlar kısıtlı ise işletme ölçeği küçük tutulmakta veya yatırımdan tümüyle vazgeçilmektedir. İşletme sermayesi açısından durum değerlendirildiğinde; KOBİ'lerde çoğu zaman, sabit sermaye yatırımı ile sabit sermaye yatırımının mal ve hizmet üretilebilmesi için gerekli olan işletme sermayesi tutarından oluşan ilk yatırım tutarı, yalnızca sabit sermaye yatırım miktarı olarak algılandığı için işletmenin kuruluşundan hemen sonra işletme sermayesi sıkıntısı ortaya çıkmaktadır. Devam eden yıllarda ise, KOBİ'ler düşük kazanç, düşük stok devir hızı ile çalıştıkları ve kredili satışta bulunduklarından çalışma sermayesi açığı devam etmektedir.

Özkaynaklar, KOBİ'lerin finansman kaynakları içerisinde ilk olarak kullanılabilecek olanıdır. Özkaynaklar; ilk olarak kuruluş aşamasında KOBİ'nin tesis, ekipman, vb. yatırım ihtiyaçlarının karşılanması ve faaliyetine başlamasında, daha sonraki aşamalarda ise şirketin yeni yatırımlara gitmesinde ve büyümesinde ihtiyaç duyulan temel finansman kaynağıdır. Gerek ülkemizde kişi başına düşen milli gelirin düşüklüğü ve sermaye dağılımındaki yoğunlaşmalar, gerekse kar marjlarının düşük olması sebebiyle KOBİ'lerin özkaynak tutarları düşük seviyelerdedir.

BÖLÜM III

III.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KOBİ'LER VE KOBİ FİNANSMANININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında, KOBİ tanımları konusunda birliği sağlamak ve ulusal bazda bir karışıklığa meydan vermemek için yeni bir ortak tanım geliştirilmiştir. Avrupa Birliği Konsey Kararıyla belirlenen KOBİ tanımı işçi sayısı, bilanço büyüklüğü ve işletmelerin bağımsızlık derecesinden oluşan kıstasları kapsamaktadır.

Tablo III.1 Avrupa Birliği'ndeki KOBİ Tanımı

KOBİ	Ciro	Çalışan Sayısı	Bilanço
Orta	50 Milyon Euro'ya kadar	250'den az	43 Milyon Euro'ya kadar
Küçük	10 Milyon Euro'ya kadar	50'den az	10 Milyon Euro'ya kadar
Çok Küçük	2 Milyon Euro'ya kadar	10'dan az	2 Milyon Euro'ya kadar

Son olarak 6 Mayıs 2003 tarihli Tavsiye Kararı'na göre KOBİ tanımında yapılan değişiklik, genel olarak şunları hedeflemektedir³⁶:

Değişik kategorilerdeki KOBİ'leri de kapsayan bir tanım oluşturmak.

- İşletmeler arasındaki çeşitli ilişkileri daha iyi belirleyen bir tanım oluşturmak.
- Destek kredilerinin gerçekten ihtiyacı olan işletmelere verilmesini sağlamak.

Değişik kategorilerdeki KOBİ'lere daha uygun olmak hedefi ışığında, KOBİ'lerle ilgili yeni Tavsiye Kararı, değişik nitelikteki işletmeleri, “Özerk, Partner ve Bağımlı” olmak üzere üçe ayırmaktadır. Bu üç farklı grubun tanımı dışında kalan işletmeler ise KOBİ statüsü çerçevesinde değerlendirilmemektedir.

³⁶ http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm.

Eğer işletme; başka bir işletmenin ve/veya başka bir işletme mezkur şirketin sermaye veya oy hakkının %25'inden daha azına sahip ise, bu tarz işletmeler özerk statüsüne girmektedir. Ancak aşağıda örneği verilen belli durumlarda, %25'lik oran aşılsa dahi, işletme özerk olarak değerlendirilmeye devam edilmektedir:

- Kamu Yatırım Şirketleri, Risk Sermaye Şirketleri, “*Business Angels*” (İş Melekleri).
- Üniversiteler, kar amacı gütmeyen araştırma merkezleri.
- Bölgesel kalkınma fonlarını da içeren kurumsal yatırımcı şirketler
- Yıllık 10 milyon Euro'dan daha az bütçeli ve 5000 kişiden daha az nüfuslu özerk yerel otoriteler.

Eğer işletme, başka bir işletmenin %25'inden fazla ve %50'den az hissesine sahip ise ve/veya başka bir işletme mezkur işletmeye bu oranlarda sahip ise, bu tip işletmeler Partner statüsüne girmektedir.

Eğer şirket, başka bir şirketin oy hakkının veya hisselerinin %50 ve daha fazlasına sahip ise ve/veya başka bir şirket mezkur şirketin oy hakkı veya hisselerine %50 oranında sahip ise, bu tip işletmeler Bağımlı statüsüne girmektedir.

Bilanço, ciro ve çalışan sayılarına ilişkin mali eşikler; yeni KOBİ tanımı için büyük önem taşımakta olup, yeni tanım dahilindeki mali eşikler fiyatlardaki gelişmelere ve geçmiş yıllardaki üretkenliğe göre revize edilmiştir. Yeni tanıma göre; bir işletme, ciro veya bilanço tavanı yükümlülüklerinden yalnızca birini yerine getirirse dahi (diğer limit aşılsın ise), bu işletmenin KOBİ statüsü kaybolmamaktadır.

Bu detaylar ışığında, 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren kullanılan yeni KOBİ tanımı şu şekildedir³⁷:

- KOBİ tanımı; 250 çalışandan daha az sayıda çalışanı olan, yıllık bilançosu en fazla 43 Milyon Euro ve/veya yıllık cirosu ise 50 milyon Euro'dan az olan işletmeleri içermektedir.
- Bu noktada “Küçük” ve “Orta ölçekteki” işletmeler için bir ayrım yapmak gerekmekte olup; “Küçük İşletmeler,” 50 veya daha az çalışan bulunduran, yıllık ciro ve/veya bilançosu 10 milyon Euro'yu geçmeyen işletmelere denmektedir.
- “Mikro İşletme” ise 10 kişiden az çalışanı olan ve yıllık ciro ve/veya bilançosu 2 milyon Euro'yu geçmeyen işletmelere denmektedir.

³⁷ Odabaşı, A.: “Avrupa Birliği'nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye”, Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2005) 14.

- Bir işletmenin sermayesi ya da oy haklarının %25'i veya daha fazlası direkt ya da doğrudan olarak bir veya birden fazla kamu kuruluşu tarafından, birlikte veya tek tek kontrol ediliyorsa, o işletme KOBİ olarak tanımlanamaz.

Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerin finansmana erişim imkanlarının iyileştirilmesi; girişimciliğin geliştirilmesi, rekabet, yenilik ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında kritik faktörlerdir. KOBİ'ler büyümek, faaliyetlerini geliştirmek ve genişletmek için öz kaynaklarının yanı sıra ek finansmana ihtiyaç duymaktadır. Ancak, finansman kuruluşları KOBİ'lerin finansmanını riski yüksek, getirisi düşük olarak görmektedir. Ayrıca, KOBİ'lerin finansman sisteminin gerektirdiği karmaşık ve kapsamlı finansal dokümantasyon sistemine uyumlu duruma getirilmesi gereklidir. KOBİ'ler kredi kullanımında; düşük faiz oranları uygulayan, daha az teminat talep eden ve daha basit işlemler gerektiren kredi planlarını tercih etmektedirler.

AB-15 ülkelerinin finansal kurum tercihlerini gösteren Tablo III.2'deki değerler, ülkemizdeki durumla benzerlik teşkil etmektedir. Ancak, finansal kiralama çok bilinen ve yararlanılan bir araç değildir. Bankalar; faydalanma oranı olarak en yüksek değeri korurken, risk sermayesi şirketlerinden yararlanma oranı %2'dir.

Tablo III.2 AB Ülkelerinde KOBİ'lerin Tercih Ettiği Finansal Kurumlar

Finansal Kurum	Faydalanma %'si
Bankalar	79
Finansal Kiralama/Kiralama Şirketleri	24
Yatırımları Destekleyen Kamu Kuruluşları	11
Özel Yatırımcılar	7
Özel Finansman Şirketleri (Bankalar haricinde)	4
Risk Sermayesi Şirketleri	2
Diğer Finansman Araçlarını Sağlayan Kuruluşlar	2

Kaynak: Eurobarometer, 2005

AB-15 ülkelerinde, KOBİ'ler tarafından en fazla tercih edilen finansman yönteminin ise finansal kiralama olduğu Tablo III.3'de görülmektedir. AB ülkelerinde risk sermayesi kullanımı yetersiz görülmekte olup ülkemizin de bu konuda başarısız olduğu bilinmektedir.

İmalat sanayi KOBİ'leri bankalardan finansman teminini daha çok tercih ederken, hizmet sektörünün bankalardan kredi temin oranı daha düşüktür. Mikro ölçekli işletmeler ise finansal araçları çok fazla kullanmayı tercih etmemektedir³⁸.

³⁸ Devlet Planlama Teşkilatı: "Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara, Türkiye, (2006) 24.

Tablo III.3 AB Ülkelerinde KOBİ'lerin Tercih Ettiği Finansman Türleri

Finansal Kurum	Faydalanma %'si
Finansal Kiralama	51
Vadesi Üç Yıldan Fazla Olan Krediler	45
Vadesi Üç Yılın Altında Olan Krediler	31
Faktoring	19
Halka Arz Yöntemiyle Sermaye Artışına Gidilmesi	9
Risk Sermayesi Fonundan Yararlanma	6

Avrupa Birliği'nde; fırsatların teşhis edilip değerlendirildiği ve yenilik yapılan bir ekonomik süreç olarak algılanan girişimcilik, ekonomik büyümenin kilit bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, Avrupa Birliğinde girişimciliği teşvik politikalarının geliştirilerek büyüme oranlarının yükseltilmesi ve yeni istihdam olanakları yaratılması hedeflenmektedir. Avrupa Birliğinde 1990'lardan itibaren; Topluluk düzeyinde, üye devletlerde girişimciliğin teşvik edilmesi için izlenen politikaların yakınlaştırılması amacıyla başlatılan çalışmalar sonucunda, politikalar geliştirilirken, bireysel düzeyde, işletme düzeyinde ve toplumsal düzeyde alınması gereken tedbirlerin bir bütünsellik içinde, koordineli olarak sürdürülmesinin, politikaların etkililiğini artıracığı saptanmıştır.

Bu çerçevede, Topluluğun ilk KOBİ programı Aralık 1983'te kabul edilmiştir. Mayıs 1984'te yayımlanan Komisyon Bildirimi'nde KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği idari, hukuki ve ekonomik ortamı iyileştirmeye yönelik adımlar atılması gerektiği belirtilmiştir. Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin kararı çerçevesinde 1986 yılında oluşturulan KOBİ Görev Gücü (SME Task Force), KOBİ'lerin içinde bulunduğu idari ortamın iyileştirilmesi, bilgiye ve finansmana erişimlerinin temin edilmesi ve uzun vadeli bir KOBİ politikası geliştirilebilmesi için çalışmalar yapmakla görevlendirilmiştir.

Ayrıca, Komisyon 1986 yılında KOBİ'lere yönelik bir Eylem Programı da hazırlamıştır[29]. Eylem Programı; basitleştirilmiş ve şeffaf bir idari ortam, eğitim, finansman ve sermaye imkânlarının artırılması ve Avrupa Enformasyon Merkezi Ağı (Euro Info Centre Network) kurularak KOBİ'ler ve Topluluk arasında çift yönlü enformasyon akışının sağlanması ve İş Geliştirme Merkezleri Ağı(BIC network), Şirket İşbirliği Ağı, BC- NET(Business Co-operation Network) ile taşeronluk ağlarının kurulması yoluyla, KOBİ'lerin daha eşgüdümlü bir gelişme sağlamalarına yönelik önlemleri içermektedir[30]. Tesis edilen bu çeşitli enformasyon ağlarının sürdürülebilmesi için daha sonraki dönemlerde hazırlanan çok yıllık programlardan destek aktarılması sağlanmıştır.

1992 tarihli Maastricht Antlaşması'nın 157. maddesinde sanayiin rekâbet gücü, Avrupa Birliğinin temel amaçlarından biri olarak verilmiş ve Topluluğun temel görevinin,

sanayiın yapısal değişime uyum sağlamasını hızlandırmak, özellikle KOBİ'lerin gelişimi için gerekli olan elverişli bir iş ortamının oluşumunu sağlamak ve yeni icat, teknolojik araştırma ve geliştirme alanlarında var olan potansiyelden daha çok faydalanılmasına katkıda bulunmak olduğu belirtilmiştir³⁹. Topluluğun İşletme Politikasından sorumlu olan Komisyonun XXIII numaralı Genel Müdürlüğü 1989 yılında kurulmuş ve Sanayi ve Enformasyon Toplumu konularından sorumlu genel müdürlüklerle birleştirilmesi sonucunda, 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren İşletmeler Genel Müdürlüğü (DG Enterprise) adını almıştır. Genel Müdürlük; işletmelerin rekâbet gücünü artırıp, gelişmelerini sağlamanın yanı sıra girişimciliği, yeniliği ve üretkenliği teşvik edecek ve girişimci bir iş ortamının yaratılması için çalışacaktır. Genel Müdürlüğün temel görevleri arasında Avrupa Bilgi Merkezlerinin kurulması da yer almaktadır. İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün çalışma programında; girişimcilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi için girişimci adayların uygun yetenek, eğitim ve motivasyona sahip olmalarının ve finansman kaynaklarına erişimlerinin sağlanması, iş ortamındaki prosedürlerin basitleştirilmesi ve destek hizmet ağlarının kurulması için çalışmalar yapacağı da belirtilmiştir.

İşletmeler Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine 10 Temmuz 1996'da geliştirilmiş haliyle kabul edilen Bütünleştirilmiş Program, AB'de KOBİ'lere yönelik tüm faaliyetlerin eşgüdümlü ve uyumlu olmasını sağlamak amacıyla genel bir çerçeve oluşturmaktaydı.

Program ilk olarak işletmeler politikası ile KOBİ'leri ilgilendiren diğer Topluluk politikaları arasında koordinasyonun sağlanması temelinde kurulmuş, ancak daha sonra bir dizi uyumlu eylemler aracılığıyla üye devletlerin politikalarını koordine etmeye de yönelmiştir. Program; sonuç olarak, Birlik düzeyinde veya ulusal ya da bölgesel düzeyde KOBİ'lerin gelişimiyle ilgili tüm taraflarca yürütülecek, iyi uygulamaların karşılıklı değişimi (üye devletlerle uyumlu eylemler), Çok Yıllı Program ve diğer Birlik politikaları kapsamında girilen faaliyetler olmak üzere üç eylem grubunu içermektedir.

Uyumlu eylem yöntemi (concerted actions); esas olarak kamu makamlarının, işletme destekleme ajanslarının ve iş dünyasının diğer kesimlerinin davet edildiği bir dizi forum çerçevesinde "İyi uygulamaların" sunulması faaliyetidir. Bu forumlar, 1995 yılında Madrid'de KOBİ'lere yönelik teşvikler verileceğinin açıklanmasından itibaren düzenli aralıklarla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Üye devletlerin aldıkları önlemleri yakınlaştırmalarının uyumlu eylemler vasıtasıyla daha etkili olacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede, üye ülkelerde devletin her seviyesinde yapılan en iyi ve iyi uygulamalara ilişkin bilgilerin karşılıklı

³⁹ KOSGEB: "AB KOBİ Mekanizmaları ve KOBİ Destek Politikaları ", Ankara, Türkiye, (2005) 3.

paylaşılması hedeflenmiştir. Uyumlu eylemler ilk açıklandıklarında işletmelerin içinde faaliyet gösterdikleri düzenleyici ve yönetici ortamları ele alıyorlardı. 1997 yılında yayımlanan iş ortamının basitleştirilmesini ve sadeleştirilmesini konu alan Komisyon Tavsiye Kararı ile 1998 yılında yayımlanan KOBİ'lerin transferini konu alan Tebliğ, bu kapsamda alınan ilk sonuçları oluşturmaktadır. Ancak son dönemlerde, uyumlu eylemlerin odak noktası destek önlemlerine, bu önlemlerin yürütülmesine ve gözle görülebilir hale getirilmesine kaymıştır.

Öte yandan; iş ortamını ve iş destek önlemlerini iyileştirmek, destek servislerinin faydalarını artırmak için bir "İş yaşam ömrü" (Business life cycle) aşamaları yaklaşımı da benimsenerek, KOBİ'lerin işe başlama, ilk dönem, büyüme ve işin gelecek kuşaklara devri süreçlerindeki değişen ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi de amaçlanmıştır.

Uyumlu eylemler başlığı altında incelenebilecek olan konulardan biri; çok yıllık programlarda da temel hedefler arasında yer alan, iş ortamının iyileştirilmesi ve düzenlemelerin basitleştirilmesidir. AB ekonomisinin temelini oluşturan yenilikçi, rekâbetçi ve teknoloji tabanlı KOBİ'lerin geliştirilmesini ve desteklenmesini amaçlayan izlenen stratejinin gereği olarak, işletmelere külfet ve engeller yaratan mükerrer veya gereksiz mevzuatın ortadan kaldırılması, mevcut mevzuatın basitleştirilmesi, aynı konudaki birden çok mevzuatın birleştirilmesi ve işletmenin faaliyete geçebilmesi için istenilen belgelerin azaltılması suretiyle, işletmelerin rekâbet güçlerinin geliştirilmesine yönelik olarak 18 Ekim 1997 tarihinde İş Ortamını Basitleştirme Çalışma Grubu (Business Environment Simplification Task Force- BEST) oluşturulmuştur. BEST çalışma grubu, üye devletlerden gelen girişimciler, kamu yönetimcileri ve akademik uzmanlardan oluşmaktaydı. BEST Grubu, Komisyon ve üye devletlerin KOBİ'lere bakış açılarında birlikteliği sağlamak ve bu birlikteliği, ülkelerinin KOBİ politikalarına yansıtarak KOBİ'lerin gelişmesi ve desteklenmesi suretiyle AB'nin hedeflerine ulaşmasını sağlayabilmek için almaları gereken somut önlemler hakkında öneriler yapmak ve bağımsız bir rapor hazırlamak için çalışmalarına başladı ve hazırladığı rapor 15-16 Haziran 1998'de Cardiff Zirvesi'nde sunuldu.

Raporun temel amacı; üye ülkelerde altı ana başlık altında sınıflandırılan konularda yapılan başarılı çalışmaları tespit etmek ve KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların çözümü için diğer ülkelerin söz konusu başarılı uygulama örneklerini inceleyerek uygulamalarına fırsat tanımaktır. Daha iyi bir kamu yönetimi, eğitimde yeni yaklaşımlar, istihdam ve çalışma koşulları, finansmana erişim ve yeni teknolojilere erişim ile yeniliğin teşvik edilmesi temel konular olarak belirlenmişti. BEST grubunun Komisyona sunduğu önerilerin sonucunda, Komisyon kendisinin ve üye devletlerin alması beklenen önlemleri içeren, girişimciliğin ve

rekâbet gücünün teşvik edilmesi için bir eylem planı hazırladı.

Şubat 2004'te yeni biçimi hazırlanıp yürürlüğe giren 1999 Girişimciliğin ve Rekâbet Gücünün Teşvik Edilmesi için Eylem Planının temel hedefi, işletmelerin ve girişimciliğin rekâbeti ve sürdürülebilir kalkınmayı geliştirmek anlamında teşvik edilmesidir. Plan, girişimci bir toplum yaratılması için eğitim, yeni öğretim metotlarının geliştirilmesi, finansman kaynaklarına erişim, araştırma ve yenilik imkânlarına erişim ile destek hizmetlerinin daha fazla işletmeye ulaştırılması konularını ele almaktadır. Bu Eylem Planı, girişimciliği ve işletmeleri etkileyen tüm politika alanlarında Komisyonun ve üye devletlerin alması gereken önlemleri ayrı ayrı belirtmektedir. Eylem Planı, eylemlerin gerçekleştirilmesi için bir zaman sınırlaması koymakla birlikte alınacak önlemin biçimini üye devletlerin takdirine bırakmaktadır. Planın uygulanmasının izlenmesinin Komisyon tarafından yayımlanacak yıllık raporlarla yapılacağı belirtilmiştir.

2010 yılına kadar AB'nin; dünyanın rekâbet gücü en yüksek, dinamik, bilgi tabanlı ekonomisi olabilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, daha çok iş imkânının yaratılması ve daha iyi iş ortamı oluşturularak sosyal kaynaşmanın temin edilmesini öngören Lizbon strateji belgesinin kabul edildiği, 23-24 Mart 2000 tarihli Lizbon Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nde, yenilikçi işletmeler, özellikle KOBİ'lerin kurulması ve geliştirilmesi için rahat bir ortam yaratılması konusunda gereken koordinasyon çalışmalarının Bakanlar Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmesi hususları karara bağlanmıştır. Konsey sonuçlarında; işletmelerin dinamizmi ve rekâbet etme gücünün, yatırımları, yenilikçiliği ve girişimciliği teşvik eden bir düzenleyici sistemin varlığına bağlı olduğu vurgulanmakta ve işletmelerin işe başlama ve faaliyetlerini sürdürme aşamalarında, zaman ve para kayıplarına neden olan uygulamaların olabildiğince basitleştirilmesi için üye devletler tarafından çalışmaların başlatılması gerektiği belirtilmektedir⁴⁰.

Lizbon Stratejisi dokümanında üye ülkelerde girişimciliği ve KOBİ'leri teşvik politikalarının da benzer biçimlere kavuşturulması, açık koordinasyon yöntemi (Open method of coordination) ve Avrupa Birliği'nin temel hedeflerine ulaşma konusunda üye ülkeler arasında yakınsama (Convergence) sağlanması ve gerçekleştirilen en iyi uygulamaların benimsenmesi ile mümkün olabileceği belirtilmektedir. Nitekim, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Komisyonunun, üye devletlerde, şirket kuruluşları için gereken süre ve maliyetlere, gereken girişim sermayesine ve eğitim imkânlarına ilişkin kıyaslama (Benchmarking) uygulamalarını başlatmaları kararı, Konsey sonuçları arasında yer

⁴⁰ <http://www.abgs.gov.tr> (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği)

almaktadır. Kıyaslama, hangi alanlarda iyi ve kötü sonuçlar alındığının tespit edilerek, kötü sonuçların giderilmesi için yapılması gerekenlerin saptanmasını kapsamaktadır. Komisyonun İşletmeler Çok Yıllı Programı çerçevesinde bu amaca yönelik olarak çalışmalar yapması öngörülmüştür. Ayrıca, Avrupa Küçük İşletmeler Şartı'nın imzalanması da bu zirvede karara bağlanmıştır. Öte yandan; Konsey ve Komisyon, Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Avrupa Yatırım Fonunu (AYF), iş kurma, yüksek teknoloji firmalarının, mikro işletmelerin ve diğer girişim sermayesi ortaklıklarının desteklenmesi amacıyla, mevcut finansal araçlarını yeniden gözden geçirip şekillendirilmesi konusunda görevlendirmiştir.

Bütünleştirilmiş Programın bir parçasını oluşturan Çok Yıllı Program, AB'nin diğer Birlik politikalarının kapsamadığı, KOBİ'lere yönelik destek faaliyetleri için yasal ve mali çerçeveyi oluşturmaktadır. Bakanlar Konseyi, 28 Temmuz 1989'da çok yıllık programların ilkinin uygulamaya koymuştur. Bu Programın uygulanmasından sonra devam eden dönemde, üç Program daha dönemsel olarak uygulamaya konulmuştur. Günümüzde, dördüncüsü yürürlükte olan İşletmeler ve Girişimcilik İçin Çok Yıllı Programı (2001-2005) sayesinde, daha sistematik bir yaklaşımla, üye ülkeler arasında kıyaslama(benchmarking) ve iyi uygulamaların karşılıklı aktarımı sağlanmaktadır. Dördüncü çok yıllık program hazırlanırken, 13 Haziran 2000 tarihinde imzalanan Avrupa Küçük İşletmeler Şartında yer alan öncelikler esas alınmıştır. Bu öncelikler arasında girişimciliğin teşvik edilmesi özellikle belirtilmiştir.

Çok Yıllı Program çerçevesinde, Avrupa Komisyonu, bürokratik engellerin hafifletilmesi, bilgi/enformasyon ağlarının geliştirilmesi, eğitim destekleri, Ar-Ge ve bilgi toplumuna geçişin hızlandırılması, çevre koruma, Avrupa ve uluslararası pazarlara açılım, kredi/finansman ortamının geliştirilmesi ve KOBİ politikalarının önceliklerinin tespiti konularındaki projeleri yürürlüğe koymuştur. İşletmeler ve Girişimcilik Çok Yıllı Programı, ekonomik reformları vurgulayan Cardiff süreci, istihdam politikalarına vurgu yapan Lüksemburg süreci ve diğer Topluluk programları, işletmelerin ve girişimciliğin desteklenmesi için seferber edileceği belirtilmektedir. Ayrıca, üye devletler ulusal politikalarını açık koordinasyon yöntemi kullanılarak yakınlaştırmaya çalışacaktır. Üye devletlerin kaydettikleri gelişmelerin Komisyon tarafından hazırlanan bir raporla bahar zirvelerinde sunulacağı vurgulanmaktadır. Programla, küçük işletmelerin performanslarını artırabilmeleri için öğrenme süreçleri ve tüm alanlarda en iyi uygulamalardan haberdar edilmelerinin sağlanması da amaçlanmaktadır.

Programın temel hedeflerinden biri olan, finansman kaynaklarına erişim konusunda, bütçede ayrılmış olan 317 milyon Euro, AYF tarafından yönetilmektedir. AYF, bu kaynakları

mali aracilar ve bankalar, teminat kurum ve programlari, girisim sermayesi fonlari kanaliyla kullanicilara; KOBİ'lere ve girisimcilere aktarmaktadır. Çok yillı programın 4 adet mali enstrümanı bulunmaktadır.

Avrupa Teknoloji Programı İş Kurma Desteği (Start-up Scheme of the European Technology Facility-ETF) ile küçük işletmelere girişim sermayesi veren uzmanlaşmış fonlara kaynak aktarılmaktadır. Ayrıca kuluçka (İncubator) niteliğindeki teknoloji geliştirme merkezlerinin kuruluşu ve gelişimi için de destek verilmektedir. Her bir fonun toplam sermayesinin % 25'ine kadar, AYB kanalıyla yatırım yapılmaktadır. Bu miktar da fonun büyüklüğüne göre 2 ila 12 milyon Euro arasındadır. Bu fonların 500'den az işçi çalıştıran ve kaynakları 75 milyon Euro'yu geçmeyen ve bağımsızlık kriterine uyan (KOBİ olmayan kuruluşların hissedarlık oranı % 25'den az) şirketlere yatırım yapması beklenmektedir. Bu kaynağın toplam bütçesi 100 milyon Euro'dur.

KOBİ Teminat Programı (SME Guarantee Facility); istihdam yaratma potansiyeli olan küçük işletmelere çapraz teminatlar veya uygun olduğu durumlarda üye devletlerde yürütülen teminat programlarına destek teminatlar yaratmasının yanında, AYB ve diğer mali araçlara da doğrudan teminat desteği vermektedir. Bu aracın toplam bütçesi 200 milyon Euro'dur.

Çekirdek Sermayesi Eylemi (Seed Capital Action) ile çekirdek (Başlangıç) sermayesi fonlarında uzun dönemli olarak istihdam edilen yatırım yöneticilerinin finansmanı desteklenerek, fonların insan kaynakları kalitesinin artırılması öngörülmektedir. Her bir destek sözleşmesinde azami olarak 3 personel için toplam 300.000 Euro veya kuruluşun başlangıç sermayesi fonunun % 5'i oranında bir tutar verilebilmektedir. Bu finansal destek aracının toplam bütçesi 17 milyon Euro'dur.

Ortak Avrupa Girişim Programı (Joint European Ventures) vasıtasıyla Kasım 1997'den itibaren Komisyon, Topluluk içindeki KOBİ'lerin oluşturdukları ulus-aşırı ortak girişimlerin desteklenmesi için en az iki ayrı üye devletten KOBİ'lerin katılımıyla kurulan ortak-girişimlere finansman sağlamaktadır. Bu program ile her bir proje için en fazla 100,000 Euro hibe desteği sağlanmaktadır.

Ayrıca, Komisyon üye ülkelerle koordinasyon içinde işletmelerin faaliyet ortamlarının geliştirilmesine yönelik analiz ve araştırmalar yaptırmaktadır. Bu çerçevede, üye devletlerdeki en iyi uygulama projelerine destek de sağlanmaktadır.

23-24 Mart 2000 tarihli Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi (Lizbon Zirvesi) kararlarına uygun olarak Haziran 2000'de AYB, AYF'nin çoğunluk hissedarı ve işleticisi haline gelmiş ve borç verme ve girişim sermayesi işlemlerinin şekillenmesini

sağlamaya başlamıştır. AYF de, AYB Grubunun AYB kaynakları ve Komisyon bütçesinden verilen tüm girişim sermayesi faaliyetlerinden sorumlu, girişim sermayesi uzmanı şubesi olarak çalışmaya başlamıştır. Bu çerçevede girişim sermayesi yatırımları için fonlar yoluyla, AYB rezervlerinden 2003 yılına kadar 2 milyar Euro tahsis edilmiştir. Üye devletlerdeki emekleme safhasındaki işletmelere girişim sermayesi sağlayan uzmanlaşmış girişim sermayesi fonlarıyla çalışan AYF, şirketlere doğrudan yatırım yapmamaktadır.

AYF; İşletmeler ve Girişimcilik İçin Çok Yıllı Program kapsamında tahsis edilen finansal araçlar (Avrupa Teknoloji Programı İş Kurma Desteği, KOBİ Teminat Programı ve Çekirdek Sermayesi Eylemi) için AB bütçesinden sağlanan 317 milyon Euro'nun da dağıtımından da sorumludur.

AYB; “Yenilikçilik 2000 İnisiyatifi” çerçevesinde girişim sermayesi fonlarına desteğini artırarak, KOBİ’lerin ve girişimciliğin gelişmesini desteklemektedir. Ar-Ge açısından kamu ve özel araştırma programlarının desteklenmesi ve araştırma alt yapısının ve merkezlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, okulların bilgisayarlarla donatılarak ve bilgi teknolojileri eğitim merkezlerine kaynak sağlanarak insan sermayesi oluşturulması hedeflenmektedir.

13 Haziran 2000 tarihinde AB Genel İşler Konseyi tarafından kabul edilen ve 19-20 Haziran 2000 tarihinde Feira Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyinde onaylanan Avrupa Küçük İşletmeler Şartı, KOBİ’lerin gelişmesi ve başarısına yönelik, üye devletlerin alması gereken önlemleri on ayrı başlıkta ele almaktadır. Bu başlıklar; 1- Girişimcilik eğitimlerinin düzenlenmesi, 2- Daha ucuz ve daha hızlı iş kurma süreçlerinin oluşturulması, 3- Daha iyi kanunlar ve düzenlemeler yapılması, 4- Çalışanların becerilerinin artırılmasına yönelik eğitimlerin yapılması, 5- Elektronik ortamda işlem(On-line) uygulamalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, 6- Tek pazarın sunduğu imkânlardan daha fazla faydalanılması, 7- Vergilendirme ve finansman konularında iyileştirmelerin yapılması, 8- Küçük işletmelerin teknolojik kapasitelerinin güçlendirilmesi, 9- Başarılı e-ticaret modellerinin örnek alınması ve küçük işletme üst düzey desteklerinin geliştirilmesi, 10- Küçük işletmelerin AB düzeyinde ve ulusal düzeyde daha güçlü ve daha etkili temsil edilmesinin sağlanması şeklindedir.

Şarta imza koyan üye devletler bu on başlık altında uygulamaya koydukları önlemlere ilişkin hazırladıkları yıllık raporları Avrupa Komisyonu’na sunmaktadır.

AB küçük işletmelere yönelik olarak, üye devletlerin alacağı önlemlerin yeknesaklaştırılmasının yanında, spesifik olarak Topluluk çapında girişimciliğin geliştirilmesine yönelik olarak alınması gereken önlemleri belirten bir çalışma daha yapmıştır.

Topluluk düzeyinde girişimciliğe verilen önemin bir göstergesi olan *Yeşil Kitap*, Avrupa Birliğindeki girişimcilikle ilgili tüm tarafların izlemesi gereken politikaları oluşturmak üzere hazırlanmış bir politika belgesidir. Dokümanda, girişimciliğin Avrupa Birliğindeki yeri ve girişimciliğin geliştirilebilmesi için alınması gereken önlemler hakkında saptamalar yapılmaktadır. Yeşil Kitapta belirtilen ve halen üye devletlerde yapılan uygulamalar bir sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir. Bu belgenin tüm ilgili taraflarca teatisinden sonra Avrupa çapında girişimciliği daha da geliştirebilmek için stratejilerin ve eylemlerin daha ayrıntılı ve net olarak belirlenmesi planlanmıştır.

Nitekim; Şubat 2004'te tüm tarafların da görüşlerinin göz önünde bulundurulması suretiyle hazırlanan "Eylem Planı: Girişimcilik için Avrupa Gündemi" isimli belgede girişimciliğin desteklenmesine hizmet edecek önlemler genel hatlarıyla belirtilirken, üye devletlerin ve Komisyonun yanı sıra, iş çevrelerinin işbirliği yapmasının da, bu önlemlerin hayata geçirilmesinde etkili olacağı ifade edilmiştir. Girişimci bir zihniyetin yeşertilmesi, daha fazla insanın girişimci olmaya teşvik edilmesi, mevcut girişimcilerin büyümeye ve rekâbet güçlerini artırmaya yöneltilmesi, girişimcilere finansman akışının iyileştirilmesi ve KOBİ'lerin hareket serbestisini artıracak nitelikte bir düzenleme ve idari ortamının yaratılması, Eylem Planı'nın beş ana eylem başlığını oluşturmaktadır.

Komisyon, girişimcilik gündemini uygulamak için açık koordinasyon yöntemi ile üye devletlerin ulusal ve bölgesel stratejilerinin en etkin ve verimli şekilde yakınlaştırılması yönünde çaba göstereceğini belirtmiştir. Açık koordinasyon yönteminde; Komisyon, göstergelerin, hedeflerin ve kıyas noktalarının (Benchmarks) toparlandığı bir platform rolünü üstlenerek, ortak çıkarları ilgilendiren politik alanlarda iyi uygulamaları toplayarak, üye devletlere kendi politikalarını geliştirme imkânı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca; bu hedeflerin üye devletler tarafından ne ölçüde gerçekleştirildiğini tespit edebilmek amacıyla, Avrupa Küçük İşletmeler Şartının üye devletlerde hazırlanan uygulama raporlarına eylem planında öngörülen konuların da dahil edilmesi ve tek bir rapor hazırlanması öngörülmüştür.

Sonuç olarak, 1980'lerden itibaren Topluluk düzeyinde bir girişimcilik politikası geliştirilmeye başlanmıştır. Hızla önem kazanan girişimciliği teşvik politikası, son yıllarda, KOBİ politikalarının unsurlarından biri olmanın ötesinde bütüncül bir perspektifle yaklaşılacak kapsamlı bir politika olarak görülmeye başlanmıştır. Günümüzde Avrupa Birliğinin girişimciliği teşvik politikalarının temellerini İşletmeler ve Girişimcilik Çok Yıllı Programı

(2001-2005), BEST süreci (en iyi sonuç veren uygulamalar) ve çok sayıda kıyaslama (Benchmarking) projeleri teşkil etmektedir⁴¹.

III.1.1. AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNİN KOBİ FİNANSMANINA ETKİ KANALLARI

Türkiye’deki KOBİ’lerin Avrupa Birliği sürecinde karşılaşacakları fırsatlar ve tehditler, ülke ekonomisindeki ağırlıklı konumları da dikkate alındığında, hayati önem arz etmektedir. Türk KOBİ’lerinin Avrupa Birliği’ndeki KOBİ’lerle rekabet edebilmeleri, çok etkin bir şekilde kurumsallaşmış, şeffaflık ilkelerine riayet ederek yerli ve yabancı fon temini konusunda problemle karşılaşmayan, iş yapma kültürüne verimlilik ve riskten korunmayı dâhil edebilmiş, uluslar arası kabul görmüş denetim standart ve ilkelerine uygun mali tablo üretebilen, dünya ölçü ve ölçeğinde faaliyette bulunabilmelerine bağlıdır. Tüm bunların temelinde; şüphesiz, KOBİ finansmanın uzun vadeli, düşük maliyetli ve istikrarlı bir yapıda olması yatmaktadır. Avrupa Birliği’nde, KOBİ’lerin, rekabetçi yapıda çalışmalarını sağlamak ve araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ağırlık vermek suretiyle ürün geliştirmelerini teşvik etmek amacıyla çok yüksek miktarlarda yapısal fonlar ve kredi teşvikleri sağlanmaktadır. Avrupa Birliği, son olarak, Birliğin girişimciliği teşvik politikalarının etkinliğini artırmak ve tüm Birlik genelinde değişen yeni makroekonomik gelişmelere uyum sağlamak amacıyla yeni bir KOBİ tanımı getirmiş ve politikalarında bunu kıstas almaya başlamıştır.

Türkiye’de de; yukarıdaki bölümlerde değinildiği üzere, KOBİ’lere Kamu tarafından belirli teşvikler sağlanmakla beraber sözkonusu teşviklerin AB’nin sağladığı teşviklere kıyasla çok az olduğu ve Türkiye’deki KOBİ’leri rekabette geride bırakabileceği muhakkaktır. Bu bağlamda, Türkiye’deki KOBİ’lerin AB KOBİ mekanizmasından azami ölçüde yararlanması için gereken proje üretme kapasitesine sahip olmaları, istenen belge ve kayıt düzenine uyum sağlamaları ve uluslar arası rekabete hazırlanmalarının kendilerine sağlayacakları faydaların farkında olmaları ve AB uyum sürecinde ortaya çıkabilecek maliyetleri hafifletme yoluna gitmeleri, ekonomik devamlılıkları açısından kaçınılmazdır.

Bu bölümde; mevcut AB’nin KOBİ’lere sunduğu finansman olanaklarından bahsedilecek, ilgili program ve kredilerden yararlanma şartları hakkında bilgi verilecektir. AB sürecindeki Türkiye’de KOBİ’leri etkileyecek ilk ve temel unsur bahsedilen bu fonlardır. Bankaların kredi verme politikalarını ve kriterlerini tamamen değiştirmek suretiyle bankacılık faaliyetinde değişikliğe yol açacak olan, banka müşterileri olması nedeniyle KOBİ’leri de

⁴¹ Tanrısever,N.H.: “Avrupa Birliği’nde Girişimciliğin Teşvik Edilmesi İçin İzlenen Politiklar ve Türkiye’deki Uygulamaların AB Uygulamalarına Uyumu”, ABGS, Ankara, Türkiye, (2005) 13-34.

kaçınılmaz olarak etkileyecek olan Basel-II Sermaye Yeterliliği düzenlemeleri de, AB'nin yasal mevzuatında yer verip uygulamaya karar vermesi nedeniyle KOBİ finansmanını etkileyecek ikinci unsur olarak analiz edilecektir.

III.1.1.1. YASAL DÜZENLEMELER VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KOBİ'LERİ TEŞVİK MEKANİZMALARI⁴²

AB'nin sağladığı mali yardımlar temel olarak üç başlık altında toplanabilir⁴³: Katılım Öncesi Mali Yardım (Hibeler), Avrupa Yatırım Bankası Kredileri ve Topluluk Programları. Hibeler; üçte bir oranında kurumsal yapılanma için teknik yardım alanında, üçte bir oranında mevzuat uyumunun desteklenmesi için yatırımlar alanında, üçte bir oranında da ekonomik ve sosyal uyum alanında yapılan projelere sağlanmaktadır. Ekonomik ve Sosyal Uyum alanındaki projeler; bölgesel kalkınma ve KOBİ'ler için projelerini kapsamaktadır. KOBİ'ler için geliştirilen projeler aşağıda verilmiştir⁴⁴:

i) Uygulanmasına Devam Edilen Projeler:

- AB İş Geliştirme Merkezleri
- Küçük İşletmeler Kredi Programı
- Otomotiv Yan Sanayi Organize Küçük Sanayi Bölgesi
- AB-Online Bilgi Ağı Projesi
- Ayakkabıcılık Sektörü Mesleki Eğitim Merkezi
- Tekstil Sektörü Mesleki Eğitim Merkezi
- Tekstil Sektöründe Çevre Standartları Projesi

ii) Uygulanmasına Geçilecek Olan Projeler:

- Moda-Tekstil Geliştirme Projesi
- Ekonomik ve Sosyal Uyum Projeleri

iii) Bölgesel Kalkınma Projeleri

iv) Sınırötesi İşbirliği Projeleri

- İş Kümesi Geliştirme Projesi
- Küçük İşletmeler Kredi Programı II

⁴² <http://www.abgs.gov.tr> (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Mali Yardımlar Dairesinden alınan bilgilerden derlenmiştir).

⁴³ Röscher, A.İ.: “Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği Mali Yardımları”, ABGS Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, Ankara, Türkiye, (2005) 7.

⁴⁴ Röscher, A.İ.: “Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği Mali Yardımları”, ABGS Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, Ankara, Türkiye, (2005) 43-50.

- Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi II

Topluluk Programları tam anlamıyla mali yardım olmayıp, katılımcı olabilmek için Türkiye'nin de bütçesine katkıda bulunduğu programlardır. Bunların içinde; Avrupa Birliği'nin bilimsel araştırma ve teknoloji geliştirme kapasitesini artırmak, bu yolla sosyal ve ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla yürütülen 6. çerçeve programı önem arz etmektedir⁴⁵.

6. Çerçeve programı; KOBİ'lerin teknolojik tabanlarını geliştirmelerini, yeni uluslar arası ortaklıklar kurmalarını, bilgi tabanlarını genişletmelerini sağlayacak tüm projelere destek vermektedir.

6. Çerçeve Programı'nda KOBİ'lere⁴⁶;

- Çerçeve Program konusunda bilgi ve destek sağlayacak olan KOBİ Ulusal Temas Noktaları'ndan oluşan bir ağ yaratılması,
- KOBİ'lere yönelik programlar uygulanması; AR-GE yeteneği sınırlı, ancak ortak teknik problemleri olan KOBİ'lerin toplanarak gerekli araştırmayı AR-GE kuruluşlarına yaptırdıkları projeler için destek verilmesi (CRAFT) ve endüstriyel sektörlerin rekabet gücünü artırmayı hedefleyen projelerde toplam giderin en fazla %50'sine destek verilmesi (Kollektif Araştırma) ,
- Basitleştirilmiş başvuru formları,
- Hızlı cevap alma imkanları,
- Fikri mülkiyet hakları ve risk sermayesi konusunda yardımlar sağlanmaktadır.

Mali yardım olarak kabul edilebilecek, KOBİ'lere finansman olanakları başta olmak üzere her türlü alanda destek sağlayan ve 2001-2005 yıllarını kapsayan “AB İşletmeler 4. Çok Yıllı Programı”na 6 Ocak 2003'ten itibaren Türkiye de katılmaktadır. Çok Yıllı Program projelerine katılım KOSGEB koordinasyonunda yürütülmektedir ve öncelikle teknoloji ve bilgi tabanlı, yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesinde AB'nin geliştirdiği;

- Başlangıç sermayesi,
- Risk sermayesi,
- Kredi garantisi,

Girişimcilere banka dışı finansman araçları sağlayan özel finans kuruluşları vb. mekanizmaların uygulamaya geçirilmesi planlanmaktadır⁴⁷.

⁴⁵ www.fp6.org.tr

⁴⁶ Odabaşı,A.: “Avrupa Birliği’nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye ”, Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2005) 35.

⁴⁷ <http://www.microsoft.com/turkiye/girisimci/evrim/ab.msp>

Avrupa Birliği ile tam üyelik sürecinde geline nokta KOBİ' lere yönelik olarak çeşitli finansman olanakları da ortaya çıkmıştır.

Ancak Türkiye' de özel sektörde faaliyet gösteren firmalar Avrupa Birliği fon ve mali işbirliği olanaklarından doğrudan yararlanması mümkün değildir. Türkiye' nin Avrupa Birliği üyeliğine aday ülke olması dolayısıyla, Türk girişimciler ve işletmeler de Avrupa Birliği menşeli birtakım proje ve ihalelere katılabilmektedirler. Buna göre, Türkiye, AB'nin KOBİ' lere yönelik projeleri çerçevesinde, işletmeler 4. Çok Yıllı Programı ve 6. Çerçeve Programı'na katılmaktadır. Sadece Türkiye'de finanse edilen projeler değil, AB'nin aday ülkelere ve üçüncü ülkelere sağladığı mali yardımlar kapsamında da firmalarımız ihalelere katılabilmektedir. Türk girişimciler, bu kapsamda, Avrupa Birliğinin üçüncü ülkelere yönelik PHARE (Merkez ve Doğu Avrupa'daki aday ülkelerde ekonominin yeniden yapılanması, özelleştirme, özel işletmeler ve pazar ekonomilerinin oluşturulmasını hedefler), ISPA (Aday ülkelerde altyapı standartlarını geliştirmek, özellikle ulaşım ve çevre konularında Topluluk düzeyine çıkarmayı amaçlar), SAPARD (Aday ülkelerin tarım sektöründeki yapısal sorunlarının çözümü ve kırsal bölgelerin kalkınmasını amaçlar), MEDA (Avrupa Birliği üyesi olmayan Akdeniz ülkelerinde uzun vadeli büyüme ve istikrarı amaçlar), CARDS (Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan-Karadađ Cumhuriyeti ve Makedonya'da istikrar ve ortaklık sürecinin desteklenmesini amaçlar) ve TACIS (Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri ile Moğolistan, Moldovya, Ukrayna, Rusya Federasyonu'nda ekonomik ve siyasi reform çabalarını, kırsal ekonomiyi, çevre ve altyapıyı desteklemeyi hedefler) fonlarından finanse edilen projelerin ihalelerine katılabilirler^{48,49,50}.

Ayrıca Türk KOBİ' lerin yabancı Avrupalı KOBİ' lerle işbirliği geliştirilmesine yönelik Avrupa Bilgi Merkezleri (EIC) ve İşletmelerarası İşbirliği Bürosu (BRE) programlarının yanı sıra Avrupa Yatırım Bankası'ndan KOBİ' lere sağlanan kredilerden de faydalanması mümkündür.

Ayrıca KOBİ' lere yönelik olarak ve Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasının kontrolünde bazı finansman olanakları da bulunmaktadır. Bu olanaklar ve kapsamaları aşağıda sıralanmıştır⁵¹.

Avrupa Yatırım Bankası (AYB) Sanayi Sektörü Kredisi⁵²:

⁴⁸ Rösch,A.İ.: "Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği Mali Yardımları", ABGS Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, Ankara, Türkiye, (2005) 53.

⁴⁹ <http://www.deltur.cec.eu.int> (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu İnternet Sitesi)

⁵⁰ Odabaşı,A.: "Avrupa Birliği'nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye ", Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2005) 103-104.

⁵¹ Bankaların internet sitelerinden derlenmiştir.

Amaç : KOBİ'lerin sanayi, turizm ve hizmet sektörlerindeki sabit sermaye yatırımlarını finanse etmek.

Kredi Miktarı: 250 milyon Euro.

Yatırımların azami % 50' si finanse edilebiliyor, bir firmaya en fazla 12.5 milyon Euro kullanırılıyor ve yatırım tutarının 25 milyon Euro' nun altında olması gerekiyor.

Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası Kredisı:

Amaç: Özel sektörün sanayi ve turizm sektöründeki sabit sermaye yatırımlarını finanse etmek.

Kaynak Miktarı: 200 milyon Euro.

Kredi ile yatırımların azami % 50' si finanse edilebiliyor, yatırım tutarının 20 milyon Euro' nun altında olması gerekiyor ve krediden azami tahsis 10 milyon Euro olarak belirlenmiştir.

Avrupa Yatırım Bankası Çevre Kredisı:

Amaç: Özel sektör kuruluşları ve Organize Sanayi Bölgelerinin sınai kirliliği önleyici her türlü sabit yatırımlarını finanse etmek.

Kaynak Miktarı: 70 milyon Euro.

Kredi ile yatırımların azami % 50' si finanse edilebiliyor, krediden asgari tahsis 250 bin Euro, azami tahsis ise 12.5 milyon Euro tutarındadır.

KFW Çevre Kredisı:

Amaç: Kredi atıksu ve atıklarının geri kazanımı amacıyla yapılan yatırımları finanse etmek.

Kredi Miktarı: 9.7 milyon Euro.

Yatırımın % 70' ine kadar finansman mümkündür, krediden bir firmaya kullanılabilecek tutar azami 2.5 milyon Euro olarak tespit edilmiştir.

Agence Francaise de Developpement (AFD) Kredisı:

Kredinin Amacı: Başta sağlık, eğitim ve enerji olmak üzere KOBİ'lerce gerçekleştirilecek yatırımların finansmanıdır.

Kredi Miktarı: 50 milyon Euro.

KOBİ'lerin çalışan sayısının 500' ün altında olması gerekmektedir.

Dünya Bankası İhracat Finansmanı Kredisı:

Amaç: mal üretip ihraç eden firmaların işletme sermayesi ve yatırım kredisı ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Kredi Miktarı: 300 milyon ABD Doları.

⁵² Babacan, A.: "AYB Sanayi Sektörü Global Kredi İmza Töreni Konuşması", Hazine Müsteşarlığı, Ankara, Türkiye, (2004).

Kredinin 215 milyon ABD Doları aracı bankalar, 85 milyon ABD Doları ise leasing şirketleri aracılığıyla kullanılmaktadır.

Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) KOBİ Kredisi:

Amaç: Özel sektöre ait imalat sanayi, tarıma dayalı sanayi, turizm ve hizmetler sektöründe faaliyet gösteren firmaların sabit sermaye yatırımları ve işletme sermayesi gereksinimlerini finanse etmektir.

Kredi Miktarı: 21 milyon Euro.

KOBİ'lerin çalışan sayılarının 150 kişinin altında olması gerekmektedir.

III.1.1.2. BASEL II SERMAYE UZLAŞISI

Basel-II Sermaye Uzlaşısı aslında bankacılık kesimiyle ilgili düzenlemeler bütünü olmakla birlikte, bankaların önemli müşterilerinden biri olan KOBİ'ler üzerinde çok önemli etkileri olacağı tahmin edilmektedir. Basel-II'de KOBİ'ler yıllık satış hasılatı toplamı 50 Milyon Euro'yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmakta,

- Bir bankadaki toplam kredisi, 1 Milyon Euro'dan küçük ise, Perakende KOBİ (Perakende Portföy)
- Bir bankadaki toplam kredisi, 1 Milyon Euro'dan büyük ise, Kurumsal KOBİ (Kurumsal Portföy)

şeklinde iki ayrı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Toplam yıllık satış tutarı 50 Milyon Euro'nun üzerinde olanlar ise Kurumsal Firma olarak nitelendirilmektedir. Basel II de öngörülen KOBİ tanımı dikkate alındığında, Türkiye'de bulunan firmaların büyük çoğunluğunun Perakende KOBİ sınıfında değerlendirileceği ortaya çıkmaktadır. Çünkü ülkemizde faaliyette bulunan işletmelerin çok büyük bir kısmı belirtilen tutarlarda faaliyet ve kredi hacmine sahip değildir⁵³.

Basel düzenlemelerinde öngörülen kredi derecelendirme ve teminatlandırma yöntemlerinin etkilerine bakıldığında, Basel II'deki kredi riski ölçüm yöntemlerinin kullanılmasında iki farklı etkenin göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Öncelikle borçlunun kredi değerliliği (mali tablo analizleri, mali performans öngörülleri, kalitatif değerler) dikkate alınmakta, sonra kredi işlem riskini belirleyen teminat, garanti/kredi türevleri ve netleşme anlaşmaları gibi risk azaltıcı faktörler yardımıyla sermaye yükümlülüğü

⁵³ Türkiye Bankalar Birliği: "Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri", Yayın No 238, İstanbul, Türkiye, (2004) 5-7.

hesaplanmaktadır. Tablo III.IV’de Basel II’de sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında kullanılan kredi riski hesaplama yöntemleri gösterilmiştir⁵⁴.

Tablo III.IV Basel II Çerçevesinde Risk Ölçüm Methodları

Gelişmişlik Düzeyi	Piyasa Riski	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım
			Standart Yaklaşım
Gelişmiş	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımları
		Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	

BDDK’nın hazırladığı ve kamuoyuna duyurduğu Basel-II yol haritasına göre kredi riskinin ölçümü ülkemizde standart yaklaşım ile başlamaktadır. Bu metodun Kurumsal KOBİ’ler üzerindeki başlangıç etkileri; firmaların mali tabloları, faaliyet döngüleri ve aldıkları derecelendirme notlarının firma kredibilitesinin belirlenmesinde öncelikli hale gelmesi şeklinde olacaktır. Tablo III.V’de de görüleceği üzere herhangi bir teminat ya da garantinin bulunmadığı durumda, Standart Yaklaşımında Perakende KOBİ kredileri %75 sabit risk ağırlığına, Kurumsal KOBİ kredileri ise bir dışsal derecelendirme kuruluşundan alacakları rating notuna bağlı olarak %0-%150 arası değişen risk ağırlıklarına tabi tutulabilecektir⁵⁵.

Tablo III.V. Standart Yönteme Göre Derecelendirme Sınıfları

Derecelendirme Notu	Kurumsal KOBİ Risk Ağırlığı	Perakende KOBİ Risk Ağırlığı
AAA’dan AA-‘ye kadar	20%	75%
A+’dan A-‘ye kadar	50%	
BBB’dan BB-‘ye kadar	100%	
BB-‘den düşük	150%	
Derecelendirilmemiş	100%	

⁵⁴ Yüksel,A.: “Basel II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri ”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ankara, Türkiye, (2005) 5.

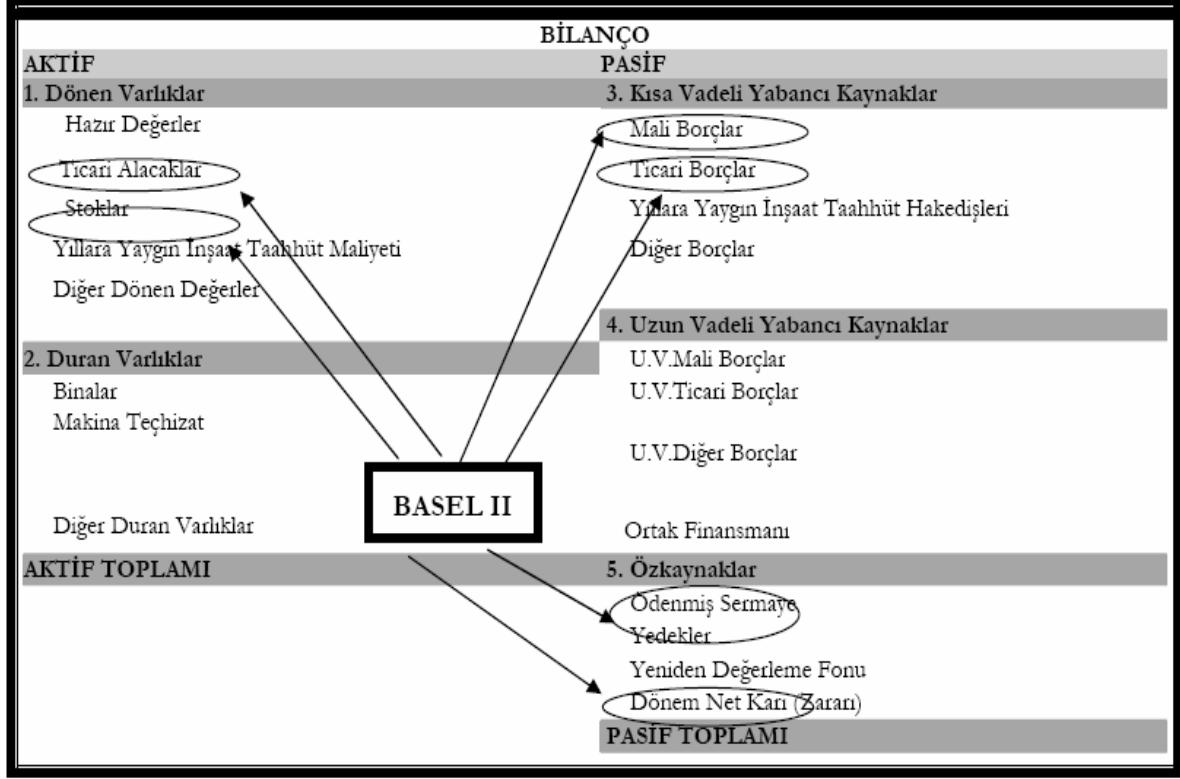
⁵⁵ Türkiye Bankalar Birliği: “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, Yayın No 238, İstanbul, Türkiye, (2004) 13.

Ülkemizde derecelendirme notu atayacak dışsal derecelendirme kuruluşlarının yeterli olmaması ve rating notu almak isteyecek Kurumsal KOBİ nitelikli firmaların büyük çoğunluğunun ise mevcut yetersiz olan mali yapıları nedeniyle, büyük ölçüde % 100 risk ağırlığına tabi olacakları beklenmektedir. Önümüzdeki yıllarda ülkemizde derecelendirme faaliyetlerinin şeklini belirleyecek düzenlemelerin yapılarak, dışsal derecelendirme yapan kurumların faaliyete geçmesi beklenmektedir. Kurumsal KOBİ'lerdeki bu dezavantajlı duruma karşın, Perakende KOBİ kredileri için uygulanacak risk ağırlığının, %100 yerine standart %75 olarak uygulanması hem bankalar hem de bu kapsamdaki firmalar için göreceli avantaj anlamına gelecektir. Kredi riskini azaltıcı teminatların tesis edilmesiyle birlikte bu oran çok daha aşağılara çekilebilmektedir.

İçsel derecelendirmeye dayalı yöntemde ise, her banka kendi içsel modelini ve veri setlerini kullanabilmek için daha fazla serbestliği haizdir. Standart yaklaşımdan farklı olarak, içsel derecelendirme yaklaşımını (IRB) kullanacak bankalar, risk hassasiyeti yüksek içsel değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı'nda sermaye yükümlülüğü, temel olarak bankalar tarafından KOBİ'lere verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir.

Basel II ile amaçlanan risk bazlı kredi fiyatlamasının yapılabilmesi firmaya ait kantitatif verilerin doğruluğu ve analize elverişli olması ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Basel-II süreci ile birlikte KOBİ'lerin bilanço, gelir tablosu, mizan v.b kayıtlarının içeriği ve doğruluğu daha çok dikkate alınacak bir konu olacaktır. Basel-II'nin, kredi maliyetleri üzerindeki yansımaları aracılığıyla işletmelerin kayıt düzenlerinin geliştirilmesi ve ticari faaliyetlerinin kayıt altına alınmasında zorlayıcı bir unsur olacağı beklenmektedir. Bu etkileşimin derecesi, KOBİ'lerin bankacılık sisteminden sağladığı kaynakların büyüklüğü ile doğru orantılı olacaktır.

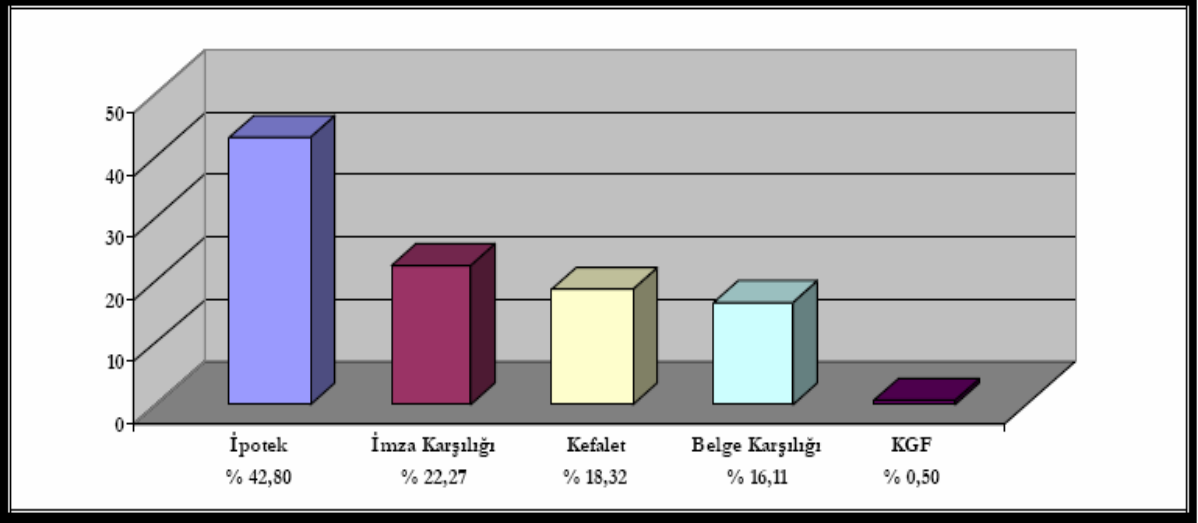
Şekil III.1 Risk Yönetimi Uygulamalarından Etkilenecek Bilanço Kalemleri

KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilerde karşılaştıkları önemli problemlerden biri de bu krediler için teminat ve/veya garanti sağlayamamalarıdır. Basel-II uygulamaları ile birlikte bankaların teminat taleplerinde önemli değişikliklerin olması beklenmektedir. Çünkü Basel-II'de belirtilen risk azaltıcı teminatlar incelendiğinde, ülkemizde önemli ölçüde kullanılan teminat unsurları Basel-II Standart Yaklaşımında kabul edilmemiştir. Dikkate alınabilecek teminat türlerinin belirlenmesi konusunda Basel-II'de ülke denetim otoritelerine ulusal tercih kullanma imkanının verilmemiş olması da bu konuda herhangi bir esnekliğin bulunmadığını göstermektedir⁵⁶.

⁵⁶ Murat, A.: "Küresel Rekabet Sürecinde KOBİ'ler İçin Yol Haritası Çerçevesi", Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü & Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2006) 13.

Şekil III. 2 Ülkemizde Yaygın Olarak Kullanılan Teminat Türleri

Kaynak: KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu, Aralık 2004

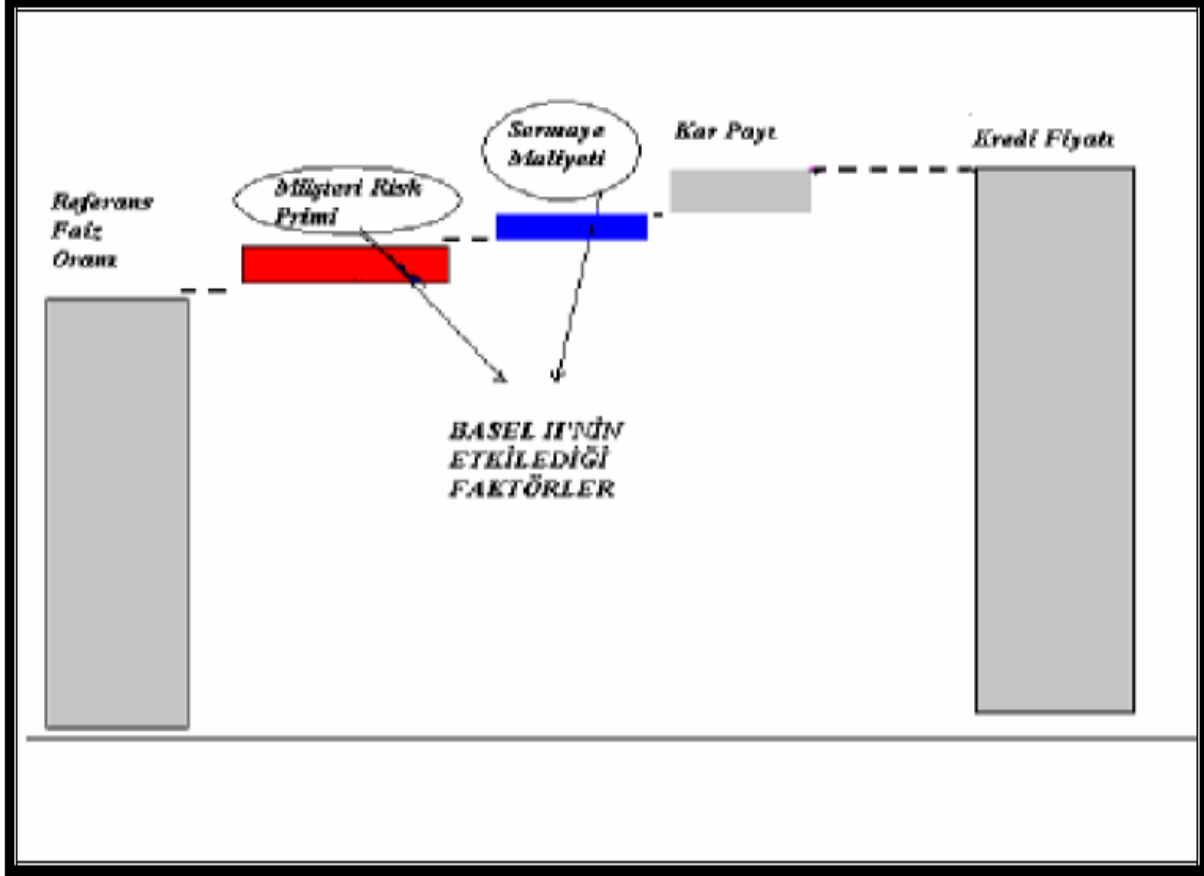
Aşağıda, Basel-II Standart Yaklaşımında değinilmeyen fakat ülkemizde yaygın olarak kullanılan teminat unsurları belirtilmiştir.

- Gayrimenkul İpoteği,
- Alacak Temliki,
- Gerçek Müşteri Çeki veya Senedi,
- Taşıt Rehni,
- Ticari İşletme Rehni,
- Gerçek veya Tüzel Kişi Kefaleti.

Burada dikkat çekilmesi gereken en önemli konu; Basel-II ile birlikte, Türk Bankacılık Sektöründe teminat olarak kabul edilen şahıs/firma kefaleti, müşteri çek senetleri, kgf, ticari işletme rehni, alacağın temliki, menkul rehni gibi unsurlar teminat olma niteliğini devam ettirecek fakat Standart Yaklaşım gereği firma kredi riskini azaltıcı bir unsur olarak kabul edilmeyecektir. Yani mevcut teminat yapısının sürdürülmesinin, Basel-II ile firmalar için ortaya çıkacak sermaye yükümlülüğünün ve kredi maliyetinin azaltılması kapsamında herhangi bir pozitif etkisi olmayacaktır. 2009 yılından itibaren İçsel Derecelendirme Yöntemi'ne geçecek bankalarda ise halihazırda alınan tüm teminatların risk azaltıcı etkisi olacaktır.

Basel-II düzenlemeleriyle birlikte, bankaların Basel II ile birlikte kredi faiz oranlarını belirleme metodolojileri, Şekil III.3'de gösterildiği şekilde katlanılan riskin ve ilave maliyetin kullanılacak kredi faizine yansıtılması şeklinde olacak ve bu da kredi fiyatlamasını (Firmalar için kredi maliyetini) etkileyecektir.

Şekil III.3 Risk Bazlı Kredi Fiyatlamasının Safhaları⁵⁷

Ülkemizde gerek bankacılık sektörünün ortalama sermaye yeterlilik rasyosunun asgari sınır olan % 8'in hayli üzerinde olması gerekse son dönemde sektörde KOBİ kesimine yönelik rekabetin artmaya başlaması, Basel-II uygulamasından kaynaklanacak sermaye yükümlülüğündeki artışların başlangıç itibariyle doğrudan kredi fiyatına yansıtılmaması gibi bir avantajı ortaya çıkarabilecektir. Ancak, ilerleyen dönemlerde sermaye yeterlilik rasyolarının ve reel faiz oranlarının düşmesi nedeniyle kar marjının daha da düşeceği, dolayısıyla bankaların firma riskliliğini ve ayrılan sermayenin maliyetini doğrudan kredi fiyatlarına yansıtmak zorunda kalacakları beklenmektedir.

⁵⁷ **Kredi Fiyatının Unsurları (%):**

Referans Faiz Oranı : "t" zamanda, banka pasifine giren Ortalama Mevduat Faizi (Vadesiz mevduat dahil) + Sabit Maliyetler (Faiz Dışı Giderler-Faiz Dışı Gelirler/Toplam Kredi Miktarı) olarak dikkate alınmıştır. Bu oranın belirlenmesinde her 100 birim mevduatın tamamının kredi olarak kullanıldığı varsayılmıştır.

Müşteri Risk Primi : Müşterinin Temerrüt Olasılığı * Temerrüt Halinde Kayıp Oranı

Sermaye Maliyeti : Bankanın X müşterisi için tutmak durumunda kaldığı ilave sermaye miktarının aynı tarihteki DİBS ortalama bileşik faiz getirisi.

Kar : Sermaye maliyetinin üzerinde olan ek getiri payı. Risk algılaması ile ilişkilendirilebilir

Basel-II uygulaması ile ortaya çıkabilecek banka kredisi kullanımını engelleyici, kredi maliyetlerini artırıcı ve diğer zorlayıcı faktörler, KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları yaratmayı ve bunlardan yararlanmayı çok daha önemli hale getirecektir. Aşağıda, KOBİ'lerce kullanılan alternatif finansman kaynakları arasında Basel-II uygulamalarından en fazla etkilenme olasılığı bulunan enstrümanlar belirtilmiştir.

Basel II standart yaklaşımında gerçek müşteri çek senetlerinin risk azaltıcı etkisinin öngörülmemiş olması, bankalarca bu tür kıymetli evraklar karşılığı kullandırılan iskonto ve diğer türden kredi plasmanlarının daralmasına, karşılık olarak faktoring şirketlerinin işlem hacimlerinde artışlar yaşanmasına işaret etmektedir. Özellikle, bilançolarında alacak kalemleri önemli yer tutan firmalarda faktoring ile banka kredileri arasındaki maliyet farklılıklarının daha hassas bir şekilde hesaplanması gerekebilecektir.

Sermaye Piyasaları'nın şeffaf mali yapıyı zorunlu kılması, olumlu/olumsuz ekonomik koşulları anında yansıtip risk yönetimini öncelikli hale getirmesi ve aracılık maliyetlerini ortadan kaldırarak artı fon yaratması nedeniyle, bu finansman yönteminin, Basel-II normlarının yaratacağı etkiler de dikkate alındığında, orta ve uzun vadede ciddi bir hacme ulaşması beklenmektedir.

Risk Sermayesi Yatırımı, girişim şirketlerinin birinci el piyasalarda ihraç ettiği sermaye piyasası araçlarına yapılan uzun vadeli yatırımlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak, firmaların kısa zaman içerisinde re'sen bu yöntemi tercih ederek faydalanabilmelerinin zorluğu ve işletme sermayesinin fonlanmasından ziyade fon yaratma kapasitesi bulunan projelerin finanse edilmesi için ciddi fizibilite çalışmaları gerektirmesi nedeniyle kısa vadede Basel-II'nin maliyet etkisini ikame edebilecek bir finansal enstrüman özelliği bulunmamaktadır.

Tablo III.6'da görüldüğü üzere ülkemizde gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça yüksek bir orana sahip olan satıcı kredilerinin, kayıt dışı ekonomiyi teşvik etme ve piyasa kültürünün gelişmesini engelleme yönünde olumsuz etkileri olmaktadır⁵⁸.

Tablo III.6 Türkiye'de ve Dünyada Firmaların Mali Kaynakları (%)

	Banka Kredileri	Tahvil İhracı	Özkaynak	Satıcı Kredileri
G7 Ülkeleri	0,23	0,08	0,63	0,06
Yükselen Ekonomiler	0,27	0,21	0,40	0,12
Türkiye	0,30	0,00	0,43	0,27

Kaynak: TÜSİAD-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu, "Türkiye İçin Sürdürülebilir Büyüme Stratejileri Konferans/ Tartışma Tebliğleri", Haziran 2005.

Basel II kredi riski ölçümünde kullanılacak olan dışsal ve içsel derecelendirme notlarının kredi fiyatları üzerinde oluşabilecek olumsuz yansımaları nedeniyle kurumsal ve kurumsal

⁵⁸ Murat, A.: "Küresel Rekabet Sürecinde KOBİ'ler İçin Yol Haritası Çerçevesi", Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü & Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul, Türkiye, (2006) 14-17.

KOBİ nitelikli firmaların kredi maliyetleri artabilecektir. Bu nedenle, KOBİ'lerin yoğun şekilde satıcı kredilerini kullanmaya devam edecekleri düşünülmektedir. Ancak makroekonomik yapısal iyileşmeler (kayıt dışı faaliyetlerin önlenmesi, ticaret kanunundaki düzenlemeler, sermaye piyasalarının derinleşmesi, KOBİ'lerin kurumsallaşması vb.) ve Basel-II normlarının gerektirdiği dönüşümlere paralel olarak IRB yöntemine geçişle birlikte, banka kredilerine oranla bu finansman yönteminin payının düşeceği öngörülmektedir.

Basel-II ile başlayan süreçte KOBİ'lerin maliyetsiz kaynak imkanı yaratabilmek, ticari faaliyetlerini sürdürebilmek ve rekabet imkanı sağlamak amacıyla birleşmeler, hisse devirleri ve ortaklık eğilimlerini artıracak beklenmektedir.

Ülkemizde kredi değerliliği düşük olan, istediği miktarda kredi alamayan, teminat gösteremeyen veya ticari faaliyetine yeni başlamış küçük ölçekli işletmelerin, kayıt dışı finansman kaynakları'na başvurduğu bilinmektedir. Basel-II kriterlerinin uygulanmaya başlaması ile kısa vadede kayıt dışı finansman sağlanması faaliyetlerinde artışlar yaşanabileceği, ancak sistemin kendisinin kayıt dışılığı önleyici mekanizmaların tesisini zorunlu kılması nedeni ile orta ve uzun vadede bu olumsuzlukları azaltıcı bir etki yaratması beklenmektedir.

Tüm bu konuların dışında ayrıca; işletme veya kurum yönetiminde risk yönetimi konusunun dikkate alınması, atılan adımlarda risk/getiri unsurunun hesaba katılması ve bu anlamda risk kültürünün gelişmesi konusunda KOBİ'lerin faaliyet süreçlerini yeniden şekillendirmeleri gerekmektedir. Basel-II ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve değişimi yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetlerinin artacağı ve ileriye yönelik gerçekçi planlar yapmalarının zorlaşacağı söylenebilir. Bu noktada KOBİ'lerin dikkat etmeleri gereken husus, mevcut durumu sürekli sorgulama, geleceğe yönelik tahminler ve öngörülerde bulunma, değişen trendleri yakalayıp şirketlerini şimdiden geleceğe yönelik bu süreçte hazırlama ve tüm bu sayılanlar için gerekirse organizasyon yapısından iş süreçlerine, pazarlama anlayışından ürün çeşidine kadar tüm işleyişini değiştirmeye yönelik adımları atmaya kararlı olmaları gerekmektedir. Ülkemizde Basel-II kriterlerinin uygulanmaya başlamasının, şirketlerde kurumsal yönetişimin artması ve kayıt dışılığın azalması yönünde doğal bir teşvik mekanizması oluşturması beklenmektedir.

BÖLÜM IV

IV.1. AMPİRİK ÇALIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı; Avrupa Birliği sürecinde KOBİ'lerin finansal yapılarını ortaya çıkarmak, finansal imkanlardan yararlanma ve finansal hizmetlere erişim düzeylerini tespit etmek, KOBİ'lerin finansal açıdan karşılaştıkları sorunları tespit edip AB sürecinde birtakım öneriler geliştirmektir.

AB sürecindeki ülkemizde, KOBİ'lerin finansal yapılarının ortaya konmasına ve KOBİ'lerin finansal yeniden yapılandırılmalarına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak yapılan bu çalışmanın kapsamını Ankara ili bölgesinde faaliyette bulunan 69 adet işletme oluşturmaktadır. Söz konusu 69 adet işletmeye saha araştırması yapılmıştır.

IV.1.1. ÇALIŞMA KAPSAM VE YÖNTEMİ

AB sürecindeki ülkemizde, KOBİ'lerin finansal yapılarının ortaya konmasına ve KOBİ'lerin finansal yeniden yapılandırılmalarına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak yapılan bu çalışmanın kapsamını Ankara ili bölgesinde faaliyette bulunan 69 adet işletme oluşturmaktadır. Söz konusu 69 adet işletmeye saha araştırması yapılmıştır.

Ankara bölgesindeki 69 adet işletmenin sahip, ortak veya diğer yetkilileriyle yüz yüze görüşmek suretiyle 19 adet soruyu kapsayan anketler yapılmıştır. Anket formundaki sorular çoktan seçmeli olup, KOBİ'lerin AB sürecinde temel problemlerini ve mevcut durumda yararlandıkları temel mekanizmaların tespitine ve olası sorunların nedenlerini bulmaya yönelik bir ankettir. Araştırma ile ilgili olarak yapılan anketlerden elde edilen bilgiler öncelikli olarak tek tek bilgisayar ortamına kaydedilerek veri kütüğü oluşturulmuş ve daha sonra oluşturulan bu veriler SPSS (Statistic Package for Social Science) programına aktararak analiz edilebilir hale getirilmiştir. SPSS programından elde edilen sonuçlar ise yüzde analizi yapılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

IV.1.2. ÇALIŞMANIN BULGULARI

Tablo IV.1: İşletme Adına Araştırmaya Katılan Yetkililerin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	İşletme Sahibi	26	37.7	37.7	37.7
	Şirket Ortağı	18	26.1	26.1	63.8
	Profesyonel Yönetici	25	36.2	36.2	100.0
Toplam		69	100.0	100.0	

İşletme adına araştırmaya katılan yetkililerin yaklaşık % 38'i işletme sahibi statüsünde, % 26'sı şirket ortağı statüsünde iken, yaklaşık %36'sı profesyonel yöneticidir.

Tablo IV.2: İşletme Adına Araştırmaya Katılan Yetkililerin Eğitim Durumları

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	İlk-Orta	8	11.6	11.6	11.6
	Lise	14	20.3	20.3	31.9
	Lisans	38	55.1	55.1	87.0
	Yüksek Lisans	9	13.0	13.0	100.0
Toplam		69	100.0	100.0	

İşletme adına araştırmaya katılan yetkililerin eğitim durumlarına bakıldığında ise; %55'inin lisans mezunu, % 13'ünün yüksek lisans mezunu, % 20'sinin ise lise mezunu olduğu görülmektedir. İlk-Ortaokul mezunlarının payı ise %12'dir.

Tablo IV.3: İşletmelerin İstihdam Ettikleri İşçi Sayısı Açısından Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	10'dan az	25	36.2	36.2	36.2
	10-49 arası	43	62.3	62.3	98.5
	50-100 arası	1	1.6	1.6	100.0
Toplam		69	100	100.0	

Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 98,6 sı 50 kişiden az çalışan istihdam etmektedir. 10 kişiden az istihdamı olan şirketlerin ağırlığı % 36'dır.

Tablo IV.4: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Yer

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Organize Sanayi Bölgesi	66	95.7	95.7	95.7
	Küçük Sanayi Sitesi	3	4.3	4.3	100.0
Toplam		69	100.0	100	

Ankete cevap veren işletmelerin % 95 gibi ağırlıklı bir kısmı organize sanayi bölgesinde faaliyet gösterirken, küçük sanayi sitesinde faaliyet gösteren işletmelerin ağırlığı yaklaşık % 5'tir.

Tablo IV.5: İşletmelerin Hukuki Statüleri İtibariyle Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Tek Şahıs İşletmesi	9	13.0	13.0	13.0
	Kollektif Şirket	1	1.4	1.4	14.4
	Limited Şirket	52	75.4	75.4	89.8
	Anonim Şirket	7	10.1	10.1	100
Toplam		69	100	100	

Anket kapsamındaki işletmelerin yaklaşık %75'i limited şirket, %10'u da anonim şirket şeklindeki sermaye şirketi iken; şahıs işletmelerinin ağırlığı %13 ve kollektif şirket statüsündeki işletmelerin ağırlığı ise %1,5'tur.

Tablo IV.6: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Sektörler İtibariyle Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Makine Ekipman İmalat	55	79.9	79.9	79.9
	Hizmet	8	11.6	11.6	91.5
	Gıda	3	4.2	4.2	95.7
	Tekstil	3	4.2	4.2	100
Toplam		69	100	100	

Araştırmaya katılan şirketlerin % 79,92'u makine ekipman imalat sektöründe faaliyet gösterirken, % 11,6'sı hizmet sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Gıda ve tekstil sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin payları % 4,2 ile aynıdır.

Tablo IV.7: İşletmelerin Sermayelerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	< 50 Bin YTL	24	34.8	34.8	34.8
	51-150 Bin YTL	16	23.2	23.2	58.0
	151-300 Bin YTL	14	20.3	20.3	78.3
	301 Bin YTL >	15	21.7	21.7	100
Toplam		69	100	100	

Araştırma kapsamındaki şirketlerin %34,8'nin sermayesi 50 bin YTL'den az iken, sermayesi 50-150 Bin YTL aralığında olan şirketlerin ağırlığı %23,2'dir. İşletmelerin % 20,3'ü 151-300 Bin YTL aralığında sermaye miktarına sahipken, sermayesi 301 Bin YTL2yi geçen işletmelerin ağırlığı % 21'dir.

Tablo IV.8: İşletmelerin Faaliyetleri Kapsamında En Çok Sıkıntıya Düştükleri Alanlar

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Finansman	45	65.2	65.2	65.2
	Üretim	12	17.4	17.4	82.6
	Pazarlama	10	14.5	14.5	97.1
	Yönetim	1	1.4	1.4	98.6
	Diğer	1	1.4	1.4	100
Toplam		69	100	100	

Araştırmaya katılan işletmelerin yaklaşık % 65'inin faaliyetleri kapsamında en çok finansman alanında sıkıntı çektiği ortaya çıkar iken; en çok pazarlama alanında sıkıntısı olan işletmelerin ağırlığı % 14, üretim alanında sıkıntısı olan işletmelerin ağırlığı ise %17,4'tür. Bu tablodan da görüleceği üzere, işletmelerin en önemli sorununun finansman olduğu çok açıktır.

Tablo IV.9: İşletmelerin En Çok Karşılaştığı Finansman Sorunu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Alacakların Tahsilinde Gecikme	25	36.2	36.2	36.2
	Kredi Olanaklarının Sınırlı Olması	15	21.7	21.7	57.9
	İşletme Sermayesi İhtiyacının Artması	15	21.7	21.7	79.6
	Yetersiz Özkaynak	12	17.4	17.4	97.2
	Satışların Yetersizliği	2	2.8	2.8	100
Toplam		69	100	100	

İşletmelerin en çok karşılaştığı finansman sorununda, % 36'lık ağırlıkla alacakların tahsilindeki gecikme ilk sırada yer alırken, sınırlı kredi olanakları ve artan işletme sermayesi ihtiyacı % 21'lik oranla ikinci sırada yer almaktadır. Yetersiz özkaynak % 17 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Satışların yetersizliği ise önemsenecek düzeyde değildir.

Tablo IV.10: İşletmelerin Başvurdukları Finansman Yöntemlerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Ticari Banka Kredisi	53	76.8	76.8	76.8
	Ortaklardan Borç	7	10.1	10.1	86.9
	Leasing	4	5.8	5.8	91.7
	Diğerleri	5	8.3	8.3	100
Toplam		69	100	100	

Firmaların karşılaştıkları en önemli sorun olan finansman sağlama sorununu aşarken başvurdukları kaynaklar içinde % 76,8 ağırlıkta banka kredileri ilk sırada yer almaktadır. Firmaların % 10'u ortaklardan borç alma yolunu seçerken leasing kullanan işletmelerin ağırlığı % 6'dır. Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 8'i ise diğer finansman yollarına başvurmaktadır.

Tablo IV.11: İşletmelerin Kredi Kullanım Açısından Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Evet	52	75.4	75.4	75.4
	Hayır	17	24.6	24.6	100
Toplam		69	100	100	

İşletmelerin % 75'i kredi imkanlarından yaralandığını belirtmişken, % 25'i kredi kullanmadığını ifade etmiştir.

Tablo IV.12: Kredi Kullanan İşletmelerin Kullandıkları Kredilerin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	İşletme	46	66.7	66.7	66.7
	Yatırım	14	20.3	20.3	87.0
	İhracat	3	4.3	4.3	91.3
	Diğer	6	8.7	8.7	100
Toplam		69	100	100	

Kredi kullandığını belirten işletmelerin kullandıkları kredi türüne bakıldığında ağırlıklı bir kesimin (% 66,7'si) işletme kredisi kullandığını, yatırım kredisi kullanan işletmelerin ağırlığının % 20 olduğunu görmekteyiz. Bu tablodan da, işletmelerin çok yoğun bir şekilde işletme sermayesi gereksiniminde olduğu görülmektedir.

Tablo IV.13: Kredi Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Faiz oranlarının yüksekliği	49	71.2	71.2	71.2
	Teminat Gösterme	9	12.9	12.9	84.1
	Bürokratik ve mevzuatsal sorunlar	6	8.7	8.7	92.8
	Sağlanan kredinin çok sınırlı olması	4	5.8	5.8	98.6
	Vadelerin çok kısa olması	1	1.4	1.4	100
Toplam		69	100	100	

Kredi kullanan firmaların % 71,2'si faiz oranlarının yüksekliği sorununu birinci sorun olarak değerlendirirken, işletmelerin % 12,9'u teminat gösterme sorunu olduğunu belirtmiştir. Kredi kullanımında karşılaşılan sorunların içinde bürokratik ve mevzuatsal sorunların ağırlığı %8,7 olurken, sağlanan kredinin çok sınırlı olmasının payı % 5,8'dir.

Tablo IV.14: Kredi ve Teminat Mektubu Alırken Verilen Teminatların Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	İpotek	47	68.2	68.2	68.2
	Kefalet	12	17.4	17.4	85.6
	İmza Karşılığı	6	8.7	8.7	94.3
	Belge Karşılığı	3	4.3	4.3	98.6
	Kredi Garanti Fonu	1	1.4	1.4	100
Toplam		69	100	100	

İşletmelerin % 68'i kredi ve teminat mektubu alırken ipotek verdiğini, %17,4'ü ise kefalet karşılığı kredi aldığını belirtmiştir. İmza karşılığı alınan kredilerin oranı %8,7 iken, belge karşılığı alınan kredi ve teminat mektubunun ağırlığı %4,3'tür. Kredi Garanti Fonunun kullanılması suretiyle kredi kullanımı çok düşük düzeyde olup %1,4'tür.

Tablo IV.15: KOBİ'lere Sağlanan Teşviklerden Yararlananların Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Evet	43	62.3	62.3	62.3
	Hayır	26	37.7	37.7	100
Toplam		69	100	100	

Ankete katılan işletmelerin % 62,3'ü KOBİ'lere yönelik teşviklerden yararlandığını belirtirken, işletmelerin %37,7'si KOBİ teşviklerinden yararlanmadığını ifade etmiştir.

Tablo IV.16: Yararlanılan KOBİ Teşviklerinin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	KOSGEB Teşvikleri	60	86.9	86.9	86.9
	Eximbank Kredileri	5	7.2	7.2	94.1
	DTM Teşvikleri	1	1.4	1.4	95.5
	Diğer	3	4.3	4.3	100
Toplam		69	100	100	

İşletmelerin % 86,9'u KOSGEB kredilerinden, %7,2'si Türk Eximbank kredilerinden, %1,4'ü ise T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı teşviklerinden yararlanmakta olup, diğer teşvik mekanizmalarından faydalanan işletmelerin ağırlığı %4,3'tür.

Tablo IV.17: İşletmelerin KOBİ Teşviklerinden Yararlanmama Gerekçeleri

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Bilgi Eksikliği	38	55.1	55.1	55.1
	Bürokratik Süreç	20	28.9	28.9	84.0
	Teşviklerin Belirli Kesimlere Verilmesi	8	11.6	11.6	95.6
	Sağlanan Teşviklerin Çok Sınırlı Olması	3	4.3	4.3	100
Toplam		69	100	100	

KOBİ teşviklerinden yararlanmayan işletmelerin % 55,1'i yararlanmama sebebi olarak bilgi eksikliğini göstermiştir. Bürokratik sürecin KOBİ teşviklerinden yararlanılmamasındaki ağırlığı %28,9 olurken, teşviklerin belirli kesimlere verilmesinin payı % 11,6; sağlanan teşviklerin sınırlı olması % 4,3'tür.

Tablo IV.18: Basel II Kriterleri Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumunun Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Evet	56	81.2	81.2	81.2
	Hayır	13	18.8	18.8	100
Toplam		69	100	100	

Ankete katılan işletmelerin % 81,2 gibi ağırlıklı bir grubu 2008 yılında Türkiye'de uygulanmaya başlayacak Basel II hakkında bilgiye sahip değildir.

Tablo IV.19: AB Projelerinden Yararlanan İşletmelerin Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değişken	Evet	66	95.7	95.7	95.7
	Hayır	3	4.3	4.3	100
Toplam		69	100	100	

Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 95,7'si AB projelerinden yararlanma imkanı bulamamıştır.

BÖLÜM V

V.1. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önem taşımaktadır. Bu önem özellikle Türkiye gibi zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya gelen ülkeler için daha da artmaktadır.

Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinin getirdiği rekabet ortamında, Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman sorunları, kaynaklara erişimde yaşadıkları problemler, ekonomik aktivite içindeki payları da dikkate alındığında, daha da büyük önem arz etmektedir. Ekonomik ve sosyal göstergeleri belirleyebilecek konumda olan KOBİ'lere, Devletin, çeşitli mekanizmalarla, finansman, pazarlama, araştırma/geliştirme, rekabet düzeyinin artırılması, kurumsallaşma alanlarında teşvikler sağlaması kaçınılmaz bir gerçek olup diğer ülkelerinde takip ettiği bir politikadır. Söz konusu politikaların etkinliğinin sağlanması ve firmalar arasında rekabetsizliğe yol açmaması için; tüm kurumların KOBİ tanımından başlamak üzere, tüm kıstaslarda benzer ölçütler talep etmeleri gereklidir. Mezkûr politikalar, bu şirketlerin gelişmesi ve özellikle uluslararası piyasalarda daha rekabetçi yapıya kavuşmaları açısından önemlidir. KOBİ'lerin yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda rekabet etme güçlerini artırmaya yönelik bu gelişmeler şüphesiz, milli gelirin artması, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, gelir dağılımının düzelmesi gibi pek çok konuda fayda sağlayacaktır.

Ancak, KOBİ'lerin genişleyen pazar içinde daha büyük pay alabilmeleri için gerekli olan hamleleri de gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede KOBİ'lerin;

- Aile işletmesi hüviyetinden sıyrılıp, kurumsallaşmaya gitmesi,
- Kurumsal idare ve etik anlayışlarının gelişmesi,
- Değişen piyasa şartları ve teknolojiler karşısında gerekli teknik ve mesleki bilgilere sahip olan profesyonel yöneticilerle çalışması,

- Küçük ölçekli yapıda kalma veya orta ölçekli yapıya geçme stratejilerinin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Ülkemizdeki KOBİ'lerin finansmanı, temel olarak, özkaynak yoluyla ve ticari borçlar kanalıyla sağlanmaktadır. Toplam tasarruf düzeyinin düşük olmasına bağlı olarak işletmelerin özkaynak tutarlarının da istenilen seviyelerde olmaması KOBİ'lerin büyümesine kısıt oluşturmaktadır. KOBİ kesiminin bankacılık fonlarından yararlanamamasının arz tarafından nedenlerini, ülkemiz mali piyasalarındaki ödünç verilebilir fonların ağırlıklı çoğunluğunu kamu menkul kıymetlerinin oluşturması nedeniyle özel sektöre yeterli fon kalmaması ve kalan fonların da KOBİ'ler yerine görece daha az risksiz görülen büyük ölçekli firmalara gitmesi oluştururken; KOBİ'lerin şeffaf olmayan ve uluslararası standartlara uygun hazırlanmamış mali tablolar yayımlaması, KOBİ'lerin bankalara bilgi vermek suretiyle kayıt altına girmek istemeyişleri ve kredi faizlerinin yüksekliği talep eksikliğinin nedenleridir.

Benzer şekilde, KOBİ'lerin sermaye piyasası gereklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler(hesap-kayıt düzeni, mali yükümlülükler, vb.), kamuyu bilgilendirme ve düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanıma sahip olmamaları ve ülke ya da bölge ölçeğinde imaj/tanınma sorunları sebebiyle, sermaye piyasalarında hisse senedi ihracı yoluyla kaynak sağlayabilmeleri de büyük ölçekli şirketlere kıyasla daha zordur. Ayrıca bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçınmak amacıyla küçük ölçekte kalmayı tercih etmeleri ve şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma endişeleri de bu şirketlerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmaması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönlü bu sebeplerin yanı sıra, talep yönünde de, KOBİ hisseleri nin yüksek risk taşıması, bu şirketlerin genelde yatırım aşamasında ya da kar dağıtamayacak durumda olması, hisse senetlerinin likiditesinin düşük olması gibi sebepler dolayısıyla yatırımcıların bu hisselerle olan talepleri düşük kalabilmekte ve KOBİ'lerin sermaye piyasası yoluyla fonlanmasına engel olmaktadır.

Başta küçük ve orta büyüklükteki işletmeler olmak üzere; gelişme ve büyüme potansiyeline sahip işletmelerin sermaye piyasalarından fon sağlamalarına imkân tanıyacak piyasaları oluşturmak, geliştirmek, bu piyasaların güven ve istikrar içerisinde, serbest rekabet koşulları altında, dürüstlük ve açıklık ilkeleri çerçevesinde faaliyette bulunmasını sağlamak amacıyla kurulan Gelişen İşletmeler Piyasaları A.Ş.'nin, KOBİ'lerin sermaye piyasasına uzak durmalarına neden olan ağır kotasyon şartları ve yoğun mali yükleri hafifletmek suretiyle KOBİ finansmanında önemli rol oynaması beklenmektedir.

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansımaktadır. Ülkemizde Basel-II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle “İyi” veya “Kötü” kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile “Çok riskli” veya “Az riskli” olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamasının buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlaması KOBİ’lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullandırılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansımaktadır.

Firmaların esas faaliyet konularında çalışması, faaliyetlerinden doğan risklerini yönetecek finansal enstrümanların kullanılması, KOBİ’lerin Basel-II’nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlaması, bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan derecelendirme notu almaya hazırlıklı olmaları ve iyi not alabilmek için sermayelerini güçlendirme yoluna gitmeleri, uluslar arası kabul görmüş standartlarda ve güvenilir mali tabloların üretilmesi, kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi, nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması, karar almada her türlü riskin dikkate alınmasını sağlayan bir sistemin kurulması, Basel-II ile öngörülen değişimlerin KOBİ’lere olan etkilerinin olumlu yönde etkileyecektir.

Basel-II ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve değişimi yönetemeyen KOBİ’lerin kredi maliyetlerinin artacağı ve ileriye yönelik gerçekçi planlar yapmalarının zorlaşacağı söylenebilir. Sonuç olarak değişime ayak uyduramamanın doğuracağı sonuçların yaşamsal derecede önem taşıdığı görülmektedir. Bu noktada küçük ve orta ölçekli işletmelerin dikkat etmeleri gereken husus, değişimin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunun bilinciyle, mevcut yönetim, yöntem ve yaklaşımlarına duygusal olarak bağlanmaktan kaçınmaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, mevcut durumu sürekli sorgulama; geleceğe yönelik tahminler ve öngörülerde bulunma; değişen trendleri yakalayarak şirketlerini şimdiden geleceğe yönelik bu sürece hazırlama ve tüm bu sayılanlar için gerekirse organizasyon yapısından iş süreçlerine, pazarlama anlayışından ürün çeşidine kadar tüm işleyişini değiştirmeye yönelik adımları atmaya kararlı olmaları gerekmektedir.

Bu çerçevede KOBİ’lerin finansal yapılarının ortaya konmasına ve KOBİ’lerin finansal açıdan yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak Ankara bölgesinde faaliyet gösteren 69 adet işletmesinin sahip, ortak veya yöneticisi ile yüz yüze görüşerek 19 adet soruyu kapsayan

anketler yapılmıştır. Yapılan saha araştırmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 98,6 sı 50 kişiden az çalışan istihdam etmektedir. 10 kişiden az istihdamı olan şirketlerin ağırlığı % 36'dır. Anket kapsamındaki işletmelerin yaklaşık %75'i limited şirket, %10'u da anonim şirket şeklindeki sermaye şirketi iken; şahıs işletmelerinin ağırlığı %13 ve kollektif şirket statüsündeki işletmelerin ağırlığı ise %1,5'tur.
- Araştırmaya katılan işletmelerin yaklaşık % 65'inin faaliyetleri kapsamında en çok finansman alanında sıkıntı çektiği ortaya çıkar iken; en çok pazarlama alanında sıkıntısı olan işletmelerin ağırlığı % 14, üretim alanında sıkıntısı olan işletmelerin ağırlığı ise %17,4'tür. Bu tablodan da görüleceği üzere, işletmelerin en önemli sorununun finansman olduğu çok açıktır.
- İşletmelerin en çok karşılaştığı finansman sorununda, % 36'lık ağırlıkla alacakların tahsilindeki gecikme ilk sırada yer alırken, sınırlı kredi olanakları ve artan işletme sermayesi ihtiyacı % 21'lik oranla ikinci sırada yer almaktadır. Yetersiz özkaynak % 17 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Satışların yetersizliği ise önemsenecek düzeyde değildir.
- Firmaların karşılaştıkları en önemli sorun olan finansman sağlama sorununu aşarken başvurdukları kaynaklar içinde % 76,8 ağırlıkta banka kredileri ilk sırada yer almaktadır. Firmaların % 10'u ortaklardan borç alma yolunu seçerken leasing kullanan işletmelerin ağırlığı % 6'dır. Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 8'i ise diğer finansman yollarına başvurmaktadır.
- İşletmelerin % 75'i kredi imkanlarından yararlandığını belirtmişken, % 25'i kredi kullanmadığını ifade etmiştir. Kredi kullandığını belirten işletmelerin kullandıkları kredi türüne bakıldığında ağırlıklı bir kesimin (% 66,7'si) işletme kredisi kullandığını, yatırım kredisi kullanan işletmelerin ağırlığının % 20 olduğunu görmekteyiz. Bu tablodan da, işletmelerin çok yoğun bir şekilde işletme sermayesi gereksiniminde olduğu görülmektedir.
- Kredi kullanan firmaların % 71,2'si faiz oranlarının yüksekliği sorununu birinci sorun olarak değerlendirirken, işletmelerin % 12,9'u teminat gösterme sorunu olduğunu belirtmiştir. Kredi kullanımında karşılaşılan sorunların içinde bürokratik ve mevzuatsal sorunların ağırlığı %8,7 olurken, sağlanan kredinin çok sınırlı olmasının payı % 5,8'dir.
- İşletmelerin % 68'i kredi ve teminat mektubu alırken ipotek verdiğini, %17,4'ü ise kefalet karşılığı kredi aldığını belirtmiştir. İmza karşılığı alınan kredilerin oranı %8,7 iken, belge karşılığı alınan kredi ve teminat mektubunun ağırlığı %4,3'tür. Kredi Garanti Fonunun kullanılması suretiyle kredi kullanımı çok düşük düzeyde olup %1,4'tür.

- Ankete katılan işletmelerin % 62,3'ü KOBİ'lere yönelik teşviklerden yararlandığını belirtirken, işletmelerin %37,7'si KOBİ teşviklerinden yararlanmadığını ifade etmiştir. İşletmelerin % 86,9'u KOSGEB kredilerinden, %7,2'si Türk Eximbank kredilerinden, %1,4'ü ise T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı teşviklerinden yararlanmakta olup, diğer teşvik mekanizmalarından faydalanan işletmelerin ağırlığı %4,3'tür. KOBİ teşviklerinden yararlanmayan işletmelerin % 55,1'i yararlanmama sebebi olarak bilgi eksikliğini göstermiştir. Bürokratik sürecin KOBİ teşviklerinden yararlanılmamasındaki ağırlığı %28,9 olurken, teşviklerin belirli kesimlere verilmesinin payı % 11,6; sağlanan teşviklerin sınırlı olması % 4,3'tür.
- Ankete katılan işletmelerin % 81,2 gibi ağırlıklı bir grubu 2008 yılında Türkiye'de uygulanmaya başlayacak Basel II hakkında bilgiye sahip değildir. Araştırma kapsamındaki işletmelerin % 95,7'si AB projelerinden yararlanma imkanı bulamamıştır.

Son yıllarda artarak devam eden kurum ve kuruluşların sağlamış oldukları teknik yardım ve danışmanlık hizmetleri, Devlet tarafından sağlanan yatırım teşvikleri, bankalarımız tarafından sağlanan avantajlı krediler, KOBİ'ler açısından bugüne kadar önemli teşvik unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği sürecinin KOBİ'lerin potansiyel rakiplerini artıracak olması ve KOBİ'leri dünya ölçü ve ölçeklerinde rekabet etmek zorunda bırakması nedenleriyle, AB kaynaklı fonlardan yararlanılması, KOBİ'ler açısından en az mevcut teşvikler kadar önem taşımaktadır. Bu nedenle, KOBİ'lerin AB tarafından ülkemize sağlanan teşvikleri çok iyi değerlendirip, teknolojik donanımlarını tamamlamaları, özellikle örgütlenme ve finansal konulardaki sorunlarını gidermeleri, bu firmaların ölçek ekonomilerinden yararlanabilecekleri ve yurtiçinde olduğu kadar yurtdışında da rekabet edebilecekleri bir güce ulaşmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] Erçel,G.: “Enflasyonu Düşürme Programı ve KOBİ’ler, İzmir, Türkiye, **(31.08.2000)**.
- [2] Şimşek,M.: “Ekonominin Lokomotifi KOBİ’lerin Olmazsa Olmazları”, Melisa Matbaacılık, İstanbul, Türkiye, **(2002)** 5-7.
- [3] Odabaşı,A.: “Avrupa Birliği’nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye ”, Yayın No 188, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, **(2005)**.
- [4] Köstepen,C.: “Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye’ye Sağlanan Kredi İmkanları ”, Yayın No 166, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, Türkiye, **(2001)**.
- [5] Baykal,C.: “KOBİ’lerde Yapısal Düzenlemeler”, Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ’ler Semineri, İstanbul, Türkiye, **(2000)** 7.
- [6] Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: “Yeni Rekabet Koşullarında KOBİ’lerin Değişen Pazarlama Stratejileri ve Pazarlama Sorunları: Konya Örneği”, Doğu Akdeniz Üniversitesi KOBİ Konferansı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, **(2002)** 1.
- [7] Uzunoğlu,S.; Apak,S.; Açıkgöz A.F.: “AB Müzakere Sürecinde KOBİ’lerin Korunması ve Uyum Stratejileri”, Yayın No 2005-36, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, Türkiye, **(2005)** 7-8.
- [8] Erkan,M.: “KOBİ’lerde Finansman Sorunları ve Dış Kaynaklı Krediler”, A.Ü. Afyon İİBF Yıllığı, Türkiye, Yayın No 7 **(1990)** 23.
- [9] Uludağ,İ.; Serin,V.: “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler”, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, **(1990)**.
- [10] Akgemci,T.: “KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler”, KOSGEB, Ankara, Türkiye, **(2001)** 15.
- [11] Devlet Planlama Teşkilatı: “2004 Türkiye İktisat Kongresi KOBİ Çalışma Grubu Raporu”, 5-9 Mayıs, İzmir, Türkiye, **(2004)**.
- [12] Yılmaz, F.: “Türkiye’de KOBİ’ler ”, İş Bankası İstanbul, Türkiye, **(2003)**.
- [13] Devlet Planlama Teşkilatı: “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı ”, Ankara, Türkiye, **(2004)**.
- [14] Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete **(2005)**.

- [15] <http://www.mess.org.tr/ab/PDF/ABKobiPolitikalarıBilgNotu.pdf>
- [16] TÜBİTAK: “The New Definition of SMEs ”, Ankara, Türkiye, **(2005)**.
- [17] http://www.europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf.
- [18] Murat,A.: “Küresel Rekabet Sürecinde KOBİ’ler İçin Yol Haritası Çerçevesi”, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü & Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul, Türkiye, **(2006)** 10-12.
- [19] Finansbank: “Basel II KOBİ’lerin Hayatında Neleri Değiştirecek”, KobiFinans Bilgi Serisi II, İstanbul, Türkiye, **(2006)** 13-15.
- [20] Devlet Planlama Teşkilatı: “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu ”, Ankara, Türkiye, **(2006)**.
- [21] <http://www.kgf.com.tr> (Kredi Garanti Fonu A.Ş. İnternet Sitesi)
- [22] <http://www.kobias.com.tr> (KOBİ A.Ş. İnternet Sitesi)
- [23] Yüksel,A.: “Basel II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri ”, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ankara, Türkiye, **(2005)**.
- [24] Erkumay,M.A.: “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması”, Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara, Türkiye, **(2000)**.
- [25] <http://www.spk.gov.tr> (SPK İnternet Sitesi)
- [26] Uğur,A.: “KOBİ’ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri”, Sinemis Yayınları, Ankara, Türkiye, **(2006)**.
- [27] Karışman,M.: “Leasing-Finansal Kiralama”, Finansal Kiralama Derneği, İstanbul, Türkiye, **(2005)**.
- [28] KOSGEB: “AB KOBİ Mekanizmaları ve KOBİ Destek Politikaları ”, Ankara, Türkiye, **(2005)**.
- [29] Tanrısever,N.H.: “Avrupa Birliği’nde Girişimciliğin Teşvik Edilmesi İçin İzlenen Politiklar ve Türkiye’deki Uygulamaların AB Uygulamalarına Uyumu”, ABGS, Ankara, Türkiye, **(2005)**.
- [30] <http://www.abgs.gov.tr> (ABGS İnternet Sitesi)
- [31] Kredi Garanti Fonu A.Ş. Bilgi Notu, Ankara, Türkiye, **(2006)** (<http://www.kgf.com.tr>)
- [32] Çolakoğlu,M.: “KOBİ Rehberi”, KOSGEB Başkanlığı, Ankara, Türkiye, **(2002)**.
- [33] <http://www.kosgeb.gov.tr> (KOSGEB İnternet Sitesi)

- [34] TÜBİTAK: “Avrupa Birliği Yedinci Çerçeve Programı Bilgi Notu”, Ankara, Türkiye, (2006).
- [35] Röscher, A.İ.: “Adaylık Sürecinde Avrupa Birliği Mali Yardımları”, ABGS Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, Ankara, Türkiye, (2005).
- [36] Türkiye Bankalar Birliği: “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, Yayın No 238, İstanbul, Türkiye, (2004).

ÖZGEÇMİŞ

1974 te Midyat'ta doğdum. İlkokula Afyonkarahisar da başlayıp Kocaelinde bitirdim. İzmit Lisesinden mezun olduktan sonra Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi Makine Mühendisliğini bitirdim. İş hayatıma SEKA İzmit Müessesesinde Atölye Mühendisi olarak başladım, daha sonra SEKA Genel Müdürlüğü Bilgi işlem Şefliği yaptım. Bir müddet Eğitim Danışmanlık Üzerine kendi işimi yaptım, halen T.C Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığında Sermaye Piyasaları Daire Başkanı olarak görev yapmaktayım.